

ΠΑΝΔΩΡΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΔΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ.

ΣΥΝΤΑΚΤΑΙ

Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗΣ, Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ, κτλ.

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

ΑΠΟ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1861 ΜΕΧΡΙΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1862.

ΑΘΗΝΑΙΝ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΝΔΩΡΑΣ.

1862.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ

ΕΝ ΤΩ ΙΒ' ΤΟΜΩ ΤΗΣ ΠΑΝΩΡΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΠΙΝΑΞ ΚΑΘ' ὙΛΗΝ.

Α'. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ.

- Αλωσις τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ Ἐνετῶν τὸ 1687. Φυλλ. 265—268. Σελ. 1, 21, 49, 73.
 Ἰωάν. Φραγκλῖνος καὶ ἀποδημίαι εἰς ἀρκτικὸν πόλον. 265, 266, 273, σ. 7, 36, 205.
 Γρηγόρ. Ε', Οἶκ. Πατριάρχης. 265, 269, 270, 271, 272, 279, σ. 15, 113, 121, 156, 174, 262.
 Ἱστορία Γ. Καστριώτου ἐν παραρτήματι ἀπὸ 265 μέχρι 278 φυλλαδίου.
 Αἰθιοπικά. 270, 277, σ. 130, 306.
 Ἄθαν. Χριστόπουλος. 270, σ. 135.
 Αἱ γυναῖκες ἐν τῇ Δύσει. 272, 278, 284, σ. 169, 313, 481.
 Βούρινα πηγή ἐν Κῶ. 272, σ. 181.
 Ἐρνέστος Λασόλ. 273, σ. 200.
 Περὶ τῶν Ἀθηνῶν μετοίκων. αὐτ. 212.
 Νικ. Κωστής. 274, 275, σ. 217, 264.
 Πολιορκία Κερκύρας (ἐν 1716). 275, 276, σ. 251, 270.
 Γαλατικά. 275, 276, 277, 279, 280, σ. 263, 277, 310, 352, 375.
 Ἱερόθεος Πατριάρχης Ἀντιοχείας. 277, σ. 305.
 Ἡ αὐτοκτονηθεῖσα Εὐδοκία. 278, σ. 328.
 Ἄθαν. Καμπάνης. αὐτ. σ. 331.
 Βόρειος Ἀφρική. 279, σ. 344.
 Χριστόφορος Σμιδ. 280, σ. 369.
 Ἀλέξανδρος Οὐμβόλδος. αὐτ. σ. 392.
 Οἰδίπους ἐπὶ τοῦ Κιθαιρώνας. 282, σ. 438.
 Οὐγος Φόσκολος. αὐτ. σ. 440.
 Ἱστορία Ἀμερικῆς, ἐν παραρτήματι ἀπὸ φυλλαδίου 282 μέχρι 287. Ὅρα καὶ φυλλ. 282, σ. 453.
 Περὶ Φραμμασόνων. 283, σ. 476.
 Ἐπιστολὴ Φετχαλῆ Σάχ. 284, σ. 487.
 Τερέντιος Μαμιάνης. αὐτ. σ. 491.
 Περὶ τῆς νήσου Καλύμνου. 285, σ. 519.
 Βίκτωρ Ὑγώ. 286, σ. 535.
 Περὶ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Ἐνετεικρατίας. 287, 288, σ. 553, 577.
 Ἱστορία τῆς Ἑλλήν. ἐπαναστάς. ὑπὸ Σπ. Τρικούπη. 288, σ. 591.
 Ἑλλήν. Ἱστορίαί. αὐτ. σ. 594.

Β'. ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

- Περὶ τῆς Ἑλ. ἱστορίας Κ. Παπαδόρηγοπούλου. Φυλλ. 265, 267, 268. Σελ. 17, 52, 91.
 Λογικὴ Βεγκίου. 269, σ. 119.
 Νικάνδρου Νουκίου χειρόγραφα. 270, σ. 140.
 Προσθήκη στοιχείων εἰς τὸ ἀλφάβητον. αὐτ. σ. 142.
 Περὶ μεθόδου. 276, σ. 265.
 Γλωσσάριον Κυθήρων. 276, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 288, σ. 284, 333, 360, 383, 431, 450, 478, 502, 597.
 Songs of the Greeks, 280, σ. 379.
 Beaux arts et voyages. 280, 281, σ. 379, 426.
 Ποιηταὶ καὶ πεζογράφοι. 280, σ. 396.
 Περὶ τοῦ Μορίου Νῆ. 284, σ. 485.
 Memoir on the language of the Gypsies. 284, σ. 501.
 Περὶ τοῦ λεκτικοῦ ὕφους. 287, σ. 569.

Γ'. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ.

- Χριστιανικὴ ἀγιότης. Φυλ. 273. Σελ. 193.
 Ἐγκαίνια Ἐκκλησίας ἐν Μάντσεστερ. 279, σ. 358.
 Μέγας Κωνσταντῖνος. 280, σ. 393.
 Ῥωσικὴ Ἐκκλησία ἐν Παρισίοις. 382, σ. 444.

Δ'. ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ.

- Ἀνέκδοτα νομίσματα. Φυλλαδ. 269. Σελ. 97.
 Ἐπιστημ. περιήγησις αὐτ. σ. 120.
 Οἰκόσημον Μυράτ. 270, σ. 131.
 Ἀμερικαν. ἀρχαιοότητες. αὐτ. σ. 144.
 Ἀρχαῖαι Ἀθῆναι. 271, σ. 145.
 Τριήρης. αὐτ. 154.
 Οἰκόσημ. Κολλάρου καὶ Ζαλλόνη. 272, σ. 192.
 Ἀρχαιολογικὰ Δανίας. 273, σ. 212.
 Δωρεὰ βασιλίσσης. 274, σ. 235.
 Κέντρα καὶ σταθμὰ Αἰγύπτου. 275, σ. 241.
 Διαθήκη Αὐγούστου. 277, σ. 312.
 Οἱ δύο Φαραὼ τῆς Ἐξῆδου. 279, σ. 337.
 Ἀρχαιολογικά. 280, 282, σ. 382, 454.
 Οἰκόσημον Παγκάλου καὶ Κορονέλλη. 286, σ. 540.
 Ἀρχαιολογικὰ Κοπενάγης. αὐτ. 552.
 Πύργος Ἀνδρονίκου καὶ Πινύξ. 288, σ. 589.

Ε. ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ.

Σκωληκοτροφία. Φυλλ. 268, 269, 270, 271, 272. Σελ. 87, 117, 132, 166, 179. Μονόκερως. 272, σ. 191. Βόας. 274, σ. 236. Βοσκήματα. 278, σ. 332. Σαλπικιτής. 280, σ. 383. Αυρούς. 283, σ. 499. Αξιόλογος ανακάλυψις. 288, σ. 593.

ΣΤ. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΑ.

Ιστορία Πινικου δικαίου. Φυλλάδ. 266, 267. Σελ. 31, 63. Περί αυτομάτων. 273, σ. 213. Ύδροκυανικόν οξύ. αὐτ. 214. Περί ονίσκου. 274, σ. 235. Τηλεβόλον ἀτμοκίνητον. αὐτ. σ. 236. Πολεμικὸς ἀεροστάτης. 275, σ. 312. Ἀρτεσιανὸν φρέαρ. 279, σ. 368. Ἀκαταπόντιστον πλοῖον. αὐτ. Στρατιωτικὴ σικηνή. 280, σ. 371. Περί καλοῦ. 282, 283, 288, σ. 433, 457, 600.

Ζ. ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΟΓΡΑΦΙΚΑ.

Νεκρολογία Ν. Κωστή. Φυλλ. 265. Σ. 16. Δημοστ. Σχολεῖον Αἰουστῶν. αὐτ. 24. Προσφοραὶ βιβλίων καὶ χρημάτων. αὐτ. Δῶρον Θ. Μανούσου. 266, σ. 46. Προσφορὰ Ρ. Πλούφα. αὐτ. Πληθυσμὸς Ἀρκ. Ἀμερικῆς. 267, σ. 71. Πληθυσμὸς Θήρας. 268, σ. 96. Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία. 269, σ. 102. Πληθυσμὸς οἰκογενείας. αὐτ. σ. 120. Πληθυσμὸς οἰκουμένης. 270, σ. 143. Προσφοραὶ Εὐμορφοπούλου. 270, 275, σ. 144, 264. Πληθυσμὸς Σμύρνης. 270, σ. 144. Πληθυσμὸς Ἐνετίας. αὐτ. Ἔσοταί Πανεπιστημίου. 271, 278, σ. 145, 317. Προσφορὰ Πατριάρχου Ἱεροσολ. 271, σ. 160. Ἐνδυμα κληρικῶν. 272, σ. 204. Νεκρολογία Πήληκα. 273, σ. 215. Ἰπποκράτης (ἐφημερίς). αὐτ. Παρθεναγωγείον. αὐτ. Ἐπαιδευτήρια. 276, σ. 288. Προσφοραὶ. 278, 282, σ. 330, 456. Δημοστ. ἐκπαιδεύσις. 279, σ. 368. Ἀρσάκειον. 273, 280, 288, σ. 215, 397, 598. Σχολεῖα ἐν Τουρκίᾳ. αὐτ. Γραμματόσημον. 281, σ. 432. Ἴππομν. ἀνέκδοτα. 283, 284, 287, σ. 473, 500, 562. Ἐγγίσις φορολογία. 286, σ. 540. Στατιστικὴ Ἑλλάδος. αὐτ. σ. 544.

Η'. ΤΟΠΩΝ ΚΑΙ ΘΩΩΝ ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ.

Γυναῖκες ἐν Κίνα. Φυλλάδ. 266. Σελ. 43. Θησαυροφυλακτεῖον Μαρόκου. αὐτ. σ. 48.

Ὀχήματα τουρκικά. 267, σ. 66. Πόλεις δούλων. 268, σ. 85. Μονομαχία διὰ μαστίγων. αὐτ. 86. Ἀραβικὸς χορός. 270, σ. 129. Ποινικὸς κώδικς Κίνας. 274, 275, σ. 234, 255. Σερβία. 275, σ. 257. Ἰαπωνία. 276, 277, 280, 281, 283, σ. 281, 298, 371, 416, 465. Ἠγεμόνες Σιάμης. 276, σ. 282. Ἰάπωνες. αὐτ. σ. 287. Περίπλους Μακεδονίας καὶ Ἑλάσ. Ἀσίας. 277, 281, 285, σ. 289, 401, 505. Ἐπιστολὴ ἐκ Μεγάρων. 281, σ. 410. Περί Κίνας. 285, σ. 517. Ὀτομάχοι. αὐτ. σ. 528.

Θ. ΠΟΙΗΣΙΣ.

Εἰς Ἀσώπιον. Φυλλάδ. 266. Σελ. 48. Αἶνιγμα. αὐτ. Περιήγησις. 267, σ. 72. Ποίησις. 270, σ. 144. Τῆ Ἀργυρῶ. 273, σ. 216. Ἄσμα μητρὸς Κασίας. 274, σ. 238. Ἄσμα Καρπαθίας. αὐτ. σ. 239. Ἄσμα παρηγορίας. 280, σ. 399. Τῶ Καθούρ. 281, σ. 432. Περί Ἑλλ. ποιήσεως. 282, σ. 453. Εἰς τρία πτηνά. 283, σ. 480. Ἄσματα Καλύμνου. 285, σ. 522. Ἕμνος εἰς τὸν Ἑλλ. ἀγῶνα. 286, σ. 529. Ἄσμα Ρόδου. 288, σ. 599.

Ι. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ.

Χότζας Νάσρ-ελ-δίν. Φυλλ. 265. Σελ. 13. Μάρθα ἡ ἀεικίνητος. 265 — 269, σ. 22, 30, 67, 77, 106. Κάρολος ἐν Τσακινέλλῃ. 270, σ. 126. Μέλιν δακτυλίον. 271, σ. 161. Καθρέπτης διαβόλου. 272, 273, σ. 185, 202. Ἀνώνυμος οἰκία. 274, σ. 224. Σοφοῦ ἀγωνία. 275, 276, σ. 258, 272. Κλαρίση. 277, 278, 279, σ. 300, 329, 355. Γιάντσος Ἀυδούκ. 280, 281, 282, σ. 388, 420, 446. Καρνούφυλλα Φλανδρίας. 283, σ. 465. Ἐξομολόγησις. 284, σ. 493. Μαργαρίτα. 285, 286, 287, 288, σ. 524, 549, 562, 585.

ΙΑ'. ΒΟΤΑΝΙΚΑ ΚΑΙ ΓΕΩΡΓΙΚΑ.

Σάκχος σπενδάμων. Φυλλάδ. 268. Σελ. 96. Καρῆς. αὐτ. Ἐλίχρυσον περικνήεις. 270, σ. 118. Περί τειῶ. 275, σ. 246.

ΙΒ'. ΔΙΑΦΟΡΑ.

Ἀπρίλιος καὶ Μάϊος. Φυλλ. 265. Σελ. 6. Ἀγυρτεία. 266, σ. 46.

Ἰατρός. αὐτ. Ἀλεξιδάιμωνον. αὐτ. Χαρτοπαίκτηι. αὐτ. καὶ 278, σ. 336. Ὁζόθυμοι. αὐτ. 47. Ριχάρδος Λεοντόκαρδος. αὐτ. Ἐτοιμότης πνεύματος. αὐτ. Ὡὰ τοῦ Πάσχα. 267, σ. 72. Νεανικὸς βεμβασμός. 274, σ. 239. Μέγας ἀνατολικός. 277, σ. 303. Ἀπάντησις γενναία. 278, σ. 335. Εὐφυῆς τιμωρία. αὐτ. Γενναιοφουλία Μονάρχου. αὐτ. σ. 336. Φιλαλήθεια ὑπουργοῦ. αὐτ. Βασιλικὴ δικαιοσύνη. αὐτ. Ἀνέκδοτα. 280, σ. 398. Μακεδονίας καὶ Ἑλάσ. Ἀσίας περίπλους. 280, σ. 400. Εὐφυῖα Σκύλου. 282, σ. 454. Περίεργος καρδοσκοπία. αὐτ.

Ἐκτακτον μνημονικόν. αὐτ. σ. 453. Γενναιοφουλία Ναπολέοντος. αὐτ. Συνωμοσία. αὐτ. Κεφαλικὴ ποινή. αὐτ. σ. 456. Φιλολογικὸν τρόπαιον. αὐτ. Περίεργος σύμπτωσις. αὐτ. Εὐστοχοὶ ἀπαντήσεις. 280, 283, σ. 456, 479. Περίεργος συνήθεια. 283, σ. 479. Φιλαργυρία. αὐτ. Εὐφυῆς ἀκαδημαϊκός. αὐτ. Θάνατος Βίγκη. 285, σ. 528. Οἶνος est est. αὐτ. Τηλεβόλα. 286, σ. 552. Καθμία νίκη. αὐτ. Ταννχάουσερ. 288, σ. 576. Χιὼν κατὰ τὸν Ἰσημερινόν. 288, σ. 598. Συντάκται Πανδώρας. 288, σ. 600.

ΠΙΝΑΞ ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ.

Α.

Ἀθηνῶν ἄλωσις τῇ 1687. Φυλλάδ. 265—268. Σελ. 1, 25, 49, 73. Ἀποδημιαὶ εἰς ἀρκτικὸν πόλον. 265, 266, 273, σ. 7, 36, 205. Αἰθιοπικά. 270, 277, σ. 130, 306. Ἀφρικὴ Βόρειος. 279, σ. 344. Ἀμερικῆς ἱστορία. 282, σ. 453. Καὶ ἀπὸ φυλλάδ. 282 μέχρι 287. Ἀμερικῆς ἀρχαιότητες. 270, σ. 144. Ἀθῆναι ἀρχαῖαι. 271, σ. 145. Αἰγύπτου σταθμὰ καὶ μέτρα. 275, σ. 241. Αὐγούστου διαθήκη. 277, σ. 312. Ἀρχαιολογικά. 280, 282, σ. 382, 454. Αὐτόματα. 273, σ. 313. Ἀεροστάτης πολεμικός. 275, σ. 312. Ἀμερικῆς Ἀρκτῶας πληθυσμός. 267, σ. 71. Ἀρσάκη Παρθεναγωγείον. 280, 288, σ. 397, 598. Ἀσώπιον (εἰς). 266, σ. 48. Αἶνιγμα. αὐτ. Ἀργυρῶ (τῆ) 273, σ. 216. Ἀγωνία Σοφοῦ. 275, 276, σ. 258, 272. Ἀγῶτης χριστιανική. 273, σ. 193. Ἀπρίλιος καὶ Μάϊος. 265, σ. 6. Ἀγυρτεία. 266, σ. 46. Ἀλεξιδάιμωνον. αὐτ. Ἀνατολικὸς μέγας. 277, σ. 303. Ἀπάντησις γενναία. 278, σ. 335. Ἀνέκδοτα. 380, σ. 298. Ἀπαντήσεις εὐστοχοί. 280, 283, σ. 456, 479. Ἀκαδημαϊκός εὐφυῆς. 284, σ. 479. Ἀσίας ἐλάσσονος καὶ Μακεδ. περίπλους. 277, 280, 281, 285, σ. 289, 400, 401, 505.

Β.

Ἀνδρονίκου πύργος. 288, σ. 589. Ἀνακάλυψις ἀξιόλογος. αὐτ. σ. 593. Βούρινα πηγὴ ἐν Κῶ. Φυλλ. 272. Σελ. 181. Βεγκίου λογική. 269, σ. 119. Beaux-arts et voyages. 280, 281, σ. 379, 426. Βασιλίσσης δωρεά. 274, σ. 235. Βιβλίων προσφοραὶ. 265, σ. 24. Βόας. 274, σ. 236. Βοσκήματα. 278, σ. 332. Βίγκη θάνατος. 285, σ. 528. Βίκτωρ Ἰγώ. 286, σ. 535.

Γ.

Γρηγόριος Ε', πατριάρχης. 265, 269, 270, 271, 272, 279, σ. 15, 113, 121, 156, 174, 362. Γ. Καστριώτου ἱστορία, ἀπὸ φυλλάδ. 265, μέχρι 278. Γυναῖκες ἐν τῇ Δύσει. 272, 278, 284, σ. 169, 313, 481. Γαλατικά. 275—280, σελ. 263, 277, 310, 352, 375. Γυναῖκες Κίνας. 266, σ. 43. Γιάντσος Ἀυδούκ. 280—282, σ. 388, 420, 446. Γραμματόσημον. 281, σ. 432.

Δ.

Δανίας ἀρχαιολογικά. Φυλλάδ. 273. Σελ. 212. Δικαίου ποινικοῦ ἱστορία. 266, 267, σ. 31. Δούλων πώλησις. 268, σ. 85. Δακτυλίδιον μέλαν. 271, σ. 161. Δικαιοσύνη βασιλική. 278, σ. 336. Διαβόλου καθρέπτης. 272, 273, σ. 185, 202.

F.

Ερνέστος Λασόλ. Φυλλάδ. 275. Σελ. 200.
Εύδοκία αυτοκτονηθείσα. 278, σ. 328.
Εξόδου οί δύο Φαραώ. 279, σ. 437.
Εκκλησία ὀρθόδοξος. 269, σ. 102.
Εύμορφοπούλου (Αρ.) προσφορά. 270, 275, σ. 144, 264.
Ενετίας πληθυσμός. 270, σ. 144.
Εκπαιδευτήρια. 276, σ. 288.
Εκπαιδευσις δημοσία. 279, σ. 368.
Εξομολόγησις. 284, σ. 495.
Ελίγρυσον. 270, σ. 118.
Εκκλησία ἐν Μάντζεστερ. 279, σ. 358.
Εκκλησία ῥωσική Παρισίων. 382, σ. 444.
Ἑλλάδος στατιστική. 286, σ. 544.
Ἐνετοκρατία ἐν Πελοποννήσῳ. 287, 288, σ. 553, 557.

Z.

Ζαλλόνη οἰκίστημον. Φυλλάδ. 272. Σελ. 192.

Θ.

Θήρας πληθυσμός. Φυλλάδ. 269. Σελ. 102.

I.

Ἰερόθεος πατριάρχης Ἀντιοχ. Φυλ. 277. Σελ. 305.
Ἱεροσολύμων Πατριάρχου προσφορά. 271, σ. 160.
Ἱπποκράτης (ἐφημερίς) 273, σ. 215.
Ἰαπωνία. 276, 277, 280, 281, 283, σ. 281, 298, 371, 416.
Ἰάπωνες, 276, σ. 287.
Ἰατρός. 266, σ. 46.
Ἱστορίαι Ἑλληνικαί. 288, σ. 594.

K.

Καστριώτου (Γ.) ἱστορία, ἀπὸ 265, μέχρι 278 φυλλάδιου, ἐν παραρτήματι.
Κωστής (Ν.) 265, 274, 275, σ. 16, 217, 264.
Κερκύρας πολιορκία (1716). 275, 276, σ. 251, 270.
Καμπάνης (Ἄθαν.). 278, σ. 331.
Κάλυμνος (νῆσος). 285, σ. 519.
Κυθήρων γλωσσάριον. 276, 278 — 284, 288, σ. 284, 333, 360, 383, 431, 450, 478, 502, 597.
Κολλάρου οἰκίστημον, 272, σ. 192.
Καλοῦ (περὶ). 282, 283, σ. 288, 433, 457, 600.
Κληρικῶν ἐνδυμα. 273, σ. 204.
Κίνας ποινικὸς κώδιξ. 274, 275, σ. 231, 255.
Κίνας (περὶ). 285, 287, σ. 517, 568.
Κασίας ἄσμα. 274, σ. 238.
Καρπαθίας ἄσμα. αὐτ. 239.
Καβούρ. 281, σ. 432.
Καλύμνου ἄσματα. 285, σ. 522.
Κάρολος ἐν Τοσκανέλλῃ. 270, σ. 126.
Κλαρίση. 277—279, σ. 300, 329, 355.
Καφές. 268, σ. 96.
Κερδοσκοπία περίεργος. 282, σ. 454.
Κωνσταντῖνος μέγας. 280, σ. 393.
Κορονέλλη οἰκίστημον. 286, σ. 540.
Κοπενάγης ἀρχαιολογικά. 286, σ. 552.

A.

Αυρόεις. Φυλλάδ. 283. Σελ. 499.
Αισσιῶν δημοτ. σχολεῖον. 265, σ. 16.

M.

Μέτοικοι ἐν Ἀθήναις. Φυλλάδ. 273. Σελ. 212.
Μαμιάνης (Τερέντιος). 284, σ. 491.
Μεθόθου (περὶ). 276, σ. 265.
Μόριον Νή. 284, σ. 485.
Memoir on the language of the Gypsies. 284, σ. 501.
Μυράτ οἰκίστημον. 270, σ. 131.
Μέτρα Αἰγύπτου. 275, σ. 241.
Μανούσου (Θ) δῶρον. 266, σ. 46.
Μαρόκου θησαυροφυλακεῖον. 266, σ. 48.
Μονομαχία διὰ μαστίγων. 268, σ. 86.
Μέγαρα. 281, σ. 410.
Μάρθα ἡ ἀεικίνητος. 265—269, σ. 22, 30, 67, 77, 106.
Μαργαρίτα. 285, 286, 287, σ. 524, 549, 562, 585.
Μονόκερως. 272, σ. 191.
Μονάρχου γενναιοψυχία. 278, σ. 336.
Μακεδονίας καὶ ἐλάσ. Ἀσίας περίπλους. 280, σ. 400.
Καὶ 277, 281, 285, σ. 289, 401, 505.
Μνημονικὸν ἑκτακτον. 282, σ. 455.

N.

Νικάνδρου Νουκίου χειρόγραφα. Φυλλ. 270. Σελ. 140.
Νομίσματα ἀνέκδοτα. 269, σ. 97.
Ναπολέοντος γενναιοδωρία. 282, σ. 454.
Νάσρ-ἐλ-διν Χόντζας. 265, σ. 13.
Νίκη καθμεία. 286, σ. 552.

O.

Οἰκία ἀνώνυμος. Φυλλάδ. 274. Σελ. 224.
Ὄξυθυμοι. 266, σ. 47.
Οἶνος est, est. 285, σ. 528.
Ὀυμβόλδος (Ἄλεξ.). 280, σ. 392.
Οἰδίπους. 282, σ. 438.
Ὀύγος Φόσκολος αὐτ. σ. 440.
Ὀνίσκος. 274, σ. 235.
Ὄξυ ὑδροκυανικόν. αὐτ. σ. 214.
Οἰκογενείας πληθυσμός. 269, σ. 120.
Οἰκουμένης πληθυσμός. 270, σ. 143.
Ὄχηματα τουρκικά. 267, σ. 66.
Ὄτομάχοι. 285, σ. 528.

II.

Παπαβήγοπούλου (Κ.) ἱστορία. Φυλ. 265, 267, 268. Σελ. 17, 52, 91.
Ποιητῆς καὶ πεζογράφος. 280, σ. 396.
Περιήγησις ἐπιστημονική. 269, σ. 120.
Παγκάλου οἰκίστημον. 286, σ. 540.
Ποινικὸν δικαίον ἱστορία. 266, 267, σ. 31, 63.
Πλοῖα ἀκαταπόντιστα 279, σ. 368.
Πλοῦφα (Ρ) προσφορά. 266, σ. 46.
Πανεπιστημίου ἑορταί. 271, 278, σ. 145, 317.
Πήλικα (Σπ.) νεκρολογία. 273, σ. 215.

Παρθενωγωγεῖον Ἀρσάκη. 273, 280, 288, σ. 215, 397, 598. Συνηθεια περίεργος. 283, σ. 479.

T.

Προσφορά. 278, 282, σ. 330, 456.
Περιήγησις. 267, σ. 72.
Ποίησις. 270, σ. 144.
Παρηγορίας ἄδρα. 280, σ. 399.
Πτηνὰ τρία. 283, σ. 480.
Ποίησις ἑλληνική. 282, σ. 453.
Πνεύματος ἑτοιμότης 266, σ. 47.
Πάσχα ὡά. 267, σ. 72.
Ποιὴ κεφαλική. 282, σ. 456.
Πινύξ. 288, σ. 589.
Πανδώρας συντάκται. 288, σ. 600.

P.

Ριχάρδος Λεοντόκαρδος. Φυλ. 266. Σελ. 47.
Ρεμβασμός νεανικός 274, σ. 239.
Ρόδου ἄσμα. 288, σ. 599.

S.

Σμιθ (Χριστόφορος). Φυλλάδ. 280. Σελ. 369.
Στοιχείων προσθήκη εἰς ἀλφάβητον. 270, σ. 142.
Songs of the Greeks. 280, σ. 379.
Σκωληκοτροφία. 268—272, σ. 87, 117, 136, 166, 179.
Σκηὴ στρατιωτική. 280, σ. 371.
Σμόρνης πληθυσμός. 270, σ. 144.
Σερβία. 275, σ. 257.
Σιάμης ἡγεμόνες. 276, σ. 282.
Σφενδάμνων σάκχαρ. 268, σ. 96.
Σαλπικτής. 280, σ. 383.
Σκύλου εὐφυΐα. 282, σ. 454.
Συνωμοσία. 282, σ. 455.
Σύμπτωσις περίεργος. 282, σ. 456.

Φ.

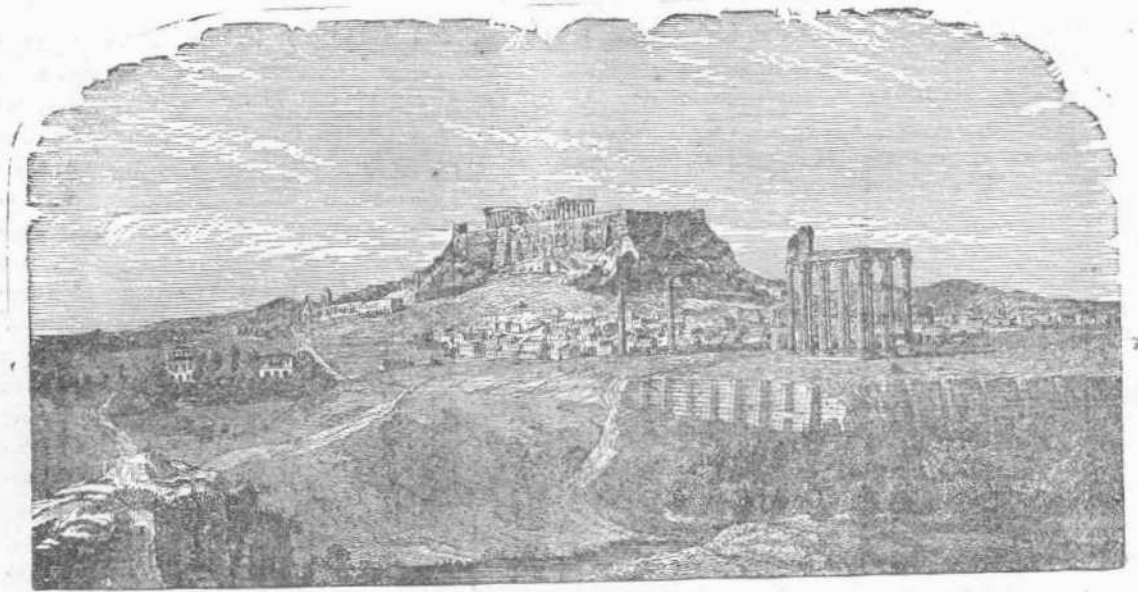
Φραμμασόνοι. Φυλλάδ. 283. Σελ. 476.
Φέτχ-Ἄλῃ-Σάχ ἐπιστολή. 284, σ. 487.
Φρέαρ ἀρτεσιανόν. 279, σ. 368.
Φλανδρίας καρυσύλλα. 283, σ. 465.
Φιλαργυρία. 283, σ. 479.
Φορολογία ἐγγειος. 286, σ. 540.

X.

Χριστόπουλος (Ἄθ.). Φυλλάδ. 270. Σελ. 135.
Χορὸς ἀραβικός. 270, σ. 129.
Χαρτοπαίκτηι. 266, 278, σ. 46, 336.
Χιών κατὰ τὸν ἰσημερινόν. 288, σ. 598.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ.

Φυλλάδιον.	Σελίς.	Ἀντικείμενα.	Φυλλάδιον.	Σελίς.	Ἀντικείμενον.
265	43	Χότζας Νάστ-Ελ-δίν.	277	307	Χριστιανοὶ μάρτυρες.
»	45	Γρηγόριος Ε΄. Πατριάρχης.	278	332	Βοσκήματα.
266	45	Παρθένος Κινέζα.	»	333	Ἄλεκτρον.
»	47	Ἐγγαμος Κινέζα.	279	340	Εἰκὼν Αἰγυπτιακή.
267	66	Ἄμαξα Τουρκική.	»	»	Ὁμοίως.
»	67	Οἰκογένεια Τουρκική.	280	370	Χριστόφ. Σμίθ.
268	86	Πώλησις δούλων.	»	371	Στρατιωτικὴ σκηνή.
»	»	Μονομαχία διὰ μαστίγων.	281	410	Μέγαρχ.
269	98-100	Νομίματα.	»	413	Συρτός.
»	115	Πατριάρχης Γρηγόριος.	»	414	»
270	129	Ἀραβικὸς χορός.	282	440	Οὐγὸς Φόσκολος.
»	131	Οἰκόσημον Μυράτ.	»	445	Ῥωσσικὴ Ἐκκλησία.
271	155	Τριήρης.	283	464	Γάμος Ἰαπωνικός.
»	160	Κύριλλος Πατρ. Ἱεροσολύμων.	»	465	Καπηλεῖον τσίτου.
272	183	Πηγὴ Ἴπποκράτους ἐν Κῶ.	284	491	Τερὲν. Μαμιάνης.
»	192	Οἰκόσημον Κολλάρου.	»	499	Λυρδαί.
»	»	Οἰκόσημον Ζαλλόνη.	285	517	Πύλη φρουρίου εἰς Κίαν.
273	214	Αὐτοκράτωρ Ἕλλην.	»	518	Πλοῖον Κινεζικόν.
»	»	Πατριάρχης.	286	535	Βίκτωρ Ἰγώ.
274	233	Ναὸς Κινεζικός.	»	540	Οἰκόσημον Παγκάλου.
»	236	Τηλεβόλον ἀτμοκίνητον.	»	»	Οἰκόσημον Κορονέλη.
575	258	Βελιγράδιον.	287	569	Ἐξοχὴ Σινική.
»	259	Οἰκία Σερβική.	»	571	Φυσιολογία Σινικαί.
276	289	Βασιλεὺς Σιάμης.	288	589	Πύργος Ἀνδρονίκου.
»	»	Βασίλισσα Σιάμης.	»	590	Πινάξ.
277	306	Πατριάρχης Ἀντιοχείας.			

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΑΠΡΙΛΙΟΥ, 1861.

ΤΟΜΟΣ ΙΒ΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 265.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΙΣΤΟΡΙΗΜΑΤΑ.

*Ἡ ἀλώσις τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Ἐρετικῶ
στρατοῦ ἐν ἔτει 1687 (*).*

Ἐν ἀρχῇ τοῦ 1684 συνέβη γεγονός τι νέον καὶ ἀπροσδόκητον καὶ ἐπιτήδειον νὰ καταπλήξῃ μὲν τὴν πάντοτε ἀγέρωχον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Τουρκίαν, νὰ ἐνθουσιάσῃ δὲ τὴν πρό καιροῦ τεταπεινωμένην Δύσιν. Τότε τρώντι κατὰ πρόωτον ἡ Ἐνετία ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τοῦ Σουλτάνου, κατὰ πρόωτον μὴ ἀνεχομένη μυρίους ὄσους ἐξευτελισμούς, ἡ Ἐνετία, ἥτις ἐξεπροσώπει κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου τὴν χριστιανωσύνην ἐν τῇ Ἀνατολῇ, διέλυε τὴν εἰρήνην καὶ

τολμηρῶς προσεκάλει εἰς τὸν ἀγῶνα τὸν κυριάρχην τῶν Ὀθωμανῶν. Τίνας ἄρα γε ἑκτακτοὶ καὶ εὐνοϊκαὶ περιστάσεις παρεῖχον εἰς τοὺς ἐμπόρους ἐκείνους, τοὺς συνήθως τοσοῦτον εὐαγῶγους, τοσαύτην ἀξιοπρέπειαν ἅμα καὶ γενναϊότητα; Ἡ πρό ἐνός ἔτους διαπραχθεῖσα νίκη τοῦ Ἰωάννου Σοβιέσκ, ἡ θεῖσα ὀριστικὸν τέρας εἰς τὴν πρὸς δυσμὰς πρόωτον τῆς ἡμισελήνου. Τὸ λαμπρὸν τοῦτο κατόρθωμα, τὸ μέγα τοῦτο γεγονός συνεκίνησε τὴν Γερμανίαν, τὴν Πολωνίαν καὶ τὰς περὶ χώρας, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς ἅπασαν τὴν χριστιανωσύνην πνεῦμα μάχιμον καὶ πρόθυμον νὰ ἐπιχειρήσῃ τελευταίαν τινὰ κρίσιμον σταυροφορίαν. Ἡ Εὐρώπη διετέλει ἐνθουσιῶσα, ἡ Ἐνετία ἐξήφθη, καὶ ὁ ἄρκος ἀρχιερεὺς, ὅστις οὐδέποτε εἶχεν ἐγκαταλείψει τὸν ὑπὲρ τοῦ σταυροῦ μέγαν ἀγῶνα, ἠσθάνθη ὅτι ἐπέστη καιρὸς σωτηρίας καὶ προσέφερεν εἰς τὴν ναυτικὴν ἐκείνην πολιτείαν, ἅμα μὲν χρηματικὴν συνδρομὴν ἀξιόλογον, ἅμα δὲ τὴν ἰσχυρὰν ἐπικουρίαν τοῦ τάγματος τῆς Μελίτης. Διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν εὐνοϊκῶν τούτων περιστάσεων καὶ τῶν κοινῶν τούτων προσπαθειῶν, συνεκροτήθη νέα ἰσρὰ συμμαχία μεταξὺ Ῥώμης, Ἐνετίας, Πολωνίας καὶ Βιέννης. Τῇ 25 Ἀπριλίου 1684, ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ἐνῶ ὁ Δόγης Ἰουστινιάνης ἦτον εἰς τὴν καθεδρικὴν ἐκκλησίαν μετὰ τοῦ πρέσβους τῆς Αὐστρίας Κόμητος Θούρν, ἀφίκετο ἀκόλουθος κομίζων ἐγγράφα τοῦ παρὰ τῷ αὐτοκράτορι πρέσβους τῆς Ἐνετικῆς πολιτείας καὶ ἐν ταύτῳ τὴν μεταξὺ τῶν τεσσάρων δυνάμεων κεκυρωμένην συνθήκην. Ὁ πόλεμος ἐκπύχθη ἐν τῷ

(*) Τὰ περὶ τῆς ἀλώσεως ταύτης μετὰ πλείους ὄσους ἀκριβείας, μάλιστα ὡς πρὸς τὸ ἀρχαιολογικὸν μέρος, ἱστορήθησαν ὑπὸ τοῦ Κόμητος Δελαβέρδου ἐν τῷ πολυτελεῖ αὐτοῦ συγγράμματι περὶ τῆς ἐν τῇ 16, 157, καὶ 158 ἑκατονταετηρίδι καταστάσεως τῆς τῶν Ἀθηνῶν πόλεως. Ἐπειδὴ δὲ τὸ σύγγραμμα τοῦτο, καὶ τοὶ τῷ 1854 ἐκδοθέν, κατέστη σφόδρα δυσἀπόκτητον, καὶ εἰς ὀλίγους ἐκ τῶν ἡμετέρων εἶναι γνωστὸν, καλὸν ἐνομίσαμεν νὰ δώσωμεν διὰ τῆς Πανδώρας ὅσα διαλαμβάνει περὶ ἐνός τῶν μάλλον ἀξιωματικῶν γεγονότων τῆς κατὰ τὴν ἐπιτακτικῆς ἐκατονταετηρίδα ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

ἀμα' ἀλλ' ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Βάσιλος τῆς ἑνετίας, ἧτος πρεσβευτῆς, Καπέλλος, δὲν ἐσπευσε ν' ἀναγγεῖλαι εἰς τὴν Πύλιν τὴν σκουδαίαν ταύτην καὶ ἀπροσδόκητον εἶδῃσιν: ἄρα γε ἵνα δώσῃ εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ τὸν καιρὸν νὰ παρασκευασθῇ, ἢ ἵνα παρασκευασθῇ αὐτὸς οὗτος; ἀδελφον. Βέβαιον δὲ εἶναι ὅτι ἐπρόσμενε μέχρι τῆς 15 Ἰουλίου, καὶ μόλις ἀναγγεῖλαι τὸ γεγονός εἰς τὸν καιρὸν αὐτὸν, ἐξῆρσε τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν πώγωνα, καὶ μετῆρσι-σμένος ὡς ναύτης ἐφυγεν ἐπὶ πλοιαρίου εἰς Χίον· τοῦτο δὲ οὐχὶ ἐξ ἀνδρείας, ἀλλὰ διότι ὡς ἐκ τῆς συνθηκῆς ἦν εἶχεν ἡ Πύλη τοῦ νὰ φυλακίζῃ εἰς τοὺς ἑπτὰ Πύργους, ἐπὶ τῇ ἐλαχίστῃ προστάσει, τοὺς πρέσβεις τῶν χριστιανῶν, εὐλογώτατον ἦτο νὰ ἀπεκδέχῃται πολὺ δεινότερα ὁ πρέσβυς ὁ πολήσας νὰ διαβιάσῃ δῆλωσιν τοσοῦτον ἀσυνήθη, οἷα ἡ τοῦ πολέμου κήρυξις· καὶ νεωτερισμὸς ἀντὶ νεωτερισμοῦ ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ, ὃν ἐπεθύμει νὰ ἀποφύγῃ ὁ πρέσβυς. Οἱ δὲ διερμηνεῖς αὐτοῦ, οἱ ἀδελφοὶ Ταρσίαι, ἐφυλακίσθησαν ἐν τῷ ἀμα'.

Ἡ ἑνετικὴ πολιτεία διωργάνωσεν ἐν τούτοις τὸν ἐπιθετικὸν αὐτῆς στρατὸν· παράδοξος δὲ ἦτον αἰετοπετὸ ὁ στρατὸς οὗτος· διότι ἐν αὐτῷ ἐλαλεῖτο ἡ Σουηδική, ἡ Γερμανική, ἡ Γαλλικὴ γλῶσσα, ἡκιστα δὲ ὄλων ἡ Ἰταλική. Ἐπειδὴ οἱ πόλεμοι οὗτοι ἐθεωροῦντο ὡς ἱεροὶ καθὼ γινόμενοι κατὰ τῶν Τούρκων, αἱ χριστιανικαὶ κυβερνήσεις ἐπέτρεπον τὴν ἐν ταῖς χώραις αὐτῶν στρατολογίαν, καὶ πανταχόθεν οὕτω συνέβηρον ἐθελονταί. Ἰδίως δὲ ἐν ἔτει 1684 προσήλθον ἐκ Σουηδίας καὶ ἐκ τῆς βορείου Γερμανίας ἄνδρες πλειότεροι ἢ ἀπὸ τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἑλλουητίας, καὶ τῆς Γαλλίας ἠνωμένων ὁμοῦ.

Ἡ ἑνετία, κακῶς ποιούσα, ἐθεώρει συμμέροντα τὸν τοιοῦτον στρατιωτικὸν ὄργανισμὸν, καὶ ἀπέπευγε τὴν ἰδρυσιν στρατοῦ τακτικοῦ καὶ διαρκούς, ὅστις ἰσχύσας ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐθεωρεῖτο ὡς δυνάμενος, μετὰ τὴν εἰς τὰ ἴδια ἐπάνοδον, ν' ἀποβῇ ἐπικίνδυνος εἰς τὴν πολιτείαν. Ὅθεν αὐτὴ ἐν καιρῷ εἰρήνης περὶρίζετο εἰς τὸ νὰ συντηρῇ τάγματα τινὰ, τὰ ὅποια στρατολογούμενα εἰς τὰς πόλεις τῆς Λομβαρδίας, ἐκαλοῦντο Cernides, ἀλλὰ δὲν ἐχρησίμευον εἰμὴ εἰς τὸ νὰ παραλλάττωσιν ἐν τῇ πόλει κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν μεγάλων παρατάξεων· ἐάν δὲ κατ' ἐξαίρεσιν, εἰς ἐποχὰς μεγάλων συμφορῶν, ἐξεπέμποντο κατὰ τῶν ἐξω πολεμίων, τὰ τάγματα ταῦτα ὑπῆκουον μὲν, ἀλλ' ἀπεστερημένα παντὸς ἀρεμάνιου πνεύματος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπετύγχανον. Αὐτοὶ οἱ ἑνετοὶ εὐπατρίδαι εἶχον ἐγκαταλείψει τὸν κατὰ ξηρὰν στρατὸν, οὐχὶ φοβούμενοι τὸν κίνδυνον, ἀλλ' ἀποδιάζοντες τὴν ἰσότητά των προδικασμῶν καὶ τὰς ἐξείας τῆς στρατιωτικῆς οἰκειότητος. Πάντες δὲ ἀφωσιούνοτο εἰς τὸ ναυτικόν, ὅπου ὄλοι οἱ βαθμοὶ ἀπολειστικῶς εἰς αὐτοὺς ἀνῆκον, καὶ ὅπου αἱ ἐκτεθλυμένοι αὐτῶν ἐξείας εὕρισκον παραμυθίαν τινὰ ἐν πλοίοις τὰ ὅποια ἦσαν καλῶς καταρτισμένα, εἶχον πολλὰς ἀνάσεις καὶ παρεῖχον τὸ πλεονέκτημα ἀρχηγίας σχεδὸν ἀνεξαρτήτου.

Ὁ δὲ κατὰ ξηρὰν στρατὸς συνεκροτεῖτο, ὡς προ-

εῖρηται, ἀπὸ ἀλλοδαπῶν ἐθελοντῶν. Τὸ σύστημα τοῦτο, τὸ ὅποῖον δὲν ἦτο παντάπασιν παράδοξον κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ στρατιωτικὸς ὄργανισμὸς ὄλων τῶν ἐπικρατειῶν ἐπὶ τῆς ἐπισηλοῦς ταύτης βάσεως ἐστηρίζετο, ὁ δὲ μαχητῆς ἐπωλεῖτο ψυχῇ τε καὶ σώματι οὐδεμίαν ἔχων ὑπόληψιν καὶ οὐδένα ἐνθουσιασμὸν πρὸς τὸν ἀγῶνα ὃν ὑπεδύετο, ἀπέβη βραδύτερον τεκμήριον ἀδυναμίας, καὶ ἀφορμὴ ταπεινώσεως ἀπέναντι τῶν τακτικῶν στρατῶν, οὓς ἐνέπνεε τὸ τῆς φιλοπατρίας πνεῦμα· ἀλλ' ὡς πρὸς τοὺς Τούρκους, ἐν ἔτει 1684, τὸ σύστημα ἐκεῖνο δὲν εἶχεν εἰσέτι τοσαῦτα ἀτοπήματα· ὥστε ἡ ἑνετικὴ πολιτεία μετεχειρίσθη αὐτὸ καὶ ἤδη ὡς ἄλλοτε. Ὁ στρατὸς ὅμως αὐτῆς δὲν ἤθελεν εἶναι ἀξίος τοῦ ὀνόματος τούτου, ἐάν δὲν συνεκροτεῖτο εἰμὴ ἀπὸ τῶν ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς παραλίας στρατολογουμένων Capeletti, ἀλλῶς τε ἀνδρῶν ἀγαθῶν πρὸς καταπολέμησιν τοῦ Τούρκου ὃν ἐμίσειον, ἐτι δὲ ἀπὸ τῶν ἐν Τοσκάνῃ καὶ ἐν Λομβαρδίᾳ γενομένων στρατολογιῶν καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ Πάπα συνδρομῆς καὶ τῶν μεμονωμένων ἐθελοντῶν, αἵτινες πανταχόθεν συνέβηρον εἰς τὴν ἑνετίαν. Ὅτι κυρίως κατέστησεν ἰσχυρὰν τὴν στρατιάν ταύτην, ἦτον ἡ εὐκολία μετ' ἧς ἡ πολιτεία εὗρεν ἐν τῇ βορείῳ Εὐρώπῃ ὀλόκληρα συντάγματα, ἔχοντα ἀξιωματικούς διακεκριμένους καὶ στρατηγούς ὀνομαστούς, δι' ὧν ἀπληροῖτο ταχέως καὶ εὐχερῶς στρατὸς ὁμογενῆς, ἐν ᾧ ἐπεκράτει ἡδὴ τὸ στρατιωτικὸν πνεῦμα καὶ ἡ ἐνότις ἐκείνη τῆς ἐνεργείας, δι' ὧν ἀσφαλιζέται μάλιστα ἡ ἐπιτυχία τῶν στρατιωτικῶν κινήσεων· ἀν καὶ ἀπ' ἑτέρου δὲν ἀξίω νὰ παραστήσω τὰ τάγματα ταῦτα τῆς ἀρτου ὡς τύπον τινὰ καὶ ὑπογραμμὸν, οὐδὲ τοὺς ἀνδρας ἐκεῖνους, τοὺς ἀρεμάνιους καὶ ῥωμαλέους τὴν ὄψιν, ὡς μαχητὰς ἀμωμήτους· διότι πολλὰ ἔπαθον ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῆς ἐλλείψεως τῆς πειθαρχίας καὶ ἀπὸ τῶν ἀσθενειῶν, ὁ δὲ Μοροζίνης, ὅστις πολλάκις παραπονεῖται ὅτι ὑπὲρ ἀξίαν πληροῖνε τὰς ὑπηρεσίας αὐτῶν καὶ ἀκαταπαύστως ἔχει νὰ παλαίῃ κατὰ τῆς παρακοῆς των, κατηγορεῖ ῥητῶς αὐτοὺς καὶ ὅτι ἐτρέψαν τὰ νῦτα εἰς τοὺς πολέμιους ἐν τῇ περὶ Πάτρας μάχῃ.

Τὴν στρατολογίαν διηκούλουν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ τε χρηματικοὶ πόροι οὓς ἡ ἑνετικὴ φιλοπατρία ἐν ἀφθονίᾳ πολλῇ συνήθροισε, καὶ ἡ διάθεσις τῶν πνευμάτων ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ἡ γενικὴ τῶν πραγμάτων κατάστασις. Δὲν θέλω ὁμιλήσει περὶ τῶν κατ' ἴδιαν ἐθελοντῶν, οὓς εὗρον ἐν Ἰταλίᾳ εἴτε μεταξὺ ἀνθρώπων ἐχόντων λόγον νὰ φεύγῃσι τὰς πατρίδας αὐτῶν, εἴτε μεταξὺ ξένων στρατιωτῶν ἀπολυθέντων τῆς ὑπηρεσίας· ἐν παρόδῳ δὲ μνημονεύω καὶ τῶν ὑπὸ τῆς Γαλλίας, τῆς Ἑλλουητίας καὶ τῆς ὀλλανδίας δοθέντων ἀποσπασμάτων, ἀνδρῶν ἀγαθῶν βεβαίως ἐάν διὰ κοινοῦ τινος συνεδέοντο δεσμοῦ· ἀλλὰ θέλω ἐπιστήσει ἐπὶ μικρὸν τὴν προσοχὴν εἰς τὴν βορείαν Εὐρώπην, ὅπου συνέβαινε τοῦτο τὸ παράδοξον, ὅτι ἡ ἑνετικὴ πολιτεία, πολιτεία ἀβάσιλευτος ἀμα καὶ καθολικὴ, εὗρε τοὺς ἀρίστους τῶν στρατιωτῶν αὐτῆς, στρατιώτας μοναρχικούς ἀμα καὶ

ἑτεροδόξους, δηλαδὴ διαμαρτυρομένους. Τῶντοι ὁ τριακονταετῆς πόλεμος εἶχε καταλείπει ἐν Γερμανίᾳ ἐξείας στρατιωτικάς, αἵτινες δυσκόλως συνεβιάζοντο πρὸς τὴν διὰ τῆς εἰρήνης ἐπελθοῦσαν τάξιν καὶ πρὸς τὴν ἐσχάτην πενίαν, ἧτις ἐπεκράτησεν εἰς τοὺς ἀγῶνας μετὰ τοὺς μακροὺς καὶ φοβεροὺς ἐκεῖνους ἀγῶνας. Πρὸς τούτοις πολλοὶ ἡγεμονίσκοι εὐρέθησαν ἔχοντες ἔτοιμα στρατεύματα, τὰ ὅποια δὲν ἀνταπεκρίνοντο ἤδη οὔτε πρὸς τὰς χρεῖας αὐτῶν οὔτε πρὸς τοὺς πόρους. Ὅθεν ἡ κατὰ τοῦ Τούρκου στρατολογία, ἡ ἐπιτραπέισα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ὑπὲρ τῆς ἱερᾶς συμμαχίας, ἐμελλε νὰ ἐπιτύχῃ αὐτόθι τοσοῦτο μάλλον, ὅσῳ εἰς φυλάς μαχίμους καὶ ἀποτάκτους, οὕτως εἶπειν, γενομένας, προσεφέρετο τὸ δέλεαρ μεγάλου μὲν μισθοῦ, μεγάλης δὲ λείας, ἐτι δὲ καὶ ἡ τιμὴ ν' ἀγωνισθῶσιν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἄλλοτε ποτε οἱ σταυροφόροι· οὐδὲ πρὸς ἄτομα μεμονωμένα ἐγένετο αὐτόθι ἡ συνθηκολόγησις, ἀλλὰ πρὸς ἡγεμόνας περὶ τῆς παραχωρήσεως μέρους τοῦ στρατοῦ αὐτῶν, συνταγμάτων προαπρητισμένων καὶ περιλαμβανόντων τοὺς κυριωτάτους τῶν ἀξιωματικῶν. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Δούκες τοῦ Brunswick-Wolfenbüttele, τῆς Βυρτεμβέργης, τοῦ Σάξ-Μάινινγκεν, ὁ Πρίγκηψ τοῦ Ἑσσε-Δαρμστάτ, ὁ τοπάρχης τοῦ Ἑσσε-Κάσελ, ὁ Ἐκλέκτωρ τῆς Σαξωνίας, ὁ Μαρκίων τοῦ Βάλδεκ παρεχώρησαν, δι' ἄλλεπαλήλων συνθηκῶν καὶ ἐπὶ τῇ πληρωμῇ 200 φράγκων δι' ἕκαστον στρατιώτην, στρατιωτικὰς μοίρας κατὰ τὸ μάλλον καὶ ἦττον μεγάλας, καθόσον εἶχον καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸ μάλλον καὶ ἦττον χρεῖαν χρημάτων, κατὰ τὸ μάλλον καὶ ἦττον χρεῖαν τῶν στρατῶν αὐτῶν, ἕνεκα δὲ τοῦ τελευταίου τούτου λόγου τὸ Βρανδεβούργον καὶ ἡ Βαυαρία δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὸν προκείμενον ἀγῶνα.

Αἱ θητεῖαι ἐγένοντο ἐπὶ τῇ βάσει στρατιωτικοῦ κώδικος ἐπιτηδεῖον πρὸς τοῦτο, καὶ ὄρων τινῶν, οἵτινες δὲν διέφερον εἰμὴ, ὡς ἐπὶ παντὸς ἐμπορεύματος, κατὰ τὴν τιμὴν ὠρίζετο δηλαδὴ ἡ διάρκειά τῆς θητείας, ὁ δὲ πρὸς τὴν πολιτείαν ὄρκος δὲν ἐδίδετο εἰμὴ δι' ὠρισμένον καιρὸν· ἀνεφέρετο ὁ σκοπὸς καὶ τὸ πεδῖον τοῦ πολέμου, ὅπερ ἐνταῦθα ἦν ὁ Τούρκος καὶ ἡ Ἑλλάς· ἐκανονίζετο ἡ κατὰ μῆνα καταβολὴ τοῦ μισθοῦ, τῶν τροφίμων καὶ πολεμοφοδίων· ὠρίζοντο τὰ κατὰ τὰς παραχειμασίας, καὶ τελευταῖον ἐξησφαλιζέτο ἡ ἐλευθέρᾳ ἀσκήσις τῆς Λουθηρανικῆς θρησκείας καὶ ἡ τήρησις τῶν στρατιωτικῶν κανονισμῶν τῶν ἐν ἐνεργείᾳ εἰς Γερμανίαν. Ὅταν τὸ στρατολογηθῆν σῶμα ἦτον ἔτοιμον πρὸς ὁδοιπορίαν, ἐγένετο γενικὴ αὐτοῦ ἐπιθεώρησις, ὁ δ' ἐπιτετραμμένος τὴν στρατολογίαν ἐδίδεν ἀποδείξειν τῆς παραλαβῆς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν καταταχθέντων ἀνδρῶν, καὶ κατεδείκνυεν αὐτοῖς τοὺς σταθμοὺς τοὺς συμφωνηθέντας μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος διὰ τὴν διάβασιν τῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πολιτείας στρατολογηθέντων ἀνδρῶν. Φθάσαντες εἰς ἑνετίαν οἱ ἐθελονταὶ ἐπεθεωροῦντο καὶ πάλιν καὶ ἐλάμβανον οἱ μὲν ἀπλοῖ στρατιῶται ἐν καὶ ἡμισυ δουκάτων, οἱ δὲ ἀξιωματικοὶ χρυσᾶς ἀλύσεις διαφόρου βάρους κατὰ τοὺς διαφόρους βαθμούς· ἡ ἄλυσις τῶν συνταγμα-

ταρχῶν λ. γ. ἤξιζε 70 δουκάτα, ἡ τῶν λοχαγῶν 30, ἡ τῶν λοιπῶν ἀξιωματικῶν 24· ἀπὸ τῶν ἀλύσεων ἦν ἀνηρημένον σῆμα, φέρον τὴν εἰκόνα τοῦ Λέοντος τοῦ Ἁγίου Μάρκου καὶ τὰ ὀνόματα τοῦ Δόγου καὶ τῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου.

Ἐκαστον σῶμα εἶχε τὸν ἴδιον ὁμογενῆ αὐτοῦ ἀρχηγόν· ἀλλὰ καὶ γενικὸς ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ ἡγεμῶν πραγματικὸς καὶ ὑπεύθυνος, περιβεβλημένος ἐξουσίαν ἀπεριόριστον ἐπὶ τῶν δυνάμεων τῆς τε ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης. Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐπιχειρήσεως ἐξηρητάτο ἀπὸ τοῦ προχειρισθημένου εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἀνδρὸς, ὃν ὅμως ἡ κοινὴ γνώμη εἶχε προϋποδείξει· ἡ δὲ σύγκλητος, καλῶς ποιούσα, ἀδιστακτικῶς ἐκύρωσε τὴν ἀρίστην ἐκείνην ἐκλογὴν. Φραγκίσκος ὁ Μοροζίνης ἦν τότε ἐν ἡλικίᾳ ἐξήκοντα καὶ ἐξ ἑνιαυτῶν, καὶ εἶχε διανύσει τὴν νεότητά, μάλλον δὲ τὸν βίον ὄλον ἐν τοῖς πλοίοις καὶ ἐν τοῖς στρατοπέδοις· ἔλκων τὸ γένος ἀπ' ἐνὸς τῶν κυριωτέρων τῆς ἑνετίας οἰκῶν, πλούσιος καὶ παρὰ πάντων τιμώμενος, εἶχεν ἀποσύγει τὰς δηλητηρίους προσβολὰς τῆς πολυτελείας, δι' ἣν ἡ ἑνετία ἦν τότε τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐνηθητήριον τῆς Εὐρώπης. Περιώνυμος δ' ἐν γένει ὢν ἐπὶ τῇ ἀνδρείᾳ, τῇ τόλμῃ καὶ τῇ καρτερίᾳ αὐτοῦ, πολυθρόλλητος μάλιστα κατέστη διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς Κανδίας ἄμυναν, οἱ δὲ κατάλογοι τῶν ὑπηρεσιῶν του ἀπετέλουν μίαν τῶν ἐνδοξοτέρων σελίδων τῆς στρατιωτικῆς ἱστορίας τῆς πατρίδος αὐτοῦ· ὥστε ἦν ὁ ἀνὴρ ἀληθῆς στρατιώτης καὶ ἡγεμῶν λαμπρὸς καὶ πολύκροτος ἐπὶ ταῖς κατορθώμασι. Καὶ εἶχε μὲν ἀδικήσει αὐτὸν ἡ πόλις ἐπανελθόντα ἀπὸ τοῦ ἐνδόξου, ἀν καὶ ἀτυχούς, ὑπὲρ τῆς Κανδίας ἀγῶνος· ἀλλ' ἡ ἀδικία αὐτῆ δὲν κατέβαλε τὴν φιλοπατρίαν αὐτοῦ. Ὁ Μοροζίνης ἐξεδίκηθη ὅπως προσήκει εἰς πολίτην μέγαν, ἀποσιούμενος ψυχῇ τε καὶ σώματι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος του. Καὶ οἱ ἑνετοὶ ἐνόησαν τὴν εὐγένειαν τῆς τοιαύτης ἐκδικήσεως, ἡ δὲ τῶν πολλῶν ἀντιδράσεις ἀπέβη τοσοῦτο μάλλον ζωηρὰ, ὅσῳ κατενόει τὸ κατ' ἄλλο αὐτῆς τοῦ ν' ἀποζημιώσῃ τὸν στρατηγὸν διὰ τὴν προσγενομένην αὐτῷ θλίψιν. Τοιοῦτοτρόπως προεχειρίσθη ὁ Φραγκίσκος Μοροζίνης ἡγεμῶν τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης, ἀναλαβὼν αὐτοδικαίως οὕτως εἶπειν τὴν ὄλην ἀρχὴν, καὶ μόνος αὐτὸς παρασκευάσας τὸ τῆς ἐκστρατείας σχέδιον.

Δὲν προτίθειμι νὰ ἱστορήσω τὸν Πελοποννησιακὸν τοῦτον πόλεμον, οὐδὲ νὰ παρακολουθῆσω κατὰ πόδας τὰ βραχδεῖα κατορθώματα τοῦ Μοροζίνη, τὰ προκαλέσαντα τὴν φρίκην τῶν ὀθωμανῶν, τὴν ἀπορίαν τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου, καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς ἑνετικῆς πολιτείας. Οὔτε τὴν ἱστορίαν τῆς ἑνετίας, οὔτε τὴν ἱστορίαν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους· γράφω ὅθεν περιορίζομαι νὰ εἶπω ὅτι, ἐπειδὴ ἐκάστη τῶν συμμαχῶν δυνάμεων ἐπεφυλάξατο ἐαυτῆ ὅσα κατ' ἴδιαν ἤθελε κατακτήσει, οἱ ἑνετοὶ ἐπέστησαν κυρίως τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἧς πάλαι ποτὲ διατελέσαντες κύριοι, δὲν ἔπαυσον ἐπιθυμοῦντες τὴν ἀνάκτησιν. Καὶ ἐπεμφαν μὲν μοῖραν τοῦ στρατοῦ αὐτῶν ἐπὶ Ἀχλατιῶν ὑπὸ Μοροζίνην καὶ Βαλιέρον, ἀλλὰ τὸ κράτιστον τῆς δυ-

νόμους εξαπέστειλαν εἰς Πελοπόννησον, ὑπὸ ἡγεμόνα τὸν Μοροζίνη, ἐνῶ ὁ Μολίνος περιέπλεεν εἰς τὸ ἀρχιπέλαγος συνέχων τὸν ὀθωμανικὸν στόλον, καὶ διακωλύων τὴν ἐνωσιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ στόλου τῶν Βαλβαρικῶν ἐπικρατειῶν, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας.

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ 1685 ἤρχισε κατὰ μῆνα Ἰουνίου διὰ στρατοῦ 8,200 ἀνδρῶν, καὶ ἐπήγαγε τὴν ἄλωσιν τῆς Κορώνης, μετὰ πολιορκίαν δυσχερῆ τεσσαράκοντα καὶ ἐπτὰ ἡμερῶν, τὴν ἄλωσιν τῆς Καλαμάτας, μετὰ συμπλοκὴν εὐτυχῆ, καὶ ἐν γένει τὴν κατάκτησιν τῶν ὀχυρῶν θέσεων αἰτίνες ἔφερον εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου, καὶ προσκάλουν τοὺς Μανιάτας εἰς ἐπανάστασιν. Τὰ λαμπρὰ ταῦτα κατορθώματα ὠφείλοντο εἰς τὴν ὀξύτητα τῶν ἀποφάσεων καὶ εἰς τὴν περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τόλμην τοῦ ἀρχιστρατήγου, καὶ τοι ἐκ πρώτης ἀφετηρίας ἀπαντήσαντος ἐν τῷ στρατῷ αὐτοῦ τὴν χειρίστην τῶν δυσκολιῶν, ἣτις ἐστὶν ἡ διχόνοια καὶ ἡ ἀντιζηλία τῶν στρατηγῶν. Ἡ ἑνετία εἶχε προσλάβει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς, δύο στρατιῶδες ὀπωσοῦν ὀνομαστούς, τούτων ὁ μὲν κόμης Σαιντ-Πῶλ εἶχεν ἤδη διακριθῆ ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ ἀγίου Μάρκου, ὑπὲρ τῆς Κανδίας ἀμυνόμενος, ὁ δὲ ἰππότης Δεγενφελδ, στρατηγὸς Γερμανός, ἦν ἐπίσης ἀνὴρ καλὸς κάγαθος, ἀλλ' ἀμφοτέροι ἀφικόμενοι εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἤξιον ἢ ἀναλάβωσι τὴν ὅλην τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ ἡγεμονίαν, οὐδέτερος δὲ εἰς τὸν ἕτερον ἐπειθετο νὰ ὑπακούσῃ. Ὁ Μοροζίνης ἐνόμισε πρέπον νὰ προτιμήσῃ τὸν κόμητα Σαιντ-Πῶλ ἕνεκα τῆς ἡλικίας αὐτοῦ καὶ τῶν προηγουμένων ὑπηρεσιῶν, ὥστε ὁ Δεγενφελδ ἀπεσύρθη· ἀλλὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κορώνης, ἐπειδὴ ὁ ἡγεμὼν τοῦ στρατοῦ ἀπέβαλε πᾶσαν ἐπ' αὐτοῦ ἐπιρροήν, καθὼ μὴ ἐπαρκῶν εἰς τὰς πρὸς τὴν χρεῖαν, ὁ ἀρχιστρατήγος προέτρεψεν αὐτὸν νὰ ὑποχωρήσῃ, καὶ διώρισεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν Δεγενφελδ· ὁ δὲ περιέπεσεν εὐθὺς ἐξαρχῆς εἰς ἀμάχημα μέγα. Ὁ σκοπὸς ἦτο νὰ παρατῶσιν εἰς τὸν ἀγῶνα τοὺς Μανιάτας, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι προέκειτο περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας. Ἴνα δὲ ἐπιτύχῃ τοῦτο, ἔδει νὰ κυριευθῶσι τὰ ὀχυρώματα ἀπὸ τῶν ὁποίων οἱ Τούρκοι κατεπίεζον αὐτούς. Ὁ Μοροζίνης μελετήσας καλῶς τὸν τόπον, ἀπεβίβατο τὰ στρατεύματα οὐ μακρὰν τῆς Καλαμάτας καὶ διέταξε νὰ βαδίσωσιν ἐπὶ τὴν πόλιν ταύτην. Ὁ Δεγενφελδ ἐπιφέρει πολλὰς ἐνοστάσεις κατὰ τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου, καὶ ὑπακούει μὲν, ἐπιμεινάντος τοῦ Μοροζίνης, ἀλλ' ἅμα ἀπαντήσας κώλυμά τι ἐπὶ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ, προσκαλεῖ τοὺς ἀξιωματικούς του, συζητεῖ μετ' αὐτῶν τὸ σχέδιον τοῦ ὁποῦ ἐπετρέπη τὴν ἐκτέλεσιν, καὶ ἠτοιμάζετο νὰ διατάξῃ τὴν ὑποχώρησιν, ὅτε ὁ πρίγκηψ Μαξιμιλιανός, ὢν τῶν ἄλλων ἀξιωματικῶν τολμηρότερος, ἀπεποιήθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν διαμαρτυρίαν, ἣν εἶχε συντάξῃ ὁ Δεγενφελδ κατὰ τῶν διαταγῶν τοῦ ἀρχιστρατήγου. Ὁ νέος ἐκεῖνος στρατιωτικὸς, συνειδὼς τὸ καθήκον αὐτοῦ καλλίτερον τοῦ ἀρχηγοῦ του, ἀπεφάνητο ὅτι ἡ πειθαρχία ἀπῆται νὰ ἐκτελεσθῶσιν αἱ διαταγαὶ ἀνευ συζητήσεων. Τότε τὸ ἐκατάλαβε

τελευταῖον καὶ ὁ Δεγενφελδ καὶ διέταξε σπουδαίως τὴν ἐπίθεσιν, ἣς τὸ ἀποτέλεσμα ἔδικαίωσε πληρεστάτα τὴν συνετὴν τοῦ Μοροζίνης πρόνοιαν· διότι ὁ στρατὸς νικήσας εὐκολον νίκην, ἐγένετο κύριος τῆς Καλαμάτας.

Ἀλλ' ἤδη ἐπελθόντος τοῦ Ὀκτωβρίου καὶ προελθούσης τῆς ὥρας τοῦ ἔτους, ἡ ὅλη στρατιὰ παρεχέμασεν ἐν Ζακύνθῳ, ὁ δὲ Μοροζίνης, πρὶν ἐπιχειρήσῃ νέαν ἐκστρατείαν, ἐζήτησε παρὰ τῆς συγκλήτου ἐπικουρίας, καὶ πρὸ πάντων στρατηγῶν ἐπιτήδειον νὰ κατανοῇ τὰ τῆς πειθαρχίας καθήκοντα, νὰ ὑποβάλλῃ εἰς αὐτὴν τοὺς ἀξιωματικούς του, καὶ αὐτὸς πρῶτος νὰ δίδῃ τὸ τῆς πειθαρχίας παράδειγμα. Ὁ Μοροζίνης, δὲν ἀπέβλεπε νὰ ἀρχῇ αὐτὸς τοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ἐθεώρει ἀπαραίτητον τὴν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ στρατηγῶ ὁμοφροσύνην, ἔτι δὲ τὴν μεταξὺ τοῦ στρατηγῶ καὶ τῶν ἀξιωματικῶν αὐτοῦ ὁμόνοιαν. Ἡ σύγκλητος κατενόησε τὴν ἀνάγκην ταύτην, καὶ κωστόχησε περὶ τὴν θεραπείαν αὐτῆς, προχειρισάμενη ἡγεμόνα τοῦ ὅλου κατὰ ξηρὰν στρατοῦ τὸν Σουηδὸν ἀντιστρατήγον κόμητα Ὄθωνα Γουλιέλμον Κένιζμαρκ, τρίτον υἱὸν τοῦ ἐν τῷ τριακονταετῆ πολέμῳ περιωνύμου στρατάρχου κόμητος Κένιζμαρκ.

Ὁ ἀντιστρατήγος εἶχε μὲν κληρονομήσει πάντριον μέγα στρατιωτικὸν ὄνομα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς οὗτος εἶχε διαπρέψει ἐν τῷ Οὐγγαρικῷ κατὰ τῶν Τούρκων πολέμῳ. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὰ ἴδια, ἐζήτησε ἀφορμὴν νὰ θεραπεύτῃ τοὺς ἀρμενίους πόθους τῆς σπάθης του, ὅτε ἡ τῆς ἑνετίας σύγκλητος, μαθούσα τὴν ἀρχίαν του, προέτεινε αὐτῷ τὴν ἡγεμονίαν ἀπαντος τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιχωρίου ἑνετικῶ μετὰ πάσης πληρεξουσιοῦ τῆς ἱερχρίας συνθηκῶν. Προσέφερε δὲ αὐτῷ μισθὸν ἐτήσιον δέκα ὀκτῶ χιλιάδων φλωριῶν καὶ παντὸς εἶδους εὐκολίας, πρὸς τοὺς ἄλλους δὲ καὶ τὸ νὰ παραλάβῃ μετ' ἑαυτοῦ τὴν τε σύζυγον καὶ τὴν κυρίαν τῆς τιμῆς, καὶ τὰς θαλαμηπόλους, καὶ πολλὴν ἄλλην ἀκολουθίαν. Ὁ Κένιζμαρκ ἀπεδέχθη τὰς προτάσεις, οὐχὶ τόσον διὰ τὰ λαμπρὰ ταῦτα ὠφελήματα, ὅσον διότι μέγα στάδιον δόξης καὶ φήμης Ἑρωπαϊκῆς διηνοίγετο εἰς τὴν στρατιωτικὴν αὐτοῦ ἀνδρείαν καὶ ἀρετὴν. Ὄθεν ἐπεβίβασθη εἰς ἑνετίαν τῇ 13 Ἀπριλίου 1686 μετὰ τοῦ νέου πρίγκηπος τοῦ Βρονδίου, Μαξιμιλιανοῦ Γουλιέλμου, καὶ τῶν Γερμανικῶν ἐπικουριῶν, ἐπὶ ἐννέα πλοίων ἅτινα ἀπεβίβασαν αὐτούς ἀπαντας τῇ 3 Μαΐου εἰς Ἀγίαν Μαύραν. Ὁ δὲ στρατὸς, μαθὼν τὸν διορισμὸν τούτον, τὴν ἐπ' αὐτὸν τοῦ ἀγαπητοῦ αὐτῷ νέου πρίγκηπος καὶ τὴν ἀφίξιν ἀποχώρησε ἐπικουρίας, ὑπερχάρη καὶ διὰ τῶν ἐνθουσιῶδων αὐτοῦ ἀνευρημιῶν προανήγγειλεν οὕτως εἰπεῖν τὴν μέλλουσαν ἐπιτυχίαν.

Ὁ Κένιζμαρκ, ἅμα ἀναλαβὼν τὴν ἀρχὴν, ἐπαχέρισεν, ὠφελόμενος ἀπὸ τὴν εὐκαιρίαν ἣν εἶχε, διότι καὶ ἄλλας περιέμενε ἐπικουρίας, νὰ διοργανώσῃ καὶ νὰ ἐξασκήσῃ τὸν πολύφυλον τούτον συρφετὸν καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ καὶ τῶν συμβουλῶν νὰ ἐμπουήσῃ εἰς τὰ διάφορα ταῦτα ἔθνη τὸ πνεῦμα

δι' οὗ συνέχονται καὶ ἐνισχύονται οἱ στρατοί. Τῇ δὲ 23 Μαΐου, ἐπειδὴ εἶχον φθάσει ἤδη καὶ οἱ Ἰταλοὶ σύμμαχοι, ὁ στρατὸς συγκείμενος ἐκ 40,800 ἀνδρῶν, ἐξέπλευσε μετὰ τοῦ στόλου, καὶ ἐπροσιμάσατο διὰ τῆς πολιορκίας τοῦ Ναυαρίνου, μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ ὁποῦ τάχιστα ἐγένετο κύριος καὶ τῆς Μεθώνης καὶ τῆς Ναυπλίας, καταλαβὼν οὕτω τὰ τρία κυριώτερα φρούρια, τὰς τρεῖς κυριώτερας πόλεις τῆς Πελοποννήσου, μετὰ τρεῖς μάχας καθ' ἃς ἐνίκησε τὰ ὀθωμανικὰ στρατεύματα. Ἡ στρατιωτικὴ ἐμπειρία τοῦ Μοροζίνης, ἡ περὶ τὰς ἀποφάσεις τόλμη αὐτοῦ καὶ ἡ περὶ τὴν ἐπιτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων τούτων ἀκατάσχετος ἀνδρεία τοῦ Κένιζμαρκ, ἔτι δὲ ἡ ἀξία τῶν γενναίων Γερμανικῶν καὶ Μελιτηνῶν ταγμάτων συνετέλεσαν βεβαίως πολὺ εἰς τὴν ἀδιάκοπον ταύτην σειρὰν τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν νικῶν, καὶ εἰς τὴν κατάληψιν τοσοῦτων πόλεων καὶ χωρῶν· ἀλλ' ὅταν ἐνθυμώμεθα τοὺς γιγαντιαίους ἀγῶνας οὓς ἡ χριστιανωσύνη διεξήγαγε κατὰ τῶν ἀπίστων, ὁμολογητέον ὅτι δὲν εὐρίσκομεν πλέον αὐτοὺς ἐκεῖνους τοὺς Τούρκους ἐνταῦθα, τοσοῦτον εὐκόλως παραδίδοντας πόλεις ἀπορήτους καὶ τρέποντας τὰ νῶτα εἰς μάχας ἐκ παρατάξεως, καθ' ἃς οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἀπέβαλλον εἰμὴ 25 ἀνδρας, ὅπως συνέβη εἰς τὴν ἐν Ναυαρίνῳ μάχην. Τοιαῦται ἐπιτυχίαι ἀφ' ἐνός, τοιαῦται αἰσχρὰ ἦνται ἀφ' ἑτέρου, ἀπαιτούσιν ἄλλην ἐξήγησιν. Καὶ τῶντι ἡ Πύλη ἦν ἄλλου σπουδαιότερον ἀνησυχολημένη, καὶ μὴ ἔχουσα ἐν Ἑλλάδι εἰμὴ τὰ κύβηλα τοῦ στρατοῦ αὐτῆς, ἐξέπεμπε τὸ κράτιστον αὐτοῦ μέρος εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐλπίζουσα νὰ καταβάλλῃ πρῶτον τὴν Πολωνίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν, ἔπειτα δ' εὐχερῶς ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ Πάπα καὶ τῆς ἑνετίας. Ἀλλ' ἠπατήθη περὶ τοὺς ὑπολογισμούς· διότι καὶ τῷ 1683 ἐπανειλημμένως ἠττήθη ἐν Οὐγγαρίᾳ, καὶ τῷ 1684 ὁμοίως τῷ δὲ 1686 ἀπέβαλε καὶ αὐτὸ τὸ ὄφεν, ἦτοι τὴν Βουδαν, προπύργιον τοῦ Ἰσλαμισμού, τοῦ ὁποῦ ἡ ἄλωσις συνεπήγαγε τὴν καταστροφὴν τῶν ἐπιστημωτέρων φρουριῶν τῆς χώρας. Ἡ ἐλπίς τῆς ὀριστικῆς ἐξώσεως τῶν Μουτουλιμάνων ἀπὸ τῆς Εὐρώπης ἀνεζωπυρήθη εἰς ὅλας τὰς καρδίας, τὸ δ' ὀθωμανικὸν κράτος ἐκ θεμελιῶν ἐσεισθη· ἀλλὰ καὶ ἡ Πύλη ἐξηγήθη ἐπίσης, καὶ μ' ὅλας αὐτῆς τὰς ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας διετέλεσεν ἀπανταχοῦ ὑπὲρ τῆς χώρας αὐτῆς ἀμυνομένη· πάντοτε ὅμως εἶχε διηρημένως ἐξ ἀνάγκης τὰς δυνάμεις, ὥστε ὁ Μοροζίνης δὲν ἀπῆντησεν εἰμὴ ἄθλια στρατεύματα ἐπὶ στόλου ἐλευνοῦ.

Ἡ ἑνετικὴ σύγκλητος δὲν ἐξήγησε τοιοῦτοτρόπως τὰ κατορθώματα αὐτῆς, ὑπέλαβεν αὐτὰ ὡς γνήσια καὶ δόκιμα, καὶ ἠθέλησε νὰ ἀποδείξῃ εἰς τὸν στρατὸν τὴν ζωηρὰν αὐτῆς εὐγνωμοσύνην. Ὄθεν στρατηγοὶ, ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται, ἅπαντες ἀντημείφθησαν, ὅχι ὅμως κατὰ τὸ ἀληθές τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτῶν μέτρον, ἀλλὰ κατὰ ἰδιόζουσαν τινὰ ἱεραρχίαν, καὶ τὸν βαθμὸν τῆς ὑπολήψεως τῆς συγκλήτου πρὸς ἕνα ἕκαστον ἐξ αὐτῶν. Εἰς μὲν τὸν Μοροζίνην ἡ σύγκλητος ἀπένευμεν ἐξαιρετικὸν ἀξίωμα, τὴν κληρονομικὴν ἱπποτείαν τοῦ ἀγίου Μάρκου· εἰς δὲ τὸν Κένι-

ζμαρκ, ὅστις ἐπόλει τὰς ὑπηρεσίας του, ἔδωκε χρυσὴν λεκάνην περιέχουσαν ἐξ ἑκατάδων φλωριῶν. Διότι τοιοῦτοτρόπως ἡ ἑνετικὴ πολιτεία, διέκρινε τοὺς ἰδίους αὐτῆς ἀρχοντας ἀπὸ τῶν ξένων στρατιωτῶν, πολιτευομένη πρὸς τοὺς μὲν μετὰ πάσης εὐγενείας καὶ τιμῆς, παρέχουσα δὲ εἰς τοὺς ἄλλους πολὺν χρυσόν, ἀλλὰ χρυσὸν μόνον. Ἦτον ἀρὰ γε τὸ τοιοῦτον πρέπον καὶ ἀνάλογον πρὸς τὴν ἠθικὴν ὑπεροχὴν ἣν ἠθάνοντο στρατιωτικοὶ νικηφόροισαντες, διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν, εἰς πολλὰς φονικὰς μάχας, καὶ πασχόντες εἰς τὴν ἐμποροπολιτείαν ταύτην χερσονήσον ὅλην, καὶ σωροὺς Τουρκικῶν σημαίων καὶ δόξαν τῆς ἡ ἀριστοκρατία ἐκεῖνη, ἐν τῇ κενοδόξῳ αὐτῆς χαρᾷ, δὲν ἀπέκρυπτε παντάπασι τὴν ἀξίαν; Ὅχι βεβαίως· ἀλλὰ ἐκ τούτου καὶ μόνου τοῦ γεγονότος θέλει ἐννοήσῃ πᾶς τις, ὅτι πολλὴ ἀμοιβαία ἀξιοπρέπεια καὶ ὑπόληψις δὲν ἐπεκράτει εἰς τὰς σχέσεις ταύτας, ὅτι δεῖναι ἐκ τούτου προέκυπτον δυσπαρασκευαίαι, καὶ θέλει ἀποτρέψῃ τοὺς ὀφθαλμούς ἀπὸ τοῦ ἐμπορικοῦ τούτου ἐργαστηρίου τῆς ἑνετικῆς δόξης.

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ 1687 ἤρχισε βραδυτάτα· διότι ἡ ἑνετικὴ κυβέρνησις συνείθε πάντοτε νὰ χρονοτριβῇ καὶ νὰ μὴ πέμπῃ τὰ στρατεύματά της εἰμὴ ἐν ἀρχῇ τοῦ θέρους. Καὶ ὅμως, αἱ ἐπικουρίαι ἦσαν ἀπαραίτητοι, διότι ἡ Πελοπόννησος κατέτρωγε τὰ Ἑρωπαϊκὰ στρατεύματα. Δὲν ἐννοοῦμεν μόνον τὰς σφαίρας καὶ τὰ ζῆζην τῶν Τούρκων, ὡς ἐκ τῶν ὁποίων καθ' ἑκάστην ἔφοδον καὶ καθ' ἑκάστην μάχην, ἠλαττοῦντο τὰ τάγματα, ἀλλὰ καὶ τοὺς πυρετοὺς καὶ τὰς παντὸς εἶδους ἐπιδημίας δι' ὧν ἐδεκατιζέτο ὁ στρατὸς. Οἱ Σάξωνες ἠναγκάσθησαν ν' ἀναχωρήσωσι τῷ 1687, διότι ὁ ἑκλέκτωρ δὲν ἠθέλησε νὰ ἀνανεώσῃ τὴν περὶ τῆς παραχωρήσεως αὐτῶν συνθήκην, καὶ ὅταν μὲν ἦλθον ἦσαν 3,350, ἤδη δὲ μετὰ διετίας περιωρίσθησαν εἰς 800 καὶ μόνους ἀνδρας, ὧν οὐκ ὀλίγοι ἦσαν ἀπόμαχοι. Τοιοῦτον τί δὲ συνέβαινε εἰς ὅλα τὰ συντάγματα, ἅτινα κατὰ μικρὸν περιεστέλλοντο εἰς ἀπλοὺς λόγους ἢ καὶ ὅλους ἐξηφανίζοντο, ὥστε ἡ ἑνετία ἦτο κατ' ἔτος ὑπόχρεως ν' ἀνανεώσῃ τὸν στρατὸν αὐτῆς, καὶ ἀφειδῶς μὲν πρὸς τοῦτο ἐδαπάνη, ἀλλ' ἐβραδυπόρει πάντοτε περὶ τὰς ἀποστολάς.

Τῷ 1687 αἱ ἐπικουρίαι, στρατολογηθεῖσαι ἀπὸ τοῦ ἔσρος καθ' ὅλην τὴν Γερμανίαν, δὲν ἀπεστάλησαν, ὡς προσήκει, ἐξ ἑνετίας εἰμὴ ἐν ἀρχῇ τοῦ θέρους, κατὰ μῆνα Ἰουνίου μόλις συγχρόως δὲ ἡ σύγκλητος ἐπέτυχε καὶ παράτασιν τῆς ἀδείας τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν ἐπικουρικῶν στρατευμάτων κόμητος Κένιζμαρκ. Ὁ γενναῖος οὗτος στρατιωτικὸς ἠσυχολεῖτο δραστηρίως, καθ' ὅσον ἐφθινον τὰ νέα στρατεύματα, νὰ συγκροτῇ ἀπὸ αὐτῶν τὰ συντάγματα του, νὰ διανέμῃ αὐτὰ εἰς λόγους καὶ ἱλας, καὶ νὰ γυμνάξῃ αὐτὰ εἰς ταχείας παρατάξεις, εἰς εὐρύθμους πορείας, καὶ εἰς παντὸς εἶδους ἄλλας ἀσκήσεις. Ὀλόκληρος ὁ Ἰούνιος καὶ μέρος τοῦ Ἰουλίου διήλθον περὶ τὰς παρασκευὰς ταύτας· ὁ στρατὸς τότε συνέκειτο ἐξ 7,000 περίπου ἀνδρῶν, καὶ περιεμείνοντο ἔτι οἱ ἑσσοὶ μισθοφόροι. Τελευταῖον τὰ

πάντα παρεσκευάσθησαν, και οι μαχηταί αποβιβα-
σθέντες περι τας Πάτρας τη 23 Ιουλίου, συνεκρό-
τησαν μάχην, καθ' ην ἐκρίθη η τύχη των περιλι-
πομένων εις την βόρειον Πελοπόννησον οχυρών πό-
λεων. Είσει σειρά πυρίτιδος αναπτομένης, ο πανικός
φόβος ο προξενηθείς από της αξιομνημονεύτου ταύ-
της νίκης, διεδόθη καθ' ὅλην την παραλία, διέλυσε
τά Τουρκικά στρατεύματα, και ἠνέωξε τας πύλας
τῶν ισχυροτέρων φρουριῶν. Ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν,
εἰ και πόρρω κειμένη τῶν φοβερῶν τούτων πληγῶν,
συνεκινήθη ὁμως και αὐτή, και οι μὲν Τούρκοι πα-
ρεσκευάζοντο εις ἀμυναν, οι δ' Ἕλληνες ἐπεχειρήσαν
ειρηνικὰς πρὸς τοὺς ἑνετοὺς συνεννοήσεις. Τὸ πᾶν
ὁμως ἐξηρτάτο ἀπὸ της ἐν τῇ ἀκροπόλει φρουρᾶς.
Ταύτης δὲ και αὐταὶ αἱ προπαρασκευαστικαὶ ἐργα-
σίαι ἀπέβησαν ὀλέθρια πρὸς τὴν τέχνην, διότι ἐπι-
γαγον τὴν καταστροφὴν τοῦ χαριστάτου ναοῦ τῆς
Ἀπτέρου Νίκης, ὃν οι ἀρχαῖοι ἤγειρον ἐπὶ ὑψώμα-
τος, κειμένου δεξιᾷ τῆς μεγάλης ἀνάδου, πρὸ τῶν
προπυλαίων. Οι Τούρκοι εἶχον μάθει ὅτι ὅλα τὰ
φρούρια τῆς Πελοποννήσου εἶχον προσβληθῆ ὑπὸ τῶν
ἑνετῶν διὰ πυροβολικοῦ φοβεροῦ, ὅθεν ἔδει ν' ἀντι-
ταχθῶσιν εις τὰ ἐπιθετικὰ ἐκεῖνα μέσα, μέσα ἀ-
μυντικὰ ισχυρότερα· ἔδει νὰ οχυρωθῆ ἡ εἰσοδος τῆς
ἀκροπόλεως, ἡ ἐστὶ ἡ δυτικὴ αὐτῆς πλευρά, και
ἐπειδὴ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ταπεινωθῆ ὁ λόφος τοῦ
Μουσειοῦ, ὅστις ἐπεκράτει αὐτῆς πρὸς τούτο τὸ
μέρος, ἔδει νὰ υπερυψωθῶσι τὰ τείχη, ἵνα στηθῆ αὐ-
τόθι νέα κανονοστοιχία ισχυροτέρη τῆς κανονοστοι-
χίας ἧτις προῦπήρχεν ἤδη πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν
προπυλαίων. Ὁ ὄγκος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦν ὠκοδομη-
μένος ὁ ναὸς τῆς Νίκης ἐθεωρήθη ἐπιτήδειος πρὸς
τὴν ἵδρυσιν τῆς κανονοστοιχίας ταύτης, και ἐπὶ τού-
τῳ κατεδαφίσθη τὸ μνημεῖον, τοῦ ὁποίου τὸ ὑλικὸν
ἐχρησίμευσεν εις κατασκευὴν νέων τειχῶν. Ἐνεῦ-
θεν ἐξηγεῖται πῶς ὁ μὲν Σπὸν εἶδεν ἐν ἔτει 1676
τὸν ναὸν τούτον ἀκέραιον, πῶς εις τὰς καθ' ἡμᾶς
ἡμέρας ὁ ναὸς οὗτος καθ' ὀλοκληρίαν σχεδὸν ἠνωρ-
θῶθη χωρὶς νὰ παρατηρηθῆ ἐπὶ τῶν τοίχων αὐτοῦ ἢ
ἐπὶ τῶν κίωνων ἔχνος σφαιράς ἢ ἄλλης σφραγῆς συγ-
κινήσεως και πῶς τελευταῖον ἀνευρέθη ἀθικτος ἢ
ὑπὸ τὸν ναὸν ἀποθήκη, ἐν ἣ λέγεται ὅτι ἐφυλάττε-
το ἡ πυρίτις τῶν Τούρκων.

Ἄλλ' ἐπανερχόμεθα εις τὴν ἐξιστόρησιν τῶν πολε-
μικῶν γεγονότων. Ἡ ἑνετία ἤκουσε μετὰ πλείστης
ἀγαλλιάσεως τὰς ὄντως μυθώδεις κατακτήσεις, ἃς
ἐπήγαγεν ἡ λαμπρὰ περὶ Πάτρας νίκη. Ἐν τῷ μέσῳ
δὲ τῶν διαδηλώσεων τῆς χαρᾶς τῆς και τῶν εὐχα-
ριστηριῶν, τὰ ὁποῖα ἀπύθυνε πρὸς τὸν ὕψιστον,
ὃν ἐλησμόνησε τοὺς ἥρωας τοὺς πλέξαντας αὐτῇ τὸν
ἑνδοξὸν ἐκεῖνον στέφανον, και, ἐπιτηδεῖα περὶ τὰς
εὐγενεστέρως ἐπινοίας ὁσάκις προέκειτο περὶ τῶν με-
γάλων αὐτῆς πολιτῶν, ἀπεφάτισε ν' ἀπονεύμῃ εις
τὸν Μοροζίνην ἀμοιβὴν τινὰ ἐφάμιλλον μὲν τῶν κα-
ταρθωμάτων αὐτοῦ διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτῆς ἀπλότητα,
αἷσαν δὲ τοῦ μεγαλείου τῆς δημοκρατικῆς Ρώμης.
Ἐπὶ τῆς ναυαρχίης αὐτοῦ και ἐν τῷ μέσῳ ὀλοκλή-
ρου τοῦ στόλου ὁ ἀρχιστράτηγος ἀνήγγειλεν εις τὸν

κατὰ ξηρὰν και κατὰ θάλασσαν στρατὸν, ὅτι ἡ
σύγκλητος διέταξε, πρᾶγμα ἀνήκουστον ἐν τῇ ἑνε-
τικῇ ἱστορίᾳ, νὰ ἱδρυθῆ ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ μεγάλου
συμβουλίου ἡ ὀρειχάλκινος αὐτοῦ προτομή, φέρουσα
τὴν ἀκόλουθον ἐπιγραφὴν·

Francisco Mauro Ceno
Peloponnesiaco adhuc viventi
Senatus.

Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

(*Ἐλεεται συνέχεια.)

ΑΠΡΙΛΙΟΣ ΚΑΙ ΜΑΙΟΣ.

— 000 —

Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀπριλίου μὴνὸς παράγεται, κατὰ
τοὺς ἐτυμολόγους, ἐκ τοῦ λατινικοῦ aperire ἤτοι ἀ-
νοίγειν, διότι τότε ἡ γῆ ἀνοίγει τοὺς κόλπους αὐτῆς
και κοσμεῖται, περιβαλλομένη ἀνθέων διάδημα. Ὁ μὴν
δὲ οὗτος συμπίπτει πάντοτε τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔαρος· οι
Ρωμαῖοι εἶχον αὐτὸν ἀφιερωμένον τῇ Ἀφροδίτῃ, εἰ-
κονίζοντες συμβολικῶς ἐν εἰδει ἀνδρὸς ὀρχουμένου ἐν
ἤχῳ ὀργάνου. Ὁ Ἀπρίλιος ἦν ὁ δεῦτερος μὴν τοῦ
ἔτους τοῦ Ρωμύλου ὅπερ ἤρχετο κατὰ Μάρτιον
και ἦγεν ἡμέρας τριάκοντα· ἔπειτα ὁμως ἐσμίκρυνεν
αὐτὸν ὁ Νουμᾶς ἐλαττώσας κατὰ μίαν ἡμέραν· ἀλλ'
ὁ Καῖσαρ ἐπανήγαγεν εις τὴν τριακάδα. Ἀντιστοι-
χος μὴν τῶν Ἑλλήνων ἦν, κατὰ μὲν τοὺς Ἀθηναίους
ὁ *Θαργηλιών*, καθ' ὃν ἐώρταζον εις τιμὴν τοῦ Ἀπόλ-
λωνος και τῆς Ἀρτέμιδος τὰ *Θοργήλια*, κατὰ δὲ
τοὺς Μακεδόνας ὁ *Δαίσιος*, κατὰ τοὺς Παρίους ὁ
Δημειαρχικός, και κατὰ τοὺς Βιθυνοὺς ὁ *Στρα-
τήγιος*.

Ἡ παιδιὰ εις ἣν ἐπιτιδόμεθα οι χριστιανοὶ τὴν
πρώτην Ἀπριλίῳ ἀνίττεται, ὡς τινες ἀξιοῦσι, τὰ
κάθη τοῦ Σωτῆρος, ὅστις παρεπέμπετο ἀπὸ δικασ-
τηρίου εις δικαστήριον ἵνα ὑποστῆ πλείονας ὕβρεις
και ἐμπαιγμούς.

Ὁ Μάιος, ὁ μὴν τῶν ἀνθέων, καθ' ὃν ἡ μὲν γῆ
ἀποβάλλουσα τὴν νάρκην ἀπεκδύεται ἅμα τοῦ πα-
γετώδους μανθίου, ὁ δὲ ἥλιος ἀναθάλλει διὰ τῶν
ἀκτίνων του τὴν καθαρὰν και ἀνέφελον ἀτμοσφαῖραν,
τὸ ἔαρ στολίζει τὴν γῆν διὰ ποικίλων χρωμάτων,
και τὰ μύρα τῶν νοσηλαλλῶν ἀνθέων ἀρωματίζουσι
τὸν ἀέρα, και αἱ ψῆλαι τῶν πτηνῶν πληροῦσι τὴν
κτίσιν ἤχων ἀρμονικωτάτων, ὁ Μάιος, λέγομεν, ὁ
προσφιλις μὴν τῶν ποιητῶν, ὁ Μεσσίας τῶν γεμα-
ζομένων πτωχῶν, ἔρχεται συνεπιφέρειν τὰς τέρψεις
και τὰς καλλονὰς τῆς φύσεως.

Ὁ μὴν οὗτος, ὁ πάντων κάλλιστος, πανταχοῦ και
πάντοτε ὑπῆρξεν ἀντικείμενον θρησκευτικῆς λα-
τρείας. Ὅλων τῶν ἐθνῶν αἱ γλῶσσαι ὕμνησαν και
ἐώρτασαν τὴν ἀφίξιν του· και παρ' ἡμῖν ἐτι ἀνθη-
θύνονται αὐτῷ τὴν πρώτην τῶν ἡμερῶν του.

Ὁ Μάιος, λατινιστὶ *Maius*, κατέχει τὴν τρίτην

θέσιν τοῦ ἔτους τοῦ Ρωμύλου. Καὶ κατὰ τινὰς μὲν,
ἐπειδὴ ἡ ἐποχὴ αὐτὴ ἦτο προσδιορισμένη εις τιμὴν
τῶν γερόντων (*maiores*), ἐνεῦθεν ἔλαβε τὴν ἐπίκλη-
σιν, ὡς ὁ ἐπόμενος αὐτῷ Ἰούνιος, ὁ πρὸς τιμὴν τῶν
νέων (*in honorem juniorum*)· κατ' ἄλλους δὲ, ἐκ τῆς
Μαίας μητρὸς τοῦ Ἑρμοῦ, εις ἣν ἔθυσεν κατὰ τὴν
ἐποχὴν ταύτην.

Οἱ ἀρχαῖοι ἀστρονόμοι ἐπρέσβευον ὅτι τὴν εικο-
στήν ἡμέραν τοῦ Μαΐου ὁ ἥλιος εἰσέρχεται εις τὸ
ζώδιον τῶν Διοσκουρίων, συμπλέγματος ἐξ ὁκτώ ἢ
δέκα ἀστέρων, συμβόλου τούτου τῆς φιλίας και εὐ-
χαρπίας. Καὶ ὁμως, μ' ὅλον τὸν εὐτυχῆ τούτον οἰω-
νόν, ὁ Μάιος ἐθεωρεῖτο ὡς ἀποφράς πρὸς τοὺς τε-
λοῦντας γάμους.

Nec viduae toc lis eadem, nec virginis apta
tempora; quae nupstt, non dillturna fuit.
Hac quoque de causâ, dite proverbia tanguunt,
mense malus maio nubere vulgus ait.
(Ovid. Fastes.)

« Αἱ παρθένοι και χῆραι ἄς προσέξωσι μὴ ἀνά-
ψωσι κατὰ τὸν μῆνα τούτον τὰς δᾶδας τοῦ ἡμε-
ναίου, διότι αὐταὶ μετατραπήσονται πάραυτα εις
ἐπικηδεῖους λαμπάδας ». Ἐνεῦθεν και παροιμία·
« *γάμοι Μαΐου, γάμοι θανατηφόροι* ».

Ἡ δεισιδαιμονία αὐτῇ, ἧτις εἶχε βᾶσιν τὰς ὑπὲρ
τῶν ψυχῶν τῶν τεθνεώτων τελοῦμένας τελετὰς
κατὰ τὴν ὀγδόην ἡμέραν τοῦ Μαΐου, εἰσεχώρησε και
παρὰ τοῖς χριστιανοῖς. Ὁ Ὀβιδίος εις τὰς *Fastes* πε-
ριγράφει ὡς ἐξῆς τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐτελοῦντο·

« Τὸ μεσονύκτιον ὁ πατὴρ ἐκάστης οἰκογενείας
ἐγεγυρμένος διευθύνετο γυμνόπους και ἐν σιγῇ εις
τινα κρήνην, ἐλαφρὴν μόνον θύρουσον προξενῶν διὰ
τῶν δακτύλων πρὸς διασκέδασιν τῶν σκιῶν ἐκ τῆς
ὄδοῦ του. Ἀφοῦ δὲ ἐνίπτετο τρις τὰς χεῖρας ἐπέ-
στρεψε ῥίπτων ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς κυάμους μέλα-
νας, ὡς ἔφερην εις τὸ στόμα λέγων· « ἐξωνοῦμαι
ἐμαυτὸν και τοὺς ἐμοὺς διὰ τῶν κυάμων τούτων ».
Ἐπανελάμβανε δὲ ἐννεάκις ταῦτα χωρὶς νὰ στρέψῃ
τὸ βλέμμα ὀπισθεν αὐτοῦ· μία σκιά ἦτο προσδιω-
ρισμένη νὰ τὸν ἀκολουθῆ και νὰ συναθροίσῃ τοὺς
κυάμους ἀφανῶς. Ἀντλήσας ἐκ δευτέρου ὕδωρ, ἔ-
κρουε δοχεῖον ὀρειχάλκινον, δεόμενος τῆς σκιᾶς νὰ
ἐξέλθῃ τῆς οἰκίας του, και ἐπαναλαμβάνων ἐννεάκις·
« ἐξέλθε σκιά πατρῶα »· μετὰ ταῦτα ἐπέστρεφεν
εις τὰ ἴδια, και ἡ τελετὴ ἦτο νομίμως περαιωμένη ».

Ἀλλὰ και τελεταὶ ὀλιγώτερον πένθιμοι ἐτελοῦντο
κατὰ τὸν πολυθέλητρον τούτον μῆνα, καθ' ὃν ἡ
φύσις σύμπασα φαίνεται ἐξεγειρομένη ὡς ἀπὸ μακροῦ
και βραχέως ληθαργου.

Τὴν πρώτην και τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ Μαΐου
ἐτελοῦντο αἱ ἐορταὶ τῆς Καλῆς θεᾶς και τῆς Χλω-
ρίδος. Ἡ πρώτη ἦτο θεότης, ἧς τὸ ὄνομα, ἄγνω-
στον εις τοὺς ἀνδρας, εις μόνας τὰς γυναῖκας εἶχεν
ἀποκαλυφθῆ. Τινὲς ὑπέθετον ὅτι ἦτον ἡ Κυβέλη
ἢ ἡ γῆ, πηγὴ ὄλων τῶν ἀγαθῶν, ἄλλοι ἡ *Fauna*
και ἄλλοι τέλος ἡ *Ἥρα*. Ἄλλ' ὁποῖα και ἂν ἦτο, ἡ
ἐορτὴ τῆς Καλῆς θεᾶς ἐτελεῖτο ἐν Ρώμῃ τὴν πρώ-

ταν τοῦ Μαΐου, προεξαρχούσης τῆς γυναικὸς τοῦ
μεγάλου ποντήφικος, και συμμετεχουσῶν και τῶν
ἑστιάδων. Ἦτο δὲ ἀπγορευμένον οὐ μόνον εις τοὺς
ἀνδρας νὰ παρευρίκωνται, ἀλλὰ και τὰ ἄρρενα ζῶα
ἀπεβάλλοντο τῆς οἰκίας, και αἱ εἰκόνες και τὰ ἀ-
γάλματα τὰ παριστῶντα ἄρρενος φύλου ὄντα πε-
ρικαλύπτοντο.

Τὴν δευτέραν ἐτελεῖτο ἡ ἐορτὴ τῆς Χλωρίδος ἢ
τὰ Χλώρια, εις μνήμην τῆς παρὰ τοῦ Μαΐου διαδο-
χῆς τοῦ Ἀπριλίου, ὡς ὁ Ὀβιδίος εις τὰς *Fastes* λέγει.

Ἡ ἐορτὴ τῶν Χλωρίων ἐτελεῖτο τὴν νύκτα μεταξὺ
δάδων, ἐν τῇ ὁδῷ Πατριμανία, ἐνθα ὑπῆρχεν ἰπ-
πόδρομος ἰκανὴν ἔχων ἑκτασιν. Ἡ ἀκολασία δὲ και
ἡ ἀσέλγεια ἐπεκράτουν καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν.

Τὴν δεκάτην τοῦ Μαΐου ἐώρταζον τὸν ἐκδικητὴν
Ἄρην. Τὴν δεκάτην πέμπτην αἱ ἑστιάδες ἐῤῥιπτον
εις τὸν Τίβεριν τριάκοντα εἰδῶλα γερόντων ἐκ σχοί-
νου κατεσκευασμένα, ἔθιμον χυδαῖον, οὔτινος οὐδ' ἡ
καταγωγὴ οὐδ' ὁ συμβολισμὸς ὑπάρχουσι γνωστά.
Τὴν εικοστήν τετάρτην ἑτέρα ἐορτὴ καλουμένη *Regi-
fugium* ἐτελεῖτο πρὸς μνήμην τῆς ἐξώσεως τοῦ Ταρ-
κυνίου και τῆς καταλύσεως τῆς μοναρχίας.

Οἱ ἀρχαῖοι παρίστανον τὸν Μάιον ὑπὸ τὸ σχῆμα
ἀνδρὸς μεσαίας ἡλικίας, περιβεβλημένον χλαμύδα
εὐρείαν, στέφανον ἐξ ἀνθέων εις τὴν κεφαλὴν και
τὸν ταῶν τῆς Ἥρας εις τοὺς πόδας φέροντα, δι-
πλοῦν σύμβολον τῆς ὥρας τοῦ ἐνιαυτοῦ, καθ' ὃν τὸ
πᾶν ὄργᾶ, τὸ πᾶν ἀναθάλλει και ἡ καρδιά τῶν παρ-
θένων πάλαι ταχύτερον.

Κατὰ ταύτην σχεδὸν τὴν ἐποχὴν ἤρχιζεν ὁ πρῶ-
τος τῶν Ἑβραίων μὴν καλούμενος *Αβίβ*, ἤτοι μὴν
τῶν ἀνθέων.

Ἀλλὰ παρ' ἡμῖν διὰ τί τὸ ἔτος ν' ἀρχιζοῦνται κατ'
ἄλλον μῆνα; ὡς ἀρχὴ τοῦ ἔτους δὲν ἐπρεπεν ἀρά
γε νὰ προσδιορισθῆ ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ἀνανεοῦνται τὰ
κάλλι τῆς φύσεως, οὐχὶ δὲ ὁ θλιβερός και παγετώ-
δης Ἰαννουάριος, καθ' ὃν τὸ πᾶν ῥιγᾶ, μὴ θαλπύ-
μενον ὑπὸ τῶν εὐεργετικῶν τοῦ ἡλίου ἀκτίνων; Τὸ
ἔαρ, πρессиέστατα ἐπικληθὲν ὑπὸ τῶν Λατίνων *prim-
um tempus*, δὲν ἐπρεπε νὰ κατέχῃ τὰς πρώτας
ἡμέρας τοῦ ἔτους; Καὶ εἶνε δίκαιον ὁ Μάιος, ὁ
προσωποποιῶν μόνος και τὰς καλλονὰς τῆς φύσεως
και τὴν δύναμιν και τὴν καλοκάγαθίαν τοῦ δημιου-
γοῦ, νὰ ἔρχεται πέμπτος, ἐνῶ ἐπρεπε νὰ προεξάρχῃ
και βαδίξῃ πρῶτος τῶν ἑνδεκα αὐτοῦ συναδέλφων;

ΙΩΑΝΝΗΣ ΦΡΑΓΚΛΙΝΟΣ.

Αἱ τελευταῖαι αὐτοῦ ἀποδημίαι εις τὸν
ἀρκετικὸν πόλον.

(Συ. ἐχ. ἴδε φυλλ. 264 σελ. 609.)

— 000 —

Β'.

Τὸν Αὐγουστον τοῦ 1850 ἔτους ἑνδεκα πλοῖα
ἐξηρσύνων συγγρόνως τὰ παράλια τοῦ πορθμοῦ Βαρ-

ρώ, ἑπτὰ μὲν παρὰ τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Ἰωάννην σταλέντα, πέντε δὲ ὑπὸ τοῦ κητοθέρου Πέννου διευθυνόμενα. Ἀλλὰ καὶ ἡ γυνὴ τοῦ Φραγκλίνου, ἦν ἄρτεμισίαν τῆς 10^{ης} ἑκατοντατηρίδος δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν διὰ τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὸν σύζυγον αὐτῆς, ἔστειλεν ἰδίᾳ δαπάνη ἐν πλοίον, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἡ Ἀμερικὴ ἕτερα δύο. Ἦλθε δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ἦρωσ τῆς ἀρκτικής θαλασσοπορίας ὁ γέρον ναύαρχος Ἰω. Ρόσ. Ποτὲ ἄρα κατὰ τὰ πρὸς τὸν πόλον πελάγη δὲν παρευρέθησαν συγχρόνως τοσαῦτα εὐρωπαϊκὰ πλοία, οὔτε τοσοῦτοι ἔμπειροι καὶ μεγάλουμοι ἄνδρες συνεμάχησαν ὑπὲρ εὐγενεστέρως ὑποθέσεως. Καὶ δὲν θέλομεν μὲν παρακολουθήσει ἕκαστον τῶν πλοίων τούτων κατὰ τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἐρεῦνας, θέλομεν ὅμως σημειώσαι τὰ κυριώτερα αὐτῶν ἔργα.

Κατ' ἀρχὰς περιστασίς τις ἐπὶ τοσοῦτον ἀνεπτέρωσε τὰς ἐλπίδας, ὥστε ἐνόμισαν πάντες ὅτι ἀνεκάλυψαν τὰ ἔγνη τοῦ Φραγκλίνου. Ἐπὶ τῆς νήσου Βήτσεῦ καὶ τοὺς περὶ αἰγιαλοὺς εἶρον τρεῖς τάφους καὶ λείψανα κατασκευάσεως, ἀποδεικνύοντα ὅτι ἐκείνοι οὗς ἐζήτησαν διεχειμάσαν ἐκεῖ ὅτε τὸ πρῶτον ἦλθον εἰς τὰς ἀρκτικές χώρας· ἀλλ' οὐδὲν σημείον ἢ ἡμερολόγιον εὐρέθη ἀναγγέλλον τὴν μέλλουσαν αὐτῶν διεύθυνσιν. Πρὸς ποῖον ἄρα μέρος ἐπλευσαν ὁ Τρόμος καὶ τὸ Ἐρέβος;

Οἱ δύο πλοίαρχοι Ἰωάννην καὶ Πέννου ἀπεφάσισαν τότε νὰ στειλώσι τὸ προσεχὲς ἕαρ εἰς διάφορα μέρη ἀποσπάσματα πρὸς ἀνίχνυσιν. Καὶ ἐν μὲν ἐπεχείρησε νὰ ἐπισκεφθῆ τὰ παράλια τῆς Μελοβίλλης, ἕτερον δὲ τὸν πορθμὸν Οὐέλλιγκτων. Ἦν δὲ τὸ σχέδιον τοῦτο σύμφωνον πρὸς τὰς δοθείσας τῷ Φραγκλίνῳ ὁδηγίας, καθ' ἃς ἐμελλε νὰ διαβῆ τὸν πορθμὸν Βαρόν, νὰ φθάσῃ μέχρι Βάγκης πρὸς δυσμὰς, ἐκεῖθεν δὲ νὰ στραφῆ πρὸς μεσημβρίαν, διὰ τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ Οὐέλλιγκτων, πρὸς τὴν Ἀμερικανικὴν ἡπειρον, καὶ νὰ διευθυνθῆ πρὸς τὸν Βεργίνειον πορθμὸν. Ἐὰν δὲ διὰ τοὺς παγετούς δὲν κατορθοῦτο ἢ ἐκτελέσει τοῦ ἀξιολόγου τούτου προγράμματος, ἦτοι τῆς λύσεως τοῦ τῶς ἀνεξηγήτου προβλήματος, παρηγγέλλετο νὰ ἐξερευνηθῆ τὸ στενὸν Οὐέλλιγκτων, καὶ νὰ τραπῆ πρὸς ἄρκτον. Ἀλλ' ἔνεκα τῆς διπλοίας ταύτης ἐντολῆς τοῦ Φραγκλίνου, οἱ ἀναζητούντες αὐτὸν ἠπόρουσαν νὰ διευθυνθῶσι.

Τὴν 14 Ἀπριλίου 1851, ἦτοι τὴν προτεραιαν τῆς ἀναχώρησεως τῶν ἀποσπασμάτων, τὰ πληρώματα συνήλθον ἐν συμποσίῳ, καὶ τὴν ἐπιούσαν, μετὰ κοινὴν προσευχὴν καθ' ἣν ἐπεκαλέσθησαν τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν, αὐτὰ ἔλκυθρα ἀνεχώρησαν διασχίζοντα τὴν πεπηγυῖαν ἐπιφάνειαν τῆς ἀβύσσου· τοσοῦτος δὲ ἦν τῶν ἀποσπασμάτων ὁ ἐνθουσιασμός καὶ τοσοῦτον τὸ θάρρος, ὥστε ποτὲ ἐπιχείρημα ἔχον δυσκολίας καὶ ἀνεκδιηγήτους ταλαιπωρίας καὶ στερήσεις ὁποίας τὸ προκείμενον, δὲν ἔτυχε τοιαύτης προθυμίας (1).

Καὶ τὰ μὲν ἀποσπάσματα συνέκριντο ἐξ ἀνδρῶν

ἐξακκοσίω, δεκατέσσαρα δὲ ἔλκυθρα συρόμενα ὑπὸ γροσενλανδικῶν κυνῶν (1), ἔφερον τρεῖς ἡμέρας τσσαράκοντα.

Ἐνίοτε, οὐρίου πνέοντος ἀνέμου, καὶ ὀμαλοῦ ὄντος τοῦ πάγου, ἀνεπετανύοντο ἰστίαι ὑπὲρ τὰ ἔλκυθρα, καὶ ὡς ἀστραπαὶ ἔτρεχον τὰ χειρσὰ ἐκείνη σκὰφη φέροντα πρὸς τὴν πρῶμυαν τὴν σημαίαν καὶ τὸ σύμβολον τοῦ ἀποσπάσματος.

Τὸ ἀπόσπασμα τὸ διοικούμενον ὑπὸ τοῦ πλοίαρχου Οὐμάνεῦ ἀνεκάλυψε νέαν γῆν, τὴν μετὰ ταῦτα ὀνομασθεῖσαν *Γῆν τοῦ πρίγκηπος Γάλλης*.

Ὁ δὲ ὑποπλοίαρχος Μάκ Κλίντων προέβη καὶ πορρωτέρω· ὁ νέος οὗτος ναυτικός ὅστις μετὰ τινα ἔτη ἐμελλε νὰ σχίσῃ τὸν πέπλον τὸν καλύψαντα τοσοῦτον χρόνον τὴν τύχην τοῦ Φραγκλίνου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν, ἐφάνη ἔκτοτε πιστὸς εἰς τὸ εὐγενὲς αὐτοῦ σύμβολον· *Πίστις καὶ θάρρος*. — *Καρτερία μέχρι τέλους*. Προήλασε δὲ ἐπὶ τοῦ πάγου καὶ πέραν τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς νήσου Μελοβίλλης, ὑπερβάς καὶ τοῦ Ἐδουάρδου Πάρρου (1819—1820) τὴν ἀξιομνημόνευτον ἐκδρομὴν. Ὁ Κ. Πάρρου εἶχε παραστήσει τὴν νῆσον ταύτην ὡς γῆν προνομιοῦχον μεταξὺ τῶν ἐρήμων ἐκείνων θαλασσῶν τὴν ἀλήθειαν δὲ ταύτην ἐπεκύρωσε καὶ ὁ Μάκ Κλίντων, ποικίλα ζῶα καὶ φυτὰ ἀπαντήσας ἐκεῖ. Ἐπὶ ἀπὸ τοῦ μηνὸς Μαΐου εἶδε γλόβην κατακαλύπτουσαν τὰς κοιλάδας καὶ τοὺς λόφους, καὶ τάρανθοι, λαγωοὶ, ἀλώπεκες, ἄγριαι νῆσαι, πέρδικαι, σκολόπακαι, χαράδρουοι, καὶ βόες ἐπλανῶντο πανταχόσε. Παρατηρήθη δὲ καὶ ζωολογικὸν φαινόμενον περιεργότατον. Ἐκ τῶν ζῶων, ἅτινα ποτὲ δὲν εἶχον ἰδεῖ ἄνθρωπον, τὰ μὲν σαρκόβορα, οἷον ἄρκτοι, λύκοι καὶ λοιπὰ ἐρευγῶν ἀμαβλέποντα τοὺς ναύτας, τὰ δὲ χορτοφάγα, ὡς ὁ τάρανθος, ὁ βοῦς, ὁ λαγῶς ἔμενον καὶ ὅτε ἐπλησίαζον αὐτὰ οἱ ξένοι καὶ οὐδένα ἐδείκνυον φόβον, ὡς ἐπὶ τῶν μακκρίων ἡμερῶν τῆς Ἐδέμ, ὅπου καὶ ἄνθρωποι καὶ ζῶα συνεβίουν ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀδελφότητι ὑπὸ τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ κοινοῦ αὐτῶν πλάστου. Ἀλλὰ φεῦ! ὡς καὶ κατὰ τὴν λοιπὴν γῆν οὕτω καὶ κατὰ τὴν νῆσον ταύτην ὁ ἄνθρωπος πρῶτος ἐτάραξε τὴν εὐτυχῆ τῶν ὄντων συμβίωσιν καὶ ἤρξατο χειρῶν ἀδίκων. Ὁ Μάκ Κλίντων καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐθαψάν τὸ ἔδαφος τῆς νήσου διὰ τοῦ αἵματος τῶν εὐπίστων αὐτῆς κατοίκων, οἵτινες εἶχον ζῆσαι ἕως τότε ἥσυχοι καὶ ἀγνωστοί. «*Τοιαύτην δὲ εἶχομεν ἀφθονίαν, λέγει ὁ Μάκ Κλίντων, ὥστε τὴν αὐτὴν ἡμέραν προσεγύθημεν καὶ πέμμικαν, (2) κατ' ἐπέρδικας, καὶ κρέας ἄρκτου ἠλειμμένον μετὰ στέατος χοίρου καὶ σοκολάταν.*»

Ἀλλὰ μὴ σπεύσωμεν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι τὰ πάν-

(1) Ἐπειδὴ οἱ Ἑσκιμῶοι δὲν κατορθώσαν νὰ ἐξημερώσωσι τάρανθους καὶ βόας, μεταχειρίζονται ἐντὶ αὐτῶν κύνες.

(2) Ἰνδικὸν βρῶμα συγκείμενον ἐκ ζητροῦ βοείου κρέατος καὶ ἀλείμματος, οὗτινος γίνεται χρῆσις κατὰ μικρὰν ποσότητα, ὅπου ὅμως εἶναι θρεπτικώτατον. Διὰ τὰς δύο ταύτας ἰδιότητας χρησιμεύει ὑπὲρ πάν ἄλλο εἰς τοὺς περιερχομένους τὰς ἐρήμους ἐκεῖνας. Μία ὄκα πέμμικας ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἑξ ὄκαδας κρέατος γωποῦ.

(1) Ὅρα ἐκθεσιν τοῦ πλοίαρχου Ἰωάννη πρὸς τὸ Ναυαρχεῖον.

τα ἦσαν μέλι καὶ γάλα. Ἐξ ἐναντίας οἱ περιηγηταὶ πολλὰς ὑπέστησαν δοκιμασίας· τὸ ψῦχος μάλιστα ἐγένετο ἐνίοτε δριμύτατον, τὸ δὲ θερμοῦμετρον (centigrade) κατέβη μέχρι τοῦ 56 βαθμοῦ. Οὐαὶ τῷ ταλαιπώρῳ ἐκείνῳ ὅστις θέλων νὰ πῆ ἠγγίξει τὰ χεῖλη ἐπὶ τοῦ ἀγγείου, ἢ μὴ φορῶν χειρόκτιτα ἐλάμβανεν ἀνὰ χεῖρας τεμάχιον μετάλλου! διότι τὸ δέμας τῶν χεῖλῶν ἢ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐκολλᾶτο ἐπὶ τοῦ ἀγγείου ἢ ἐπὶ τοῦ μετάλλου, ὡς εἰ προσεβάλλετο ὑπὸ πιευστικῶν σιδήρου.

Ἐύρον δὲ μετὰ τριάκοντα καὶ ἐν ἔτη καὶ τὰ ἐφόδια ὅσα εἶχεν ἀποθέσει ἐκεῖ ὁ Πάρρου καὶ ἀφελήθησαν μάλιστα ἀπ' αὐτῶν. Χαράξαντες δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ὀφρύος βράχου ὑψηλοῦ ἐπιγραφὴν, ὑπὸ τὴν ἄλλην τὴν χαραχθεῖσαν ἐπὶ Πάρρου, ἀνεχώρησαν εἰς τὴν νῆσον Γρίφφιτ.

Ὁ δὲ πλοίαρχος Πέννου ἐξερεύνα τὸν μακρότατον πορθμὸν Οὐέλλιγκτων· διαβὰς αὐτὸν καὶ προχωρήσας μέχρι τῆς 77^{ης} πλάτους, ἀνεκάλυψεν inlet ἢ νέον πορθμὸν ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, καὶ ὠνόμασε πορθμὸν τῆς βασιλείσεως. Ἀφοῦ δὲ διέτρεξεν ἐτέρας λεύγας ὑπὲρ τὰς πιντήκοντα ἐπὶ τοῦ πάγου, εὐρέθη παραδόξως πλοῖον ἀγανόυς θαλάσσης ἀνευ πάγων ἐκτεινομένης πρὸς ἄρκτον· ἀλλὰ δι' ἔλλειψιν καὶ χρόνου καὶ ἐφοδίων δὲν ἐξερεύνησε τὰ παράλια καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς περιέργου ταύτης θαλάσσης, ὅπου εἶδε φώκας καὶ πτηνά. Τὴν θάλασσαν ταύτην ἀνεγνώρισε μετὰ ταῦτα συμπλωτῆρ τις τοῦ Κέν.

Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἰουλίου ἐπανῆλθον εἰς τὴν νῆσον Γρίφφιτ ὅλα τὰ ἀποσπάσματα, φέροντα ἀξιολόγους μὲν ἐπιστημονικὰς εἰδήσεις, οὐδεμίαν ὅμως περὶ τῆς μυστηριώδους τύχης τῶν πληρωμάτων τοῦ Τρόμου καὶ τοῦ Ἐρέβους.

Βίπομεν ἀνωτέρω ὅτι ὁ Ἰωάννης Ρόσ ἦλθεν αὐτοπροσώπως φέρων τὴν συνδρομὴν τῆς εὐπειρίας καὶ τοῦ θάρρους αὐτοῦ, οὐδ' ἐροθήθη ὁ ὕδοηκοντούτης ἀπόμαχος τῶν ἀρκτικῶν θαλασσῶν νὰ τρέξῃ, ὡς εἶχεν ὑποσχεθῆ, εἰς ἀναζήτησιν τοῦ Φραγκλίνου, ἐπὶ μικροῦ πλοίου ἑκατὸν εἰκοσι τόνων, καταφρονῶν τοὺς πολλοὺς καὶ δεινοὺς κινδύνους ὧν καὶ ἄλλοτε παρ' ὀλίγων ἐγένετο θῦμα κατὰ τὰ πελάγη ἐκεῖνα. Ἐπιχειρήσας προηγουμένως δύο ἀποδημίας, ἐπλούτισε τὴν γεωγραφικὴν ἐπιστήμην διὰ πολυαριθμῶν ἀνακαλύψεων ἢ δευτέρα μάλιστα (1829-1833) ἐγένετο γνωστοτάτη διὰ τὰς δραματικὰς αὐτῆς περιπετείας. Ὁ Ἰάκωβος Ρόσ, ἀνεψιὸς τοῦ ὀμωνύμου θαλασσοπόρου, ὁδηγῶν ἀπόσπασμα, ἀφοῦ ἀνεγνώρισε τὴν γῆν τῆς Βουθίης, ἀνεπέτασε πρῶτος τὴν 4 Ἰουνίου 1830 τὴν βρετανικὴν σημαίαν ἐπὶ τοῦ ἀρκτικοῦ μαγνητικοῦ πόλου· ἀποκλεισθεὶς ὅμως ἐπὶ τέσσαρας χειμῶνας ὑπὸ τῶν πάγων, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαλεῖσθαι τὸ πλοῖον ἐκεῖ σχεδὸν, ὅπου καὶ ὁ Πάρρου πρὸ ὀκτῶ ἐτῶν κατέλιπε τὸ ἴδιον αὐτοῦ. Σωθεὶς ὡς ἐκ θαλάσσης ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τούτου, ἀγνώστου εἰς τὰ χρονικά τῆς ἀρκτικῆς θαλασσοπορίας, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου πρὸ δύο ἐτῶν ἐθεωρεῖτο ἀποθανών· ἀλλ' ἡ μνήμη τῶν τοιούτων κινδύνων δὲν ἀνεχαίτισε τὸν γέγοντα ναύαρχον. Τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα τῆς φιλίας

καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ἴσως δὲ καὶ ἐπιθυμία νέας δόξης, ἐξωογόουν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ καὶ ἀπέκρουον τὰ πάγη τῆς πρεσβυτικῆς ἡλικίας· ἀλλὰ μάτην ἀνεζήτησε τὸν Τρόμον καὶ τὸ Ἐρέβος. Ὅτε δὲ ἐφθάσεν ὁ χειμῶν ὁ Ἰωάννης Ρόσ, ὅπως στείλῃ εἰδήσεις πρὸς τοὺς ἐν Εὐρώπῃ φίλους αὐτοῦ, ἀρῆκε δύο περιστερὰς ἃς εἶχε δώσει αὐτῷ κυρία τις ἐν Σκωτίᾳ· ἡ ἕτερα δὲ αὐτῶν ἐπανῆλθε τὴν 13 Ὀκτωβρίου εἰς τὸν οἰκίον περιστερῶνα, διατρέχασα ἐντὸς δέκα ἡμερῶν 4,500 χιλιομέτρα καὶ ἐπέκεινα. Διεχειμάσε δὲ ὁ Ρόσ ἐν τῇ νήσῳ Γρίφφιτ μετὰ τῶν πλοίων τοῦ Ἰωάννη.

Ἴδου πῶς περιγράφει ἐν τῷ ἡμερολογίῳ αὐτοῦ ὁ Κ. Ὀσβόρν, ἀξιωματικὸς ἐκ τῶν δραστηριωτέρων, τὸ πλοῖον ἐν ᾧ διεχειμάσε. «*Φαντάσθητε τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ πλοίου, οὐ τινος ὄλοι αἱ ὀπαὶ καὶ αἱ θύραι εἰσὶν ἐπιμελῶς κεκλεισμέναι ὅπως μὴ εἰτρωθῆσιν ἐξ ὀθεν ἀῆρ ἢ ἐξατμισθῆ ἢ ἔσω θερμότης! Τὴν ὥραν τοῦ προγεύματος φέρουσι σοκολάταν καπνίζουσαν, ἢ ὁ ἀπτιμὸς μινυθόμενος μετὰ τῆς ἄγνης τῆς ἐξερχομένης ἀπὸ τῶν στομάτων τοῦ πληρώματος, γεμίζει τὸ πλοῖον πυκνοτάτης ὀμίχλης. Ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ὅπου ἡ θερμοκρασία καταβαίνει πολλάκις μέχρι 40°, ἐνῷ ἡ τοῦ ἐσωτερικοῦ διατηρεῖται πάντοτε ἴση πρὸς 10°, ἀόρκτοι ἀναψυκτῆρες ἀνανεοῦσιν ἀδιακόπως τὸν ἐσωτερικὸν ἀέρα. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ προγεύματος, γινόμενον ἐν φαίδροτῃ, τὸ πλήρωμα φέρον θερμότητα ἐνδύματα ἀναδαίνει εἰς τὸ κατάστρωμα, ἀδιαφοροῦν διὰ τὴν ἄμμεσον καὶ ταχεῖαν μεταβολὴν τῆς θερμοκρασίας, ἐνῷ οἱ ὑπηρεταὶ μένουσι κάτω ἵνα καθαρίσωσι τὸ πλοῖον καὶ ἐτοιμάσωσι τὰ τοῦ γεύματος. Μετ' ὀλίγον οἱ ἀξιωματικοὶ ἐπιθεωροῦσι μετ' αὐστηρότητος τὸ τε πλήρωμα καὶ τὸ πλοῖον, ἵνα βεβαιωθῶσιν ἐν καὶ κατ' ἀμφοτέρα διατηρεῖται ἡ καθαριότης (1). Εἶτα ἐκπληροῖ ἕκαστος τὴν ἰδίαν ὑπηρεσίαν, εἶτε σαρκῶν τὸ κατάστρωμα, εἶτε δίδων πρὸς τὸν μάγειρον χιόνα ὅσης ἔχει ἀνάγκην πρὸς παρασκευὴν τῶν ἐδεσμάτων κτλ. Τινὲς δὲ καὶ παίζουσι ἐπὶ τοῦ πάγου ἐὰν τὸ ψῦχος δὲν εἶναι ὑπερβολικόν, ἐνῷ ἄλλοι καθήμενοι ὀπισθεν τοῦ πλοίου συνδιαλέγονται περὶ τε τῶν παρελθόντων καὶ τῶν μελλόντων. Τὴν μεσημβρίαν δίδονται ἐν ἀρθρονίᾳ ῥόφημα, κρέας παστὸν καὶ μάλιστα γεωμηλα πρὸς τοὺς ἔχοντας ἀνδρικοτάτην τὴν ὀρεξιν ναύτας, καὶ μετ' αὐτὸ ἐπιδίδονται εἰς γυμνασίας. . . Τὸ δ' ἐσπέρας δεπνοῦσι καὶ πίνουσι τῆτον. Ὅσακις δὲ εἶναι ἡμέρα διδασκαλίας, διδάκαλοι καὶ μαθηταὶ ἀσχολοῦνται εἰς ἀνάγνωσιν, γραφὴν καὶ ἰχνογραφίαν. Παίζουσι πρὸς τούτοις καὶ χαρτίαν καὶ πεσσούς (ζατρίκιον), καὶ συνδιαλέγονται καπνίζοντες, καὶ ῥοφούντες σίκερα μέχρι τῆς ὥρας τοῦ ὕπνου. »*

Ἡ περιγραφή αὕτη ἐξεικονίζει τοὺς περιηγητάς ὡς

(1) Ἡ καθαριότης, ἀναγκασιότατη πανταχοῦ καὶ πάντοτε εἰς τὴν ὕγιαν, καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον ἀναγκαία πρὸς τοὺς ἐρημωμένους κατὰ τὰς πρὸς τὸν πόλον χώρας· διότι ἡ ὕγρασία καὶ ἄλλαι ἐλλείψεις γεννῶσι τὴν νέσον στομακάκην, τρομαρὴν καὶ ἀναπόφευκτον μάλιστα τῶν τόπων ἐκείνων. Πολλὰ πλοῖα ἐκ τῶν ἀπερχομένων εἰς τὸν ἀρκτικὸν πόλον περιβάλλονται ἐσωθεν μετὰ φελλοῦ, ὅπως μετριάσθῃ τὸ ψῦχος καὶ ἡ πλέον τοῦτου ἐπικίνδυνος ὑγρασία.

άλλους συβαρίτας. Εάν όμως ενθυμηθώμεν ότι τὸ πλοῖον ἐφ' οὗ ταῦτα γίνονται εὐρίσκεται κατὰ τὸν πόλον, μεταξύ ἀχανῶν ἐρήμων πάγου, ὅστις πιθανώτατον νὰ συντρίψῃ μετ' ὀλίγον αὐτό, ὅτι ἡ φοβερά ἀρκτική θερμοκρασία ἀπειλεῖ καὶ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς νὰ μεταβάλλῃ εἰς κρύσταλλον, καὶ ὅτι ἐπὶ πολλοὺς μῆνας δὲν διαλύονται τὰ πυκνότερα σκόπη, δὲν αἰσθανόμεθα καὶ ἄκοντες θαυμασμόν ὑπὲρ τῶν ἀδαμάστων ἀνδρῶν, οἵτινες τοσοῦτον προθύμως καταφρονοῦσι τοιοῦτους κόπους καὶ τοσοῦτους κινδύνους;

Τὸ θέρος τοῦ 1854 ἔτους, τὸ πλοῖον τοῦ Ἰωάν. Ρὸς καὶ τὰ τοῦ Ἰστέν καὶ Πένου ἐπανήλθον εἰς τὴν Ἀγγλίαν, κομίζοντα τὴν εἰδήσιν ὅτι μάταιοι ὑπῆρξαν πάντες αὐτῶν οἱ ἀγῶνες.

Ἀλλὰ καὶ τῶν ἀμερικανῶν πλοίων οἱ ἀγῶνες ἀπέτυχον ἀποκλεισθέντα ἐπὶ δέκα ὀλοκλήρους μῆνας μεταξύ ὀγκωδεστάτων πάγων ἐντὸς τοῦ πορθμοῦ Οὐ-ἐλλιγκτον, παρεσύρθησαν ὅτε ἤρχισεν ἡ διάρρηξις αὐτῶν, πρῶτον μὲν μέχρι τῆς βορειοτέρας ἄκρας τοῦ πορθμοῦ, εἶτα δὲ πρὸς νότον διὰ τῶν στενῶν διέτρεξαν μετὰ τοῦ πεπηγότος πεδίου ὑπὲρ τὰς τετρακοσίας λεύγας, καὶ μετὰ πολλοὺς κινδύνους ἤλθον τέλος πάντων σῶα εἰς τὸν ὄρμον Βαρφρίνον.

Καὶ ὅμως ὅσον ἀκατανίκητα ἐφαίνοντο τὰ ἐμπόδια, τόσον ἐπετεινέτο ἡ ἐπιμονὴ τῶν ἀναζητούντων τὸν Φορχκλίνον ὅθεν ἐνῶ τὰ πλοῖα τοῦ Ἰστέν καὶ τοῦ Πένου ἦσαν ἐντὸς τοῦ στενοῦ τοῦ Βαρφρίου, ἄλλο πλοῖον ἀναχωρήσας ἐκ τοῦ λιμένος Ἀβερδὴν ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Κένεδου, διευθύνθη πρὸς τὰ ἀρκτικά πελάγη. Ἡ Κ. Φορχκλίνου ἐφοπλίσατο καὶ δεύτερον (1851) τὸ αὐτὸ πλοῖον τὸ πρὸ ἐνὸς ἔτους σταλὲν παρ' αὐτῆς ἀλλ' ἐπανελθὼν ἀπρακτον, ἐξαπέστειλεν εἰς τὸν πόλον. Ἐπειδὴ δὲ οἱ πάγοι ὤθησαν αὐτὸ πρὸς τὸ στενὸν Prince-Regent, ἠναγκάσθη νὰ διαχευεῖται ἐντὸς τοῦ ὄρμου Βάττω κατὰ τοὺς αἰγιαλοὺς τοῦ Νόρθ Σόμερσετ. Ὁ δὲ πλοίαρχος καὶ ὁ νέος ὑποπλοίαρχος Βελλῶ, Γάλλος τὸ γένος, ἐπεχείρησαν, μετὰ τῆς διαρκούς τοῦ πόλου νυκτός, καὶ παντοίων ἄλλων ταλαιπωριῶν καὶ στερήσεων, καὶ ψύχους θριμυτάτου πολλὰς ἐκδρομὰς, ἐξ ὧν μία διήρκεσε μῆνας τρεῖς ἀλλὰ καὶ τούτων οἱ κόποι ἐμταϊώθησαν οὐδὲ ἔγχοις εὗρον τοῦ Τρόμου καὶ τοῦ Ἐρέθους. Κατὰ τινὰ τῶν περιηγήσεων τούτων ὁ Βελλῶ ἀνεκάλυψε κατὰ πρῶτον στενὸν διαχωρίζον τὸ Νόρθ Σόμερσετ ἀπὸ τῆς χερσονήσου Βουθίας, τῆς ἐξωτάτης ταύτης ἄκρας τῆς ἀμερικανικῆς ἡπείρου.

Περίεργον νὰ ἴδωμεν πῶς ἐπιχειροῦσι τὰς ἐπὶ τῶν πάγων ἐκδρομὰς οἱ ἀτρόμητοι τοῦ πόλου ἐξερευνηταί. Περὶ τὸ ἀμαυρὸν λυκαυγὲς συνοδία ἐκ πέντε ἢ ἐξ ἀνδρῶν ἀναχωρεῖ. Φοροῦσι δὲ ἐνδυμα μαλλωτῶν ἢ καὶ μιλωτάς, μεγάλα ὑποδήματα, καὶ διόπτρας πλατυτάτας, ἢ ἀντ' αὐτῶν προσωπίδας ἐξ ἐλασμάτων σιδηρῶν ὅπως προφυλάσσονται ἀπὸ τῆς κινδυνωδεστάτης λάμψεως τῆς χιόνος (1). Ἐλυθησιν συρόμενα

(1) Οἱ Ἰσκιμῶσι φοροῦσι προσωπίδα γοῦ γ λ: καλυμμένην. Εἰς τὴν ἐνέκα τῆς λάμψεως τῆς χιόνος ἀποτύφλωσιν (snow-blindness) ὑποπίπτουσιν ὅσοι ἀτενίζουσιν ἐπὶ πολὺ καὶ ἀνευ διοπτρῶν ἢ ἄλλου καλύμματος τὴν χιόνα.

ὑπὸ κινῶν φέρουσι τὰ ἐργαλεῖα πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὰ ἐφόδια αὐτῶν, οἷον πέμμικαν, δίπυρον, τείον, σάκχαρ, ἄλευρον καὶ οἶνοπνευμα. Ἡ συνοδία διατρέχει μετὰ μόχθων ἕδαφος σαλευόμενον καὶ τραχύ, καὶ ποτὲ μὲν ἀναβαίνει λόφους ὑψηλοὺς καὶ ἀποτόμους, ποτὲ δὲ βυθίζεται μέχρι γονάτων ἐντὸς λάκκων μεστῶν ὕδατος πεπηγότος. Πολλάκις πλατὺ βρεῦμα ὕδατος φράσσει τὴν ὁδόν, καὶ τότε περῶσιν αὐτὸ ἐντὸς πλοιαρίου ἐκ καουτσούκ. Ἐν τοσοῦτῳ ὁ ὀξύτατος ἀνεμος σχίζει τὰ πρόσωπα, ὡς εἰ ἐμαστίζοντο σφοδρῶς διὰ λωρῶν δερματίνων. Τὸ ψῦχος ὁμοῦς πηγνύει τὸ αἷμα, καὶ τὸ δέρμα πρῶτον μὲν γίνεταί μελανόν, εἶτα δὲ λευκαπὸν εἶναι δὲ ἀνάγκη νὰ τριφθῇ τὸ πρόσωπον μετὰ χιόνος ἵνα διευκολυνθῇ ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος. Ἡ ἀγχη τοῦ σώματος πηγνύεταί ἅμα ἐξεληθούσα καὶ μεταβάλλεται εἰς χιόνον. Τὸ γένειον προσκολλᾶται εἰς τὸ ἐνδυμα, καὶ δὲν ἀποσπάται εἰμὴ κοπτόμενον διὰ ψαλίδος. Ἡ χιών σκορπιζομένη ὑπὸ τῆς τρομερῆς χιονώδους θεέλλης (snow-drift) μαστίζει τὰ πρόσωπα, εἰσδύει εἰς τοὺς ῥόθωνας καὶ τὸν λαμόν, καὶ ἐπικαθημένη εἰς τὰ βλέφαρα συγκολλᾷ αὐτὰ καὶ κλείει τοὺς ὀφθαλμούς. Ἐπὶ δὲ τῆς τήξεως τῆς χιόνος, αἱ δυσκολίαι καθίστανται ἀνυπέροβητοι διότι τὸ ἕδαφος μεταβάλλεται εἰς ἀπέραντον τέναγος ἐντὸς τοῦ ὁποίου πίπτουσιν ἀδιακόπως καὶ ἀνθρωποὶ καὶ κύνες καὶ ἔλυθησιν. Εἰς τὰ δεινὰ ταῦτα προστίθεται μετὰ μικρὸν καὶ ἄλλο, τὸ τῆς ἀντανακλάσεως τοῦ καταλεύκου ἐνδύματος τοῦ ἐδάφους, ἐνεκα τῆς ὁποίας ἐπέρχεται ζάλη ἢ ὄψις διαταράσσεται καὶ δὲν διακρίνει τὰς ἀποστάσεις ὁ ἀὴρ φαίνεται ὅτι πυκνοῦται, τὰ ἀντικείμενα λαμβάνουσιν ἄλλας ἀναλογίας, ὥστε ἡ ἀλώπηξ παραδείγματος χάριν σοὶ φαίνεται, καὶ πλησίον σου οὐσα, τερατώδης ἄρκτος, καὶ τὸ πλεον ἀνώμαλον ἕδαφος νομίζεις ὁμαλώτατον, ὥστε πολλάκις ἀνυψῶν τὸν πόδα ἵνα ἀναβῆς λόφον πίπτεις εἰς βᾶθος. Διὰ ταῦτα πάντα ὁ περιηγητὴς ἀναγκάζεται νὰ προχωρήσῃ διαστάζων καὶ οὕτως εἰπεῖν ψηλαφῶν (1).

Μετὰ δέκα ἢ δώδεκα ὥρων ὁδοπορίαν, ἡ συνοδία ἀναπαύεται, μακαρίζουσα ἑαυτὴν εἰ ποτε κατώρθωσε νὰ προχωρήσῃ ὀκτῶ ἢ δέκα μίλια. Κατὰ τὰς διακεκαυμέναις ἐρήμους τῆς Ἀμερικῆς ὁ καμηληλάτης εὐρίσκει τὸ ἐσπέρας τοῦλάχιστον τὸ φρέαρ τῆς ὁάσεως καὶ κηθεύδει ὑπὸ φοίνικα. Ἀλλὰ κατὰ τὰς καταψυγμένας χώρας τοῦ πόλου ὁ περιηγητὴς ἔχει ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν οὐρανὸν σιδηροῦν, καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας γῆν πεπηγυῖαν, κατὰπυρῶμενον ὑπὸ ψύχου: 25 ἕως 40 βαθμῶν, καταλύει τὴν νύκτα ἐντὸς σκηνῆς ἐκ πάγων, καὶ ἵνα κατασκευάσῃ αὐτὴν ὅπως καὶ οἱ Ἰσκιμῶσι, κατατρίβει πολλὰς ὥρας. Καὶ ὅμως οἱ περιηγηταὶ ὁμιλοῦσι μετ' εὐγνωμοσύνης διὰ τὰς ἐλεεινὰς ταύτας καλύβας

(1) Ὁ δανὸς πλοίαρχος Ἐϊνσον, βλέπων φεύγουσαν ἀδιακόπως τὴν γῆν ἣν ἐξελάμβανε πλησίον κειμένην, ἐπανήλθεν ἐντρομος διηγηθεὶς ὅτι βρέχον μαγνητοῦ κείμενοι ἐντὸς τοῦ ὕδατος ἀπέτρεψαν αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ἀκουστικῆς εἰσὶ περιεργότατα. Οἱ ἦχοι ἐπὶ τοσοῦτον ἀκούονται βροντώδεις, ὥστε ὁ κτύπος μικρᾶς πέτρας ἔχει πολλάκις ὡς κρότος κανονίου.

διότι ὁ πάγος ἐμποδίζον φύσει τὴν ἐξάτμησιν τῆς θερμότητος, ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ὕλην καθιστᾷ τὸ περιεῖχον θερμόν. Πενταχοῦ ὁ δημιουργὸς ἔθετο τὴν θεραπείαν παρὰ τὴν ἑλλειψιν.

Ἀφοῦ δὲ φάγωσι μετὰ σπουδῆς πέμμικαν ἀναλυομένην ὑπὸ τοῦ φανοῦ ὅστις ἀνάπτεται δι' οἶνοπνεύματος, καὶ πίωσι τείον, ἐξηπλοῦνται ἐπὶ τῆς χιόνος καὶ κοιμῶνται ὑπὸν βαρύν. Θέτουσι δὲ πρῶτον ἐπὶ τοῦ στήθους τὰ χειρόκτια καὶ τὰς κάλτας αὐτῶν ἵνα στεγνώσωσι. Τὴν ἐπιούσαν ὄλιον ἐγείρονται ἐνωρὶς ἴσως δὲ καὶ μετὰ τινος δυσκαρσεκείας ἀπὸ τῆς πεπηγυίας αὐτῶν κλίνης. Δοθέντος δὲ σημείου, τὰ περὶ τὴν καλύβην λευκὰ λεφίδια συνταράσσονται, καὶ πηδῶσιν ἐκτὸς αὐτῶν οἱ κύνες τῶν ἐλυθῶρων, οἵτινες ἐρχονται νὰ ζητήσωσι τροφήν (1). Μετὰ τὸ λιτὸν πρόγευμα οἱ περιηγηταὶ ἀναχωροῦσι βαρύτερον ἔχοντες τὸ ἐνδυμα, διότι ἡ χιών τῆς προτεραιίας ἀναλυθεῖσα ὑπὸ τῆς θερμότητος τοῦ σώματος μετεβλήθη ὑπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος εἰς πάγον, καὶ κατέστησεν αὐτὸ σκληρὸν, βαρὺ καὶ καταψυχρον.

Ἴδου πῶς παρέρχονται μῆνες ὀλοκλήρου.

Καὶ αξιοθαύμαστος μὲν ἡ ἀνδρεία ἐκείνων οἵτινες χάριν μόνον τῆς ἐπιστήμης ἐκθέτουσιν ἑαυτοὺς εἰς τοιοῦτους κινδύνους, αξιοθαύμαστο; δὲ καὶ ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, τοῦ δόντος δύναμιν εἰς τὸν ἀνθρωπον ὅπως ἀντέχῃ εἰς τοιαύτας κακουχίας ὅκ ὀλίγοι ὅμως περιηγηταὶ ἐπανήλθον ἐκ τῶν ἀρκτικῶν χωρῶν προσβεβλημένοι ὑπὸ δεινῶν νόσων, καὶ μάλιστα τῆς στομακάκης καὶ τῶν ῥευματισμῶν. « Μιὰς ἡμέρας καὶ μιᾶς νυκτός διατριβὴ κατὰ τὸν πόλον, εἰπέ τις τῶν ὀνομαστοτέρων περιηγητῶν, ταλαιπωρεῖ καὶ γράσκει τὸν ἀνθρωπον πλεόν τῆς ἀλλαχοῦ διατριβῆς ἐφ' ὀλοκλήρον ἔτος. »

Ἀλλ' ἡ φύσις ἀμείβουσα καὶ οὕτως εἰπεῖν ἀνακουφίζουσα τὰς ταλαιπωρίας ταύτας, ἐπιδεικνύει πρὸς τοὺς περιηγητάς, ὡς πρὸς προνομιούχα τινὰ ὄντα, τὰ μεγαλοπρεπέστατα τῶν φαινομένων. Ὁ οὐρανὸς μάλιστα γίνεται θέατρον σκηνῶν λαμπροτάτων καὶ νῦν μὲν ἄλως περιστέφει τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, νῦν δὲ οἱ δύο οὗτοι ἀστέρες, ἀντανακλώμενοι ἐπὶ ἐνὸς ἢ πολλῶν νεφῶν, φαίνονται πολυπλασιαζόμενοι καὶ συνοδοὺς ἔχοντες ἄλλους ἡλίους καὶ ἄλλας σελήνας, παρηλίους λέγας καὶ ἀνηλίους καὶ παρασελήνας, καὶ ἄλλοτε πολλὰ τῶν μετεώρων τούτων λάμπουσι ταυτοχρόνως, ὥσει ἡ φύσις, ἀγαπῶσα τὴν πολυτέλειαν, περιεβλήθη διὰ τῶν ὥραιότερων αὐτῆς κοσμημάτων. Ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ θεατοῦ ἐντροπᾶ τότε ἐν θεάματι ἀγνώστῳ κατὰ τὰ ἡμέτερα κλίματα. Πολλάκις ἡ σελήνη λαμβάνει σχήματα καὶ παράδοξα καὶ ποικίλα. Τὰ κατώτερα αὐτῆς ἄκρα γίνονται ὀδοντωτά, καὶ ἄλλοτε ἐξακοντίζει πρὸς τὰ κάτω μα-

(1) Οἱ Ἰσκιμῶσι κύνες κοιμῶνται ἐν ὑπαίθρῳ, ὅση ὄρα καὶ ἂν εἶναι τὸ ψῦχος. Ἡ δὲ χιών, πίπτουσα τὴν νύκτα, σκεπάζει αὐτοὺς ὡς διὰ μανδύου μαλακοῦ καὶ θερμοῦ, πάγος πολλῶν πεδῶν ἔχουσα ἐνίοτε, δι' ἧς ἡ θερμότης ἀναπνεῖς ἀνοίγει διόδον ὅπως ἀνανοῦται ὁ ζωτικὸς ἀήρ. Κατὰ τὰς Σελανδίουσι νήσους αἱ ἀγέλαι τῶν προβάτων κοιμῶνται ὅπως καὶ οἱ κύνες οὕτω δὲ ὄλιου τοῦ χειμῶνος.

κρὸν καὶ συμπεπλεγμένον ὄγκον ἀκτίνων, ὅστις στηριζόμενος ἐπὶ τῆς γῆς, φαίνεται ὡς στήλη τις κολοσιαία ἐφ' ἧς κἀθεται ὁ δίσκος τῆς σελήνης ὡς λυχνία πολύφωτος.

Πολλάκις κατὰ τὰς μακρὰς ἐκείνας νύκτας τὸ βόρειον σέλας ἀνάπτει τὸ ἠλεκτρικὸν αὐτοῦ πῦρ καὶ φωτίζει τὸ στερέωμα διὰ ποικίλων λάμψεων. Ποτὲ μὲν φαίνεται ὡς περιαιγῆς τις ταινία περιώννουσα τὸν οὐρανόν, καὶ φθάνουσα μέχρι τοῦ ὀρίζοντος, ποτὲ δὲ ὡς μεγάλαι στήλαι πυρός ὧν τὰ μὲν βάρβα κείνεται ἐπὶ τῆς γῆς, αἱ δὲ κορυφαὶ συγγέονται μετὰ τῶν νεφελῶν, ἢ ὡς πολυχρώματοι σημάδια κυματίζουσαι κατὰ τὸν οὐρανόν. Ἄλλοτε πάλιν ὁ ἐπουράνιος οὗτος Πρωτεύς πολυπλασιάζων εἰς τὸ ἐπάπειρον χρώματα, διατρέχει μετὰ ταχύτητος τὸν οὐρανόν, σβέννυται διὰ μιᾶς, καὶ ἀναφανόμενος ἐπὶ μικρὸν ἐξεφανίζεται καὶ πάλιν. Ἐνίοτε μακρὰ γραμμὰ φωτός, ὅμοια πρὸς πυροτέχνημα ἐξακοντίζομενον πρὸς οὐρανόν, ἀκτινοβολοῦσιν ἀπὸ τοῦ πόλου πρὸς τὸ μεσουράνιον, καὶ ἀναπτυσσόμενα ἀνεπιαιθήτως κατὰ τε τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν λάμψιν καταπλέγουσι τὸ στερέωμα. Ὁ οὐρανὸς ἐκτοσῆσει τότε σπινθήρας συρίζοντας καὶ κροτούντας ὡς μέγα πυροτέχνημα.

Καὶ τέρπεται μὲν ὁ θεατὴς καὶ θαυμάζει τὰ ἐξαισια ταῦτα φαινόμενα, ἀλλὰ καὶ ταράσσεται συγχρόνως, διότι ἔμαθεν ἐκ πείρας ὅτι προμηνύουσι θύελλαν.

Ἄλλοτε πάλιν τὸ βόρειον σέλας ὑπερβαίνει τὰ ὄρια τοῦ πολικοῦ κύκλου, ἢ καὶ βάλλων τὰς ἀκτίνων πέραν τοῦ τροπικοῦ φωτίζει ὀλοκλήρον σχεδὸν τὸ ἡμισφαίριον τὸ 1859 ἔτος, τὴν νύκτα τῆς 28 πρὸς τὴν 29 Αὐγούστου τὸ σπάνιον τοῦτο φαινόμενον ἔτερεψε τοὺς κατοίκους τῆς Ῥώμης, τῶν Παρισίων καὶ ἄλλων τινῶν μερῶν. Κατ' αξιοσημείωτον δὲ σύμπτωσιν καὶ κατὰ τὸ μεσημβρινὸν ἡμισφαίριον, εἰς Χιλί, ἐπέλαμψε τὴν 4 Σεπτεμβρίου, ὁ ἐστὶ μετὰ τινὰς ἡμέρας, βόρειον σέλας πάντες ἐνθυμούμεθα πύσας ἀλλοιώσεις ἐπαθε τότε ὁ μαγνητὴς, ὅστις ὡς ἄλλο παραφρον περιεπλανᾶτο ἀλληλοδιαδόχως ἄστατος. Ἐπὶ πολλὰς δὲ ἡμέρας ὁ ἐπίγειος μαγνητισμὸς ἀπολέσας τὴν ἰσοσταθμίαν αὐτοῦ ἐφάνη ἀνατραπεῖς, καὶ οἱ ἠλεκτρικοὶ τηλεγράφοι ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων διαταραχθέντες μετέδιδον ἀσυναρτήτους εἰδήσεις. Αἱ τρικυμῖαι αἵτινες τὸν μετὰ ταῦτα μῆνα ἐνίσκησαν καὶ κατὰ τὰς ἡμέτερας θαλάσσας καὶ ἐπέφεραν τοσαῦτα ναυάγια, δὲν ἦσαν βεβαίως ἀσχετοὶ πρὸς τὴν μεγάλην ἐκείνην μαγνητικὴν καταιγίδα, ἢ αἱ περιπέτεται ἐξέπληξαν τοὺς καθ' ἡμᾶς σοφοὺς.

Ὁ κατὰ τὸν πόλον ἀντικατοπτρισμὸς γίνεται μὲν πολλάκις παραίτιος σφαλμάτων, ἀλλὰ καὶ ποικίλων περιεργωτάτων φαινομένων. Ὁ φλογερὸς ἥλιος, διαδεχόμενος τὰ δριμύτητα ψύχης τοῦ διεξοδικοῦ χειμῶνος, καὶ μὴ δύον ἐπὶ πολλοὺς μῆνας, θερμαίνει τὴν γῆν, ἐπομένως δὲ καὶ τὰ κατώτερα ἀτμοσφαιρικά στρώματα, ἅτινα καθιστάμενα οὕτω ἐλαφρότερα, συκολύνουσι τὴν εἰσβολὴν τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων ἀλλ' ὅταν αὐταὶ ἀπαντῶσαι τὰ ἀνώτερα στρώματα, εἰς ὡς ψυχρότερα καὶ πυκνότερα δὲν δύναται νὰ εἰσδύσῃ, ἀντανακλῶνται ὡς ἐπὶ κατόπτρου, καὶ πα-

ριστάνουσι τὰ ἀντικείμενα ἀνεστραμμένα, τότε ἡ ἰσορροπία τοῦ ἀέρος εἶναι ἀστατος, καὶ παρὰ τὸ συνήθως αἱ διάφοροι αὐτοῦ ζῶναι καθ' ὅσον ὑψοῦνται γίνονται πυκνότεραι. Ἴδου δὲ τί συμβαίνει τὰ ἀντικείμενα κατοπτρίζοντα κατὰ πρῶτον, παριστάνονται τὸ δεύτερον ἐπὶ ὑψηλοτέρου στρώματος ἀέρος, καὶ ἀναφαινόνται ἀναστραμμένα ἐπὶ τρίτου. Αἱ τρεῖς δὲ αὗται σκηνογραφίαι κείμεναι ἀντιστρόφως ἢ μία ἐπὶ τῆς ἄλλης, ἀποτελοῦσι σύμπλεγμα τοσοῦτω περιεργον, ὥστε ὁ θεατὴς νομίζει ὅτι βλέπει ἀνάπλασμα τι ἐξ ἐκείνων ἅτινα δημιουργεῖ ἐνίοτε ἡ φαντασία. Οἱ περιηγηταὶ ὅσοι ἐγένοντο μάρτυρες τοῦ φαινομένου τούτου ἀξιοῦσιν ὅτι ἡ ὠραιότης αὐτοῦ υπερβαίνει πᾶσαν περιγραφὴν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ἐλαχίστη πνοὴ τοῦ ἀέρος διαταράττει τὴν ἰσοσταθμίαν τοῦ ἀναερίου τούτου οἰκοδομήματος, εὐκόλως σβέννυται ὡς πομφόλυξ. Περιεργότερον δὲ πάντων ὅσα διηγούνται οἱ περιηγηταὶ εἶναι τὸ τοῦ Σκόρσεβου. Μίαν τῶν ἡμερῶν ὁ περιηγητής οὗτος κητοθήρας στρέψας τὸν ὀφθαλμὸν πρὸς τὸν οὐρανὸν εἶδεν ἀπορῶν πλοίων ἀνεστραμμένον, ὅπερ ὁμῶς δὲν ἐξεικόνιζε τὸ πλοῖον αὐτοῦ. Ποῖον ἄρα ἦτο τὸ σκάφος ἐκεῖνο ὅπερ ἐφάνετο διαπλέον ἀνεστραμμένον τὸν ἀγανὴ τοῦ στερεώματος ὠκεανῶν, ἢ σαλευόμενον ἐπ' ἀγκύρας ἐντὸς τῶν νεφελῶν; Παρατηρήσας καλῶς διὰ τηλεσκοπίου ἐπέισθη ὅτι ἦτο τὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, δέκα λεύγας μακρὰν ἐκείθεν ἐλλειμένιον, ὅπερ ἠγνοεῖ ὁ Σκόρσεβου.

Ἐνίοτε, ὅτε ὁ ἥλιος καταβαίνει πρὸς τὸν ὀρίζοντα φαίνεται ἐτοιμαζόμενος νὰ ὑποχωρήσῃ, ἢ σελήνη ἀνυψοῖ τὸν ἐπάργυρον αὐτῆς δίσκον ὡσεὶ ἐρίζουσα πρὸς ἐκεῖνον περὶ τοῦ οὐρανοῦ κράτους· ὁ ἥλιος ὁμῶς καταβαλὼν μετ' ὀλίγον τὰ σκότη ἀναβαίνει πρὸς τὰ ὕψη, καὶ ὁ ἀστὴρ τῆς νυκτὸς ἐξαφανίζεται πρὸ τῶν φωτοβόλων αὐτοῦ ἀκτίνων.

Ἀλλὰ πόσον πένθιμος ἡ ὥρα καθ' ἣν ὁ ἥλιος ἀποχαιρετίζων τὴν γῆν καὶ ῥίπτων πρὸς αὐτὴν τὴν τελευταίαν ἀκτίνα, ἀμαυρὰν καὶ θλιβεράν ὡς τὸ τελευταῖον βλέμμα ψυχοβραγυόντος, γίνεται ἀφαντος καὶ φαίνεται σβεννύμενος διὰ παντός! Ἡ γῆ τότε στενάζει διὰ τῆς πνοῆς τῶν ἀνέμων, καὶ μένουσα χίρρα ἐπὶ πολλοὺς μῆνας πενθηφορεῖ, περιβάλλεται σκότη, καὶ κοιμάται μετὰ χιόνος. Ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης πάντα γίνονται ἔρημα καὶ σκοτεινὰ, καὶ πάντα φαίνονται κλαίοντα νεκρὸν· οἱ περιηγηταὶ διηγούνται ὅτι καὶ τὰ ζῶα αὐτὰ βλέποντα τὰ σκότη κατεζουσιάζοντα τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ καταβάλλοντα ὑπὸ φόβου, καὶ ὅτι οἱ λύκοι ὠρύονται γοερώς. Ὁ Κέν λέγει ὅτι οἱ κύνες του καταπτοηθέντες παρερρόνησαν καὶ ἀπέθανον. Ἀλλὰ καὶ τὰ τετράποδα καὶ τὰ πτηνὰ μεταναστεύουσι πρὸς κλίματα ἡμερώτερα, ὅπου εἰσδύονται εἰς τὴν χιόνα ἀπονακροῦνται. Ὁ οὐρανὸς, ὁμοῖος πρὸς ἐπιπράτειαν στερουμένην ἡγεμόνος, σπαράσσεται ὑπὸ ἀναρχίας, καὶ ἀνεμοὶ καὶ καταιγίδες παλαίουσιν ἀκατάσχετοι. Μόλις τὸ ἐπωχρον τοῦ πλοῦ λυκαυγῆς ἀραιῶσι τὸν ζῶον, καὶ εἴποτε ἡ σελήνη κατορθώσει νὰ διασχίσῃ τὰ νέφη τῆς χιόνος ἅτινα ἀνασπῶσα διασκορπίζει ἢ θέλλει, τὸ φῶς αὐτῆς ὁμοιάζει τὸ ἀμυδρὸν ἐκεῖνο τὸ διὰ μικρᾶς ὀπῆς ἐξακοντι-

ζόμενον εἰς σκοτεινὴν φυλακὴν. Ὅτε κατὰ πρῶτον ὁ ἄνθρωπος τρεφῆ μεταξὺ τοῦ διαρκούς ἐκείνου ζῶου, καὶ ἄκων, λέγει ὁ Κ. Πέβρου, καταλαμβάνεται ὑπὸ τρόμου, καὶ νομίζει ἑαυτὸν ὡς καταλιπόντα τὸν κόσμον τῶν ζῶντων· αἱ ζοφεραὶ ἐκεῖναι ἐρημοὶ φαίνονται ὡς τὸ χάος ὃ ἔθετο ὁ Μίλτων μετὰ τὸ βρασιλείου τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου (1).

Ἀλλὰ καὶ ὅποια πανήγυρις ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, ὅτε ὁ ἥλιος ἐπανέρχεται μετὰ μακρὰν ἀποδημίαν, καὶ ἐξακοντίζων τὸ πρῶτον χρυσοῦν βέλος προαναγγέλλει τὴν ἐπάνοδον τῆς θερμῆς καὶ τοῦ φωτὸς! Ἡ γῆ ἀνανήρουσα ἀπὸ πολυχρονίου ληθαργου σκιρτᾷ, καὶ τὰ στέρνα αὐτῆς πάλλουσι. Μικρὸν ἔτι καὶ ὁ σκληρὸς καὶ χιονώδης αὐτῆς πέπλος θέλει διασχισθῆ, καὶ αἱ κοιλάδες αὐτῆς θέλουσι καλυφθῆ ὑπ' ἀνθέων καὶ χλόης. Δὲν εἶχον δίκαιον οἱ ἀρχαῖοι Σκανδιναυοὶ θεοποιούντες τὸν ἥλιον;

Τὴν 2 Αὐγούστου τοῦ 1853 ἔτους, ὁ γενναῖος γάλλος ἀξιωματικὸς Βελλῶ, ὑποπλοίαρχος τοῦ Φοίνικος, νέος πλήρης θάρρους καὶ κάτοχος πολλῶν προτερημάτων, ἀνεχώρησεν ἀπὸ τῆς νήσου Βήστεϋ, κομίζων ἐπιστολάς τοῦ ναυαρχείου πρὸς τὸν πλοίαρχον Βέλγερ, διαχε μᾶσαντα πρὸς ἄρκτον τοῦ πορθμοῦ Οὐέλλιγκτον. Μετὰ παρέλευσιν δὲ πολλῶν ἡμερῶν καθ' ἃς διέτρεξε πολλοὺς κινδύνους, ὁ πάγος διεβράγη διὰ μιᾶς, καὶ ὁ νέος χωρισθεὶς ἀπὸ δύο τῶν συντρόφων αὐτοῦ, παρεσύρθη μετὰ τῶν δύο ἐτέρων εἰς τὸ μέσον τοῦ πορθμοῦ, ἐπὶ πάγου ὃν ἀμείλικτος ὁ ἀνέμος ὄθει πρὸς τὸ πέλαγος. « Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, εἶπεν ἐνθάρρυνων τοὺς συνεταιροὺς αὐτοῦ, οὐδὲ θρῖξ τῆς κερκῆς ἡμῶν δὲν θέλει πάθει. » Ἄλλ' οὗτοι ὑπῆρξαν οἱ τελευταῖοι αὐτοῦ λόγοι· διότι μετὰ μικρὸν κατακόπη ὑπὸ τῶν λυσσάντων κυμάτων.

(*Ἐπεται τὸ τέλος.)

Ο ΧΟΤΖΑΣ ΝΑΣΡ-ΕΛ-ΔΙΝ (2).

Ἐκ Καΐρου 3 Μαρτίου 1861.

—ooo—

Φίλε φίλιτατε!

Ἄπορεῖς βεβαίως διὰ τὸν πλάνητα βίον μου· νῦν μὲν σὲ γράφω ἐξ Ἀγγλίας, νῦν δὲ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἄλλοτε ἐξ Ἰταλίας καὶ σήμερον ἐκ τῆς παρὰ τὸ Καΐρον κοιλίδος τῶν Χαλιφῶν. Ὅστις δὲν ἐπε-

(1) Τῶν κλειστων τῶν κατὰ τὰς ἀρκτικὰς ἐκείνας χώρας ζῶων, λαγωῶν, ἀλωπέκων, περδίκων τὸ χρῶμα μεταβάλλεται ἐν ὥρᾳ χειμῶνος, αἱ δὲ τρίχες ἢ τὰ πτερὰ γίνονται κατάλευκα. Ἡ θεῖα πρόνοια, ὡς φαίνεται, ἢ μεριμνῶσα καὶ περὶ τῶν ἐλαχίστων δημιουργημάτων αὐτῆς, ἠθέλησε νὰ περιβάλλῃ ἕκαστον χειμῶνα τὰ ζῶα ταῦτα δι' ἐνδύματος θερμότερου ἕνεκα τοῦ χρώματος, ἢ καὶ νὰ προφυλάττῃ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν καθιστώσκ ὁμόχρωμα πρὸς τὴν γῆν ὅπου ζῶσιν. Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι ὡσάκις αὐτὰ ταῦτα τὰ ζῶα ἐκτιθασεύονται ἐνδαϊτώνται ἐντὸς οἰκιδῶν, τὸ χρῶμα αὐτῶν μένει ἀναλλοίωτον.

(2) Νάσρ ἐρμηνεύεται νίκη, καὶ Δῖν θρησκεία.

σκέφθη τὴν θαυμασίαν ταύτην κοιλάδα, ἀτελῶς ἐγνώρισεν τὴν Ἀνατολήν. Μεταξὺ τῶν ἄλλων μνημείων ὅσα εἶδον ἐν αὐτῇ διέκρινα μαυσωλεῖον διὰ τὸν διάφορον ρυθμὸν ἐρωτήσας δὲ τὸν ἐξηγητὴν μου τίνοσ ἦτο ὁ τάφος οὗτος, ἤκουσα παρ' αὐτοῦ τὴν ἐφεξῆς ἱστορίαν.

Ἐξῆς ποτὲ εἰς τὴν πρωτεύουσιν τῶν Χαλιφῶν, ἐπὶ Ὀμάρ, ἐπιστήθιος τις τοῦ προφήτου, διότι ἄλλος μουσουλμάνος δὲν ἐλάτρευσεν εἰλικρινέστερον τὸν Ἄλλαν. Κητέτριβε δὲ τὸν βίον διδάσκων, προσευχόμενος καὶ

τῆς ἐπισκέψεως, ἀπεράσισε νὰ καταστήσῃ ἀμάλακτον τὴν καρδίαν του.

Ἐπλησίασε τέλος πάντων ἡ μεγάλη ἡμέρα τῆς ἀναχωρήσεως, καὶ ὁ Χότζας Νάσρ-Ελ-Δῖν προποτοιμάζετο, διπλασιάζας τὰς συνήθεις προσευχὰς καὶ ἀπολούσεις· τὴν δὲ προτεραιάν τῆς ἀποδημίας, περὶ τὴν πρωίαν, ἐπιθυμῶν νὰ ἴδῃ μακρόθεν τὴν ὁδὸν διὰ τῆς ὁποίας ἐμελλε νὰ διαβῆ, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος Κάτταν, ἐδόξασε τὸν Θεὸν ὅτι ἔδωκεν αὐτῷ δύναμιν νὰ ἐκπληρώσῃ τοὺς πόθους του, καὶ ὑπεσχέθη νὰ χο-

'Ο Χότζας Νάσρ-Ελ-Δῖν διδάσκων.

πράττων ἔργα ἀγαθὰ· διὸ καὶ πάντες τὸν ἐσέβοντο ὡς ἅγιον. Αὐτὸς ὁμῶς δὲν ἦτο πάντῃ εὐτυχής· διότι ἀφοῦ ἤρχισε νὰ ψελλίσῃ τὸ ὄνομα τοῦ προφήτου, ἐπεθύμει νὰ μὴ ἀποθάνῃ πρὶν ἐπισκεφθῆ τοὺς ἱεροὺς τόπους· ἀλλὰ δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν του καὶ τοι γηράσας. Καὶ μὲν συνήθροικεν ἐπιμελῶς χρήματα διὰ τὸ ταξίδιον, παραβλέπων τὰς ἄλλας αὐτοῦ ἀνάγκας, αὐτὰ ὁμῶς ἐφρευγον· διότι μόλις συνεπληροῦτο τὸ ποσόν, καὶ ἐλεῶν τοὺς πάσχοντα ἀπόρους ἐδαψίλευε τὰ μετὰ τοσοῦτου κόπου συναχθέντα. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους αἰσθανθεὶς ὅτι ὤφειλε νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ θρησκευτικὸν καθήκον

ρηγῆ, ὅταν ἐπανεῖλθη, πρὸς τοὺς πτωχοὺς, ὅ,τι καὶ ἂν κερδαίνῃ ἀφαιρῶν μόνον τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα. Καὶ τί δὲν ἤθελεν ὑποσχεθῆ κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην τῆς χαρᾶς καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης; Ἐνόμιζεν ἤδη ἑαυτὸν νεκρὸν, καὶ ἀπολαύοντα ὄλων τῶν ἀγαθῶν ὅσα ἐπαγγέλλεται ἡ μουσουλμανικὴ θρησκεία πρὸς τοὺς γατζίδας, οἷον δροσεροὺς κήπους, γλυκύτατα σερβέτια καὶ ὠραιότατα οὐρέ. Ὁ ζέφυρος ἐκελάρυε τὴν ὥραν ἐκείνην μετὰ τῶν φοινίκων, καὶ τοὺς ψιθυρισμοὺς αὐτοῦ ἐξελάμβανεν ὁ μακάριος χότζας ἀντὶ οὐρανοῦ μελωδίας. Ἡ ἀνατολὴ ἐχρυσίζετο ἀπὸ τὸν ἥλιον, ὀλόκληρος ἡ φύσις ἐφαίνετο ὑπὲρ ποτε ἐξ-

αίσια, και ὁ Νάσρ-Ἐλ-Δίν προσευχηθεὶς ἐκ νέου ἐπα-
νῆλθεν εἰς τὰ ἴδια. Ἄλλ' ὁ ἄγγελος τῆς εὐεργεσίας,
ὅστις εἶχε γελάσει ἀκούσας αὐτὸν ὑποσχόμενον ὅτι
δὲν θέλει πλέον ἐλεήσει πτωχοὺς, συνεβάδιζε μετ'
αὐτοῦ.

»Καθ' ὁδόν, ἐνῶ ἦσο πλησίον τῆς οἰκίας του, ὁ
Νάσρ-Ἐλ-Δίν ἀπήντησε γυναῖκα κλαίουσαν πικρῶς,
καὶ ἔχουσαν πρὸ τῶν ποδῶν της νεκρὰν ὄρνιθα, τὴν
ὁποῖαν ἐβλεπε μὲν μετὰ πόθου δὲν ἐτόλμα ὁμοῦς καὶ
νὰ ἐγγίσῃ.

— Διὰ τί κλαίεις, Κίτσα; ἤρώτησεν ἐκαίνοσ, καὶ
διὰ τί ἀτενίζεις τὴν ὄρνιθα; ἀγνοεῖς ὅτι ὁ προφήτης
δὲν συγχωρεῖ τὰ τρώγων ἠθησμάια;

» Ἡ δὲ Κίτσα διπλασιάσασα τὰ δάκρυά της, ἀ-
πεκρίθη·

— Ἐχω, ὡς ἠξέυρεις, ἑπτὰ παιδιά· ὁ σύζυγός
μου ἀπέθανε πρὸ πολλοῦ καὶ μ' ἀφῆκε χωρὶς λεπτόν.
Ὁ προφήτης εἶναι καλός, Νάσρ-Ἐλ-Δίν, καὶ ἴσως συγ-
χωρήσῃ νὰ φάγωμεν. Ἐγὼ δὲν θὰ φάγω, πλὴν τὰ παι-
διά μου! . . . τὰ παιδιά μου, Νάσρ-Ἐλ-Δίν! Ἀπὸ
χθὲς εἶναι νηστικά καὶ κλαίουν· δὲν ἔχω τί νὰ τὰ δώ-
σω! νομίζεις λοιπὸν ὅτι ὁ προφήτης θὰ εὐχαριστηθῇ
ἂν τὰ ἀφήσω ν' ἀποθάνουν; Ἄν τὸ νομίζῃς δὲν ἐγ-
γίζω τὴν ὄρνιθα· προτιμῶ νὰ ὑπακούσω εἰς τὴν προ-
σταγὴν τοῦ Ἀλλάχ.

»Εἶπε καὶ ἐκάθησεν ὀδυρομένη, ὁ δὲ Χότζας, οἰ-
κτεῖρων τὴν πτωχεῖαν τῆς γυναίκας καὶ τιμῶν τὰ
αἰσθημάτά της, ἐλησμόνησε τὴν σταθεράν του ἀπό-
φασιν, τὸν ἱερὸν σκοπὸν του καὶ ὅλα του τὰ ὄνειρα,
καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν γυναῖκα ὅλα ὅσα εἶχε συνάξει.

— Ἰδοῦ, Κίτσα, εἶπεν, ὁ προφήτης σὲ ἀνταμεί-
βει. Τρέξε εἰς τὰ παιδιά σου· ἔχεις ἄρτον διὰ πολ-
λὰς ἡμέρας. — Καὶ ἡ Κίτσα πεσοῦσα πρὸ τῶν πο-
δῶν τοῦ Νάσρ-Ἐλ-Δίν, τοὺς ἠσπάσθη, καὶ ἀνεγερθεῖ-
σα ἔτρεξεν ὡς παράφρων πρὸς τὴν καλύβην της.

» Ἡ ψυχὴ τοῦ Νάσρ-Ἐλ-Δίν ἔπιε τὸ ἀγαθὸν τοῦτο
ἔργον ὡς ἡ ξηρὰ γῆ πίνει τὸν Μάϊον τὴν βροχὴν·
ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐνθυμηθεὶς ὅτι διὰ τὴν πράξιν αὐ-
τὴν δὲν ἦτο πλέον δυνατόν νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Μέκ-
καν, μετενόησε, πρῶτον τότε ἐπὶ ζωῆς του, διότι
ἐδρόσισε τὰ χεῖλη τοῦ πτωχοῦ μὲ τὸ νέκταρ τῆς
ἐλεημοσύνης. Καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν οἰκίαν του ἐδυθίσθη
εἰς λογισμούς.

» Τὴν ἐπαύριον ἀπὸ πρωῒας ὁ Νάσρ-Ἐλ-Δίν ἀνέβη
καὶ πάλιν εἰς Κάτταν· καὶ ἰδὼν τὴν συνοδίαν τῶν
προσκυνητῶν προχωροῦσαν καὶ πολυάριθμον ἔκλαυ-
σε πικρῶς. Αἱ φωναὶ τῶν ἀπερχομένων ἔφθανον εἰς
τὰς ἀκοάς του ὡς ἐπιπλήξεις. Ἐκλάυσε πολὺ, καὶ
ὅτε ἔγεινεν ἄφαντος καὶ ὁ τελευταῖος προσκυνητῆς
ἐνόμισεν ὅτι ἡ ψυχὴ του ἐξεληθούσα ἐπέταξε πρὸς τὴν
ἱερὰν συνοδίαν. Ἐμεινε δὲ ἐπὶ τοῦ ὄρους μέχρι τῆς
ἐσπέρας, τὸν ὀρθαλμὸν ἔχων πρὸς τὸ λαμπρὸν σημεῖον
τὸ ὁποῖον δεικνύει ὁ ἀστὴρ τοῦ προφήτου.

Ἐν τοσοῦτῳ αἱ ἡμέραι τοῦ χότζα παρήρχοντο ἐν
εἰρήνῃ, ὥστε καὶ αὐτὸς ἠπόρει πῶς ἦτο ἡσυχος μετὰ
τὴν ἀποτυχίαν τῶν πόθων του. Τὴν νύκτα ἐβλεπεν
αἴσια ὄνειρα, καὶ ἐνίοτε ἐνόμιζεν ὅτι ἤκουε φωνὴν
ἀγγέλου λέγουσαν· « Ἐλπίζε, Νάσρ-Ἐλ-Δίν, εἰς τὴν

θεῖαν πρόνοιαν· ὁ Ἀλλάχ δὲν σ' ἐγκατέλιπεν. » Ἄλλ'
ἐπειδὴ ὁσάκις ἤρχοντο εἰς τὸν νοῦν του οἱ μακάριοι
τόποι τοὺς ὁποίους δὲν εὐτύχησε νὰ προσκυνήσῃ, ἐ-
θλίβετο καὶ ἐπροσπάθει νὰ τοὺς λησμονήσῃ.

» Μίαν τῶν ἡμερῶν ἠκούσθησαν φωναὶ ἀγαλλιάσεως
ἀναγγέλλουσαι τὴν ἐπάνοδον τῶν χατζίδων· ὅλοι
ἔτρεξαν εἰς ὑπάντησίν των, μόνος δὲ ὁ Νάσρ-Ἐλ-Δίν
ἐκάθητο εἰς τὴν οἰκίαν του κλαίων καὶ προσευχόμε-
νος. Αἰφνης ἀκούει πολλοὺς καλοῦντας αὐτὸν καὶ ἐξ-
ελθὼν βλέπει τοὺς σεβασμιωτέρους τῶν χατζίδων
πρὸ τῆς πύλης του, οἵτινες ἅμα ἰδόντες αὐτὸν ἐπε-
σαν πρὸ τῶν ποδῶν του, καὶ ἐφίλουσαν τὰ κράσπεδα
τῶν ἱματίων του. Ὁ Νάσρ-Ἐλ-Δίν ἴσταται ὡς ἐμ-
βρόντητος.

— Σεῖς, λέγει ἐπὶ τέλους, αἰεὶ οἱ χατζίδες πρὸ
τῶν ποδῶν μου! Πόθεν τὸ τόσον σέβας πρὸς ἐμὲ τὸν
ἀνάξιον; θὰ δυσαρεστηθῇ ὁ προφήτης. Ἐγὼ πρέπει
νὰ πέσω ἐνώπιόν σας καὶ ν' ἀσπασθῶ τὴν κόριν τῶν
ἱερῶν σανδαλίων σας.

— Διὰ τί προσποιεῖσαι; εἶπεν ὁ πρεσβύτερος
τῶν χατζίδων· μήπως δὲν ἠξέυρωμεν ὅτι ὁ προφή-
της σὲ προτιμᾷ περισσώτερον ὄλων μας; Ἀπὸ ποῖον
δρόμον ἐπέστρεψες; ἦσο μεταξύ μας ὅταν ἐπηγαί-
ναμεν, καὶ μᾶς ὠδήγησες μὲ τὴν εὐλάβειαν καὶ τὰς
διδασκαλίαις σου. Σὺ εἰς τὴν Μινὲ ἐκλεξῆς τὰς πλέον
στοργύλας πέτρας, καὶ τὰς ἔρριψες εἰς τὴν τρύπαν
τοῦ Διαβόλου εἰς τὸ ὄρος Ἀράφατ. Ἡ καρτερία
μὲ τὴν ὁποῖαν ὑπέφερες καθ' ὁδόν τοὺς κόπους, τὰς
κακουχίας καὶ τὰς στερήσεις, αἱ νηστειαὶ σου ἐκίνουν
ὄλων τὸν θαυμασμόν, καθὼς καὶ πρὸ τοῦ ταξιδίου
ἐθαυμάζαμεν τὰς ἀρετάς, τὴν ἀγαθότητα, τὴν εὐ-
σπλαγγίαν πρὸς τούτους δὲ καὶ τὴν ἐμπειρίαν σου εἰς
τὸ νὰ ἐρμηνεύῃς τοὺς νόμους, καὶ νὰ ἀνακαλύπτῃς τὰ
μυστήρια τῆς σοφίας. Διηγῆσου μας πῶς ἐπέστρε-
ψες; Βέβαια θὰ σὲ μετέφερε, κατὰ προσταγὴν τοῦ
προφήτου, κανεὶς τῶν εἰς τὸν παράδεισον ὑπηρέτων του.

» Ὁ δὲ Νάσρ-Ἐλ-Δίν, ἐμβρομησάμενος τῷ πνεύματι,
ἐσιώπα καὶ δὲν ἐδύνατο ν' ἀποκριθῇ· τότε μόνον ἐνόησε
τὴν εἰρήνην τὴν ὁποῖαν ἠσθάνετο ἐνὸσω ἔλειπεν ἡ
συνοδία. Μὴ ἔχων δὲ δύναμιν νὰ ὑπομείνῃ τοιαύτην
εὐτυχίαν ἐλειποθύμησε. Τὸν μετέφεραν εἰς τὴν οἰ-
κίαν του, καὶ ἡ γλυκεῖα φωνὴ ἡ ὁποία πολλάκις κα-
θησύχατε τὴν λύπην του, ἠκούσθη καὶ πάλιν εἰς τὴν
καρδίαν του, καὶ εἶπεν ὅτι ὁ Ἀλλάχ, ἀμείβων τὴν
ἀρετὴν τοῦ δούλου του, διέταξε τὸν ἄγγελον τοῦ
ἐλέους νὰ φορέσῃ τὸ σῶμα τοῦ Νάσρ-Ἐλ-Δίν καὶ
νὰ μεταβῇ ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὴν Μέκκαν.

» Ἡ εἰδησις αὕτη διεδόθη εἰς ὅλον τὸ Κάϊρον, καὶ
ὅλοι ἐφιλοτιμοῦντο νὰ ἴδωσι τὸν Χότζαν, τὸν ἐπι-
στήθιον τοῦ προφήτου. Τὸ θαῦμα τοῦτο ἐπαναλαμ-
βάνετο κατ' ἔτος μέχρι τοῦ θανάτου του· οἱ χα-
τζίδες μετέβαινον εἰς τὴν Μέκκαν ἔχοντες σύντροφον
τὸν ἄγγελον τοῦ ἐλέους.

» Τοσοῦτον δὲ ὑπῆρξε τὴ πρὸς αὐτὸν σέβας, ὥστε
καὶ ἀνηγέρθη αὐτῷ μνημεῖον μετὰ τῶν τάφων τῶν
Χαλιφῶν· ἡ ἀρετὴ τῆς ἐλεημοσύνης πρωτεύει πασῶν
τῶν ἄλλων. »

Δ. Μ.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ε'

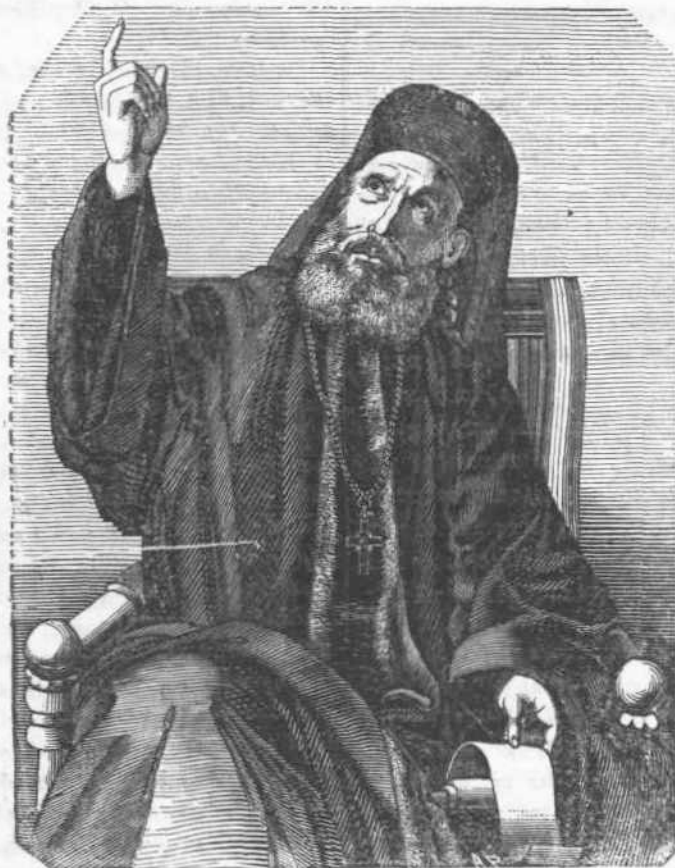
ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ.

—οοο—

Τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου, τοῦ ἀπαγχονισθέντος
ἐνεκα τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας, ἡ μνήμη σώζεται καὶ
θὰ σώζεται ἐνὸσω ὑπάρχῃ ψυχὴ Ἕλληνας ἐπὶ τῆς
γῆς· διότι οὐ μόνον ἔπεσεν ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι
μάρτυς ὑπὲρ πατρίδος, ἀλλ' ἐκ τοῦ αἵματος αὐτοῦ,

Ἰδοῦ διὰ τί σύμπας ὁ ἐλληνικὸς τύπος ἠγαλλιό-
σατο ὅτε ἐπ' ἐσχάτων ἀνεκαλύφθη ἡ εἰκὼν τοῦ Πα-
τριάρχου Γρηγορίου. Εὐρέθη δὲ οὕτω πῶς· πρὸ εἰ-
κοσιπέντε ἢ καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν, ἐν Ναυπλίῳ ἔτι οὐ-
σης τῆς κυβερνήσεως, ὁ καθηγητῆς Κ. Λάνδερερ ἠ-
γόρασε διαφόρους εἰκόνας, μεθ' ὧν καὶ τὴν προκει-
μένην, ἀγνοῶν ὁμοῦς ὅτι παρίστα τὸν Πατριάρχον.
Καθαρίσας δὲ αὐτὴν διὰ χημικῶν τρόπων καὶ ἰδὼν
ἐκ τινος σημειώσεως ποίου ἦτο, ἀνήρτησεν εἰς τὴν
αἴθουσαν αὐτοῦ.

Περὶ ἄλλων δὲ εἶναι ὅτι ἡ ὑπαρξὶς τῆς εἰκόνης ταύ-

Γρηγόριος Ε'.

ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἐν ᾧ οἱ φονεῖς
ἤλπισαν νὰ πνίξωσιν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν ἐλευθερίαν
ἐκείνην, ἀνεθάλεν αὕτη ζωηροτέρα καὶ ἀκμαϊότερα.

Τοιοῦτου λοιπὸν ἀνδρὸς τὸ ὄνομα δὲν ἔχει ἀνάγκη
ἵνα διέλθῃ ἀμάραντον τοῖς αἰῶνας· γραφίδος ἢ
σμῖλης· ἀλλ' ὁμοῦς ἀγαπῶμεν οἱ ἄνθρωποι νὰ ἀντι-
λαμβανώμεθα καὶ διὰ τῶν αἰσθητῶν ὀργανῶν τῶν
χαρακτῆρων ἐκείνων οὗς ἠγαπήσαμεν ἢ ἐθαυμάσαμεν
ἢ παρ' ὧν εὐφραγῆθημεν. Ὁ πρὸς τοὺς γονεῖς ἡμῶν
πόθος καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη οὔτε αὐξάνουσι οὔτε κρη-
ταιοῦνται διὰ τῆς βοηθείας τῶν ἀπεικὸν ἰσμάτων αὐ-
τῶν· ἀλλὰ χαίρομεν ἀπατῶντες οὕτως· εἰπεῖν ἡμᾶς
αὐτοὺς ὅτι συζῶμεν μετ' ἐκείνων καὶ ἐντροπῶμεν τῇ
θέᾳ αὐτῶν.

Τῆς ἡμεῖς μέχρι τῆς σήμερον ἀγνωστοί· ἀλλ' ἐσχά-
τως ἀκούσας περὶ αὐτῆς ὁ πρὸς πατρός ἀνεψιὸς τοῦ
ἀειμνήστου πατριάρχου Γ. Ἀγγελόπουλος, Ἰαρχος
τοῦ ἡμετέρου ἱππικοῦ, ἐπολλαπλασίασε μὲν διὰ τῆς
φωτογραφίας τὸ ἀσπαστὸν ὁμοίωμα, ἐφρόντισε δὲ
ἀξιοπαίνως καὶ νὰ χαλκογραφηθῇ καὶ νὰ πωληθῇ
πρὸς ὄφελος τοῦ ταμείου τῶν χηρῶν καὶ τῶν ὀφθα-
λμῶν τοῦ στρατοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ δὲν σημειοῦται ἐπὶ τῆς εἰκόνης χρονο-
λογία, ἀγνοοῦμεν πότε ἐζωγραφήθη· βέβαιον ὁμοῦς
εἶναι ὅτι ἐζωγραφήθη νέου ἔτι ὄντως τοῦ εἰκονιζομέ-
νου, ἐπὶ τῆς πρώτης ἴσως ἢ τῆς δευτέρας αὐτοῦ πα-
τριαρχείας. Καὶ διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς δακτυλοδεικτεῖ
τοὺς οὐρανοὺς, πρὸς οὗς ἀναιτνεῖ καὶ τοὺς ὀφθαλ-

μούς, διά δὲ τῆς ἀριστερᾶς κρατεῖ πτυχίον ἐν ᾧ ὑπάρχουσι κεχαραγμένα ταῦτα

ΤΡΙΔΑΜΠΗ ΘΕΟΝ ΣΕΒΟΥ
ΑΙΩΝΟΣ ΚΡΕΟΝΤ' ΑΠΑΥΣΤΟΥ.
ΠΑΤΡΙΔΑ ΤΙΜΑ.

Κάτω δὲ τῆς εἰκόνας τὰ ἐξῆς:

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.

Θαυμάσωμεν τὸν ἄνδρα ὅστις παρήγγελλε νὰ τιμῶμεν τὴν πατρίδα καὶ ὅτε ἡμεθα ἀπάτριδες.

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ.

—οοο—

Κατεχόμενοι ὑπὸ ἀμυθῆτου λύπης ὅτι ἀπωλέσαμεν φίλον μεθ' οὗ συνέδον ἡμᾶς εἰκοσι καὶ ἑπτὰ ὀλοκλήρων ἐτῶν σχέσεις, φίλον ἀγαθόν, ἐπιστήμονα, φιλόανθρωπον, γινώσκοντα πρὸ πάντων καὶ ἐκπληροῦντα τὰ ἑαυτοῦ καθήκοντα πρὸς τὴν οἰκογένειαν, τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν πατρίδα, αἰσθανόμεθα παραλυομένην τὴν δεξιάν, καὶ διὰ τοῦτο δημοσιεύομεν ἀπλῶς τὸν ἐπικήδειον ὃ ἀπήγγειλεν ὁ ἡμέτερος κύριος Α. Ρ. Ραγκαβῆς. Ἐν αὐτῷ παριστάνονται ἄλλως μετὰ συντομίας μὲν ἀλλὰ μετὰ πολλῆς ἀληθείας καὶ εὐφραδείας αἱ ἀρεταὶ τοῦ ἀειμνήστου Νικολάου Κωστή, οὗ τοσοῦτω προώρως ἐστερήθη ἡ πατρίς.

« Ἄφου ἡ θρησκεία συνάδευσε τὸν πρὸ ἡμῶν κείμενον νεκρὸν διὰ τῶν ἀγίων εὐχῶν της, ἀφου τὸ Πατριεπιστήμιον, οὗ αὐτὸς ἐν ἦν τῶν ἐγκραυημάτων, τὸν προέπεμψε διὰ περιπαθῶν λόγων, ἃς ἐπιτραπῆ εἰς φωνὴν συγγενοῦς διακοπτομένην ὑπὸ συγκινήσεως νὰ προσφέρῃ ἐπίσης αὐτῷ διὰ δύο λέξεων ἔσχατον καὶ πένθιμον ἀγάπης φόρον.

» Καθ' ἐκάστην ὁ ἀμείλιτος φορολόγος δεκατίζει τὴν νεαρὰν ἡμῶν κοινωνίαν, ὅτι ἐξαιρετὸν ἐν αὐτῇ καὶ ὅτι ἐξοχὸν σταχυολογῶν. Καὶ νῦν μὲν ἀγαπάζει τὸν πρόμαχον τῆς ἐλευθερίας δάφνας αἱματηρᾶς ἐστεμμένον, νῦν δὲ τὸν ἐν βουλαῖς βαθῶν, ἢ τὸν ἔμπειρον ἐν ἀρχαῖς, καὶ ἀλλοτε τὸν εὐχλωτόρον ῥήτορα, τὸν σοφὸν θεομοθέτην, ἢ τῆς ἐπιστήμης τὸν πολυμαθῆ μύστην. Πρὸ πάντων ἐπέπεσε τὸ δρέπανον αὐτοῦ βαρὺ ἐπὶ τὸ Πατριεπιστήμιον, ἐξερρημοῦν τὸν ναὸν τῶν Μουσῶν, καὶ τοὺς ἰκατωτέρους αὐτῶν λειτουργοὺς ἀναρπάξον· πεντεκαίδεκα τάφοι ἠνεψύχθησαν ἐπί τῆς ἡμῶν ἀφ' ὅτου ὑπάρχει τὸ μόλις πρὸ εικοσιεσσάρων ἐτῶν ἰδρυθῆν ἀνώτατον παιδευτήριον, καὶ εἰς αὐτοὺς προηγήθησαν ἡμῶν φίλοι συνάδελφοι ἐν μέσῳ τῶν ἐνδελεχῶν αὐτῶν ἀγῶνων ὑπὲρ τῆς τοῦ ἔθνους προαγωγῆς, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς τῆν Ἑλλάδα τιμῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῶν δραστηριότητος.

» Ἐκάστου τῶν διασήμων τούτων ἀνδρῶν ὁ θάνατος ἦν χηρεία ἐπαισθητὴ εἰς τὴν ἑτι λειψανδροῦσαν πατρίδα ἡμῶν, καὶ οὐχ ἦτορ ὁ τοῦ προκειμένου γεγενοῦ, ὃν θρηνοῦσι μὲν φίλοι καὶ συγγενεῖς, ποθεῖ δὲ ἡ ἐπιστήμη, καὶ εὐλογεῖ ἡ κοινωρία ἐν ἣ ἔζη, καὶ ἦτις ἠγάπα καὶ ἐξέτιμα τὰς ἀρετὰς του.

» Ἐξ εὐπόρων καὶ ἐν ἐμπόροις τιμωμένων γενεῶν γενόμενος, δεκαπενταετής ἦν ὁ Νικόλ. Κωστής, ὅταν ἐξεβράγη ἡ τῶν Ἑλλήνων ἐνδοξος ἐπαράστασις. Τότε πᾶς Ἑλληρ, πᾶς μὴ ἀνάξιος τοῦ ὀνόματος Ἑλληρος, ἠσθάνθη διαφλεγομένην ὑπὸ πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ τὴν καρδίαν του. Εὐτυχεῖς ὅσοι εἰς τῶν ὀπλων τὸ εὐγενὲς στάδιον ἠσκημένοι, ἢ καὶ ἐν ἡλικίᾳ ὄντες νὰ ὀπλισωσὶ ἔστω καὶ ἀγύμναστον τὸν βραχίονά των, ἐβρίθθησαν εἰς τὸν μέγαρον ἀγῶνα, διὰ τοῦ αἵματός των ἐξαγοράζοντες τῆς πατρίδος των τὴν ἐλευθερίαν! Εἰς αὐτοὺς πᾶς στέφανος καὶ πᾶσα ἀμοιβή, εἰς αὐτοὺς ἀείδιος τοῦ ἔθνους ἐνγνωμοσύνη! Ἄλλ' ἡ ἐλευθερία δὲν ἦρκει νὰ φυτευθῆ ἐν ἀγῶσι, καὶ νὰ ποτισθῆ διὰ τοῦ αἵματος τῶν πρωταθλητῶν. Ἐπρεπεν ἔτι καὶ νὰ στερσῶθῃ καλλιεργούμενη. Ἐν τῶν ἀρχαιοτέρων τὸ ἐπίθρονον δικαίωμα ἵππηξε νὰ ἰδρῦσῃ τοῦ ἔθνους τὴν πολιτικὴν ὑπαρξίν, ἀθάνατον ὄνομα ἀντὶ τῶν θυσιῶν των ἀράμενοι, εἰς τοὺς νεωτέρους ἔλαχε τὸ καθήκον νὰ διατηρήσωσιν αὐτὴν καὶ νὰ τὴν ἀναπτύξωσι, καὶ νὰ ἀναδείχθωσιν ἄξιοι ἐλευθέρως πολιτείας πολῖται. Διὰ τοῦτο στίφη ὅλα γένη Ἑλλήνων, ἀπολέμων ἔτι τὴν ἡλικίαν, καὶ εἴτε ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ εὐραθέτα, εἴτε ἐκ τῆς ἀγωνιζομένης προσελθόντα Ἑλλάδος, ὥρμησαν πρὸς τὰς πηγὰς τῶν φῶτων καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην, καὶ διψάλευσεν ἐξ αὐτῆς ἠρύσαντο γνώσεις μετὰ διακαοῦς ζήλου, ὅστις ἀπεδείκνυε συναίσθησιν καθήκοτος ἱεροῦ, διότι ἐν ταῖς κορίστραις ἐκείναις τῆς παιδείας ἠλείφοντο ὅπως χρησιμεύσωσι ποτε τῇ πατρίδι, ὅπως λαμπρῶσιν τὴν αὐτονομίαν της, ἢν κατεκτήσατο αὐτῇ τῶν ἀρχαιοτέρων ὁ ἠρώσμος. Οὕτω διεμορφώθησαν οἱ λογάδες ἐκεῖνοι ἐν παντὶ κλάδῳ τῆς ἐπιστήμης, οἵτινες ἐξηκολούθησαν τὸν εἰρηρικὸν ἀγῶνα τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, οἱ τῆς Θέμιδος ὑπηρεταί, οἱ νιοὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, οἱ τῆς δῆδα τῆς παιδείας διὰ τῆς διδασκαλίας ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν μεταβιβάζοντες. Μεταξὺ δὲ τούτων οὐδεὶς προθυμώτερος, οὐδεὶς χρησιμώτερος ἀνεδείχθη τοῦ Νικολάου Κωστή, ὅστις, μόλις συνστάτος τοῦ Πατριεπιστημίου, εἰς τῶν πρωτίστων κατετάχθη εἰς τῶν διδασκόντων τὴν γάλαγγα. Ἐκτοτε ἤρξατο τῆς σειρᾶς τῶν ἀξιολόγων καὶ σοφῶν αὐτοῦ παραδόσεων, ἃς ἐναύτως ἔχουσιν ἔτι, καὶ ἀφ' ὧν μερίστην ἠρύσαντο τὴν ὠφέλειαν τοσαῦτα ἐγνωμόνων φοιτητῶν γενεαί.

» Ὅτι δ' ἀνεδείκνυε τὸν μακάριον νεκρὸν ἐκ τῶν πολυτιμοτάτων μελῶν τοῦ ἀνωτάτου τῆς Ἑλλάδος σπουδαστηρίου, ἐν ᾧ δυσαναπλήρωτον καταλείπει κενόν, εἶναι ὅτι πρὸς τῇ θεωρητικῇ παι-

δεία ἦν ἐκείνητο, καὶ ἦς καὶ τὸ σύγγραμμά του διαμενεῖ ἑσπεῖ ἐξαιρετὸν μνημόσυρον καὶ ἐπίδειξις, εἶχε προσέτι θησαυρὸν μακρᾶς πείρας, ὃν ὁ μόνος ὁ χρόνος ταμιεύει, καὶ ὅστις γοιμοποιεῖ μόνος τὴν θεωρίαν. Διότι οὔτε ἡ κόψη καὶ ἀνεργάτιτος θεωρία καθ' ἑαυτὴν, οὔτε ἡ χαμαιβάτης καὶ ὑπὸ θεωρητικῶν γνώσεω μὴ στερεομένη βδανυσος πείρα, δύναται μόνη νὰ ὀρθοπλοήσῃ καὶ νὰ φέρῃ εἰς τέρμα σπουδαίων, ἀλλ' ὁ ἀμφοτέρων ἐγαρμόσιος συνδυασμός, ἡ γνῶσις μετὰ τῆς ἐξέως, τὸ κλῆρον σπέρμα εἰς ἀκμὴν ὠρμάσεως, παράγει τὸ ἐντελὲς καὶ τὸ ἄριον. Καὶ πανταχοῦ μὲν, ἀλλὰ πρὸ πάντων παρ' ἡμῖν τοῖς χθῆς καὶ πρῶην μόλις ἀναβίωσαν, ἀνυπολόγιστος εἶναι ζήμια ἢ ἀπώλεια ἀνδρῶν πεπαιδευμένων ἐνταυτῷ καὶ ἐμπείρου, ἐκ τῶν εὐσυνειδήτων μάλιστα ἐκείνων ἀνδρῶν οἵτινες τὴν ἐμβρίθειαν ἐν τῷ βάθει ἐπιζητούντες θυσιάζουσι τὴν ἐπίδειξιν τῆς ἐπιφανείας, καὶ μετὰ ζήλου ἐπιδιδόσιν εἰς τὴν αὐτοῖς μὲν ἀγνώμονα, εἰς τὴν προαγωγὴν ὅμως τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων ὠφελιμοτάτην καλλιέργειαν τῶν ἐιδικοτήτων. Ὡς τοιοῦτος δ' ὁ προκειμένος ἡμῶν συνάδελφος δυσκόλως θέλει εἶδῃ τὸν ἀντικατάστην του.

» Ἄλλ' οὐ μόνον ὡς πεπαιδευμένον καθηγητὴν, ὡς σπάνιον τῆς μαιευτικῆς χειρουργίας ἐμπειροτέχνην κλαίουσι τὸν Ν. Κωστήν οἱ ὁμοτέχνοι, οἱ συνάδελφοι καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς φιλόθεωρον ἰατρὸν καὶ ὡς ἄνδρα χρηστόν, φιλόφρονα, μελίχιον τοὺς τρόπους, ὡς μελίχιος ἦν τὴν μορφὴν, πρόθυμον τὴν διάθεσιν, σπουδαῖον τὴν κρίσιν, καὶ ὑπὸ πλείστων κοσμοῦμενον ἀρετῶν τὸν θρηεῖ ἐν γένει ἢ κοινωρία καὶ ὡς Ἑλληνα, ὑπὸ πατριωτικωτάτων διακαιόμενον αἰσθημάτων, τὸν θρηεῖ πᾶν τὸ Ἑλληνικόν. Τίς ἡμῶν δὲν γνωρίζει τί ἦν τὸ διακαὲς μέλημα, τὸ φωτεινὸν ὄνειρον πάσης του τῆς ζωῆς, τὸ παραγαθὸν αὐτὸν μέχρι πράξεων νεάζοντος ἐνθουσιασμοῦ, ὅταν ἦλθον καιροὶ οὗς ἐξετίμησεν ὡς καιροὺς πράξεων μᾶλλον ἢ στοχασμῶν;

» Ἐπὶ τῆς ζωῆς του ὑπὸ τῆς κοινῆς ἀγάπης καὶ ὑπολήψεως περιστοιχισθείς, τῆς εὐνοίας τοῦ ἡγεμόνος ἀπολαμβάνων, καὶ τὴν τιμὴν λαχὼν θέσιως ἰδιαιτέρου παρὰ τῷ Ἀρακτι ἰατροῦ, ἐν συναισθήσει βιώσας ὅτι δι' ἐκπληρώσεως πατρός καθήκοτος δῆρνε βίον ὠφέλιμον, τὰ κατὰ τὸν οἶκόν του καλῶς διαθείς, καὶ νιοὺς ἐκθρέψας χρηστοὺς κατ' εἰκόνα του, δικαίως ἐδύνατο νὰ κληθῆ μακάριος, καὶ τὸ τέλος αὐτοῦ ἐκάστῳ ἡμῶν νὰ γαγῆ ζηλωτῶν, ἃν πρὸς τὴν πλήρη εὐδαιμονίαν του ἐν μόνον δὲν ἔλειπε κατὰ τὴν ἐσχάτην στιγμήν του, ὅτι πρὶν ἢ κλεισθῶσιν οἱ ὀφθαλμοὶ του εἰς τὸ σκοτίος τοῦ τάφου, δὲν εἶδον ἀνατείλασαν τὴν ἀγῆν ἢ τὴν καρδίαν του περιέμενε, καὶ πραγματοποιηθεῖσαν τὴν ἐλπίδα πάσης του τῆς ζωῆς. Αὕτη, εἰμὶ βέβαιος γνωρίζω τὰ αἰσθήματα ἃ ἔτρεφεν, αὕτη ἦν ἡ τελευταία ἰδέα καὶ θέλησις του, ἡ ἐμπλεκόμενη εἰς τὸν ἀποχαιρετισμὸν ἐν νεοτῶς ἀ-

πύθηνε τοῖς οἰκείοις του, ὅταν ἐν μέσῳ ἀνθρώπων ὑγείας ἐνοσχέψας κεραυνοβόλος ὁ θάνατος τὸν ἐστέρησε λογισμοῦ καὶ αἰσθήσεως. Ἄλλὰ δὲν πρέπει τοῦτο ἐν τῷ τελευταίῳ ἡσυχαστηρίῳ νὰ ταράττῃ τὴν ἡρεμίαν του. Ἐξεπλήρωσε πᾶν τὸ ἐφ' ἑαυτῷ. Μετὰ τῶν ἄλλων ἐσπείρεν εὐγενὲς σπέρμα παιδείας εἰς τὸ γόνιμον ἔδαφος τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας, καὶ συνετέλεσεν εἰς προπαρασκευὴν τοῦ μέλλοντος ὁπόθει. Ἄς ἀναπαύηται ἐν πεποιεθῆσει ὅτι τὸ σπέρμα θέλει φυῆ, ὅτι ἡ ἐθνικὴ δόξα ἔσται μέχρι τέλους ὁ ὠραῖος αὐτῆς καρπός, καὶ ὅτι βέβαιον παρασκευάζουσι τῆς πατρίδος τὸ μεγαλειότερον οἱ ἐργαζόμενοι εἰς τὸ νὰ καταστήσωσιν αὐτὴν μεγαλείου ἀξίαν.

» Ἀπὸ τοιοῦτου ἀνδρῶς χωριζόμενοι σήμερον, ὅστις μέχρι χθῆς καὶ πρῶην ἦν χαρὰ τῶν πλείστων ἐξ ἡμῶν, καὶ τῆς κοινωρίας ἡμῶν ἀγλαΐσμα, ἃς σπείσωμεν τελευταίαν ἐπὶ τοῦ τάφου του δακρύων σπονδῆν οἱ συγγενεῖς, οἱ φίλοι, οἱ ἀγαπῶντες αὐτὸν συνάδελφοι, οἱ ἐγνωμοσύνητες ὁμιληταί, οἱ συνδημόται, ὧν ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη πατριωτικῶς καὶ ἐμμημότως ἐπροστάτευσεν τὰ συμφέροντα ὡς μέλος καὶ πρόεδρος τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, τὸ ἔθνος ὅλον, ὃ ὠφέλει ἐνταυτῷ καὶ ἐτίμα, καὶ ἐγκάρδιον καὶ ἔσχατον διδόντες αὐτῷ ἀσπασμόν, ἀνευξόμεθα ὁμοθυμαδόν ἢ Αἰωρία σου ἢ μνήμη, ἀνερ χρηστὴ καὶ ἐνάρετος! Γαίαν ἔχοις ἐλαφράν!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΤΕΠΙΚΡΙΣΙΣ.

—οοο—

Ἰστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν νεωτέρων, χάριν τῶν πολλῶν ἐξεργασθεισῶν ὑπὸ Κ. Παπαρῆγοπούλου. Τόμος πρῶτος. Βιβλίον πρῶτον. Χρόνοι μυθικοί. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τῆς τυπογρ. Σ. Παυλίδου, 1860.

Ἐν τῷ τρίτῳ καὶ τετάρτῳ τεύχεσι τοῦ ὑπὸ τοῦ κυρίου Κουμκουδῆ, Μαυροφρόδῃ καὶ Ξανθοπούλου πρότινον μηνῶν ἐκδομένου φιλολογικῆ καὶ παιδαγωγικῆς περιοδικῆς συγγράμματος « Φιλίστορος » ἐδημοσιεύθη βιβλιογραφία ἐπικριτικὴ τοῦ πρώτου τεύχους τῆς ὑπὸ τοῦ Κ. Παπαρῆγοπούλου ἐξεργασθείσης ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Πρὶν ἢ ἀναγνώσωμεν τὴν βιβλιογραφίαν ταύτην, ἐνεβλέψαμεν ἐκ περιεργείας εἰς τὸν πίνακα τῶν περιεχομένων, καὶ ἰδόντες συγγραφεῖ τῆς διατριβῆς τὸν Κ. Μαυροφρόδην, ἠλπίσσαμεν ὅτι ἐμέλλομεν νὰ ἴδωμεν ὀρθάτινας καὶ ὑγιεῖς περὶ τῆς ἱστορίας κρίσεις, διότι τὸν μὲν ἄνθρωπον ἐγνωρίζομεν ἐπὶ πολλὰ ἤδη ἔτη ἐπιμελῶς καὶ ἀνεκδότως σπουδάζοντα περὶ τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν, Ἑλληνικῆς δὲ ἱστορίας τίς ἄλλος ἀρροδιώτερος κριτῆς παρὰ φιλόλογον, μόλις προχθῆς ἐκλιπόντα τὰ βάρη τῶν γερμανικῶν

πανεπιστημίων; Καί όμως μετά την ανάγνωσιν τῆς διατριβῆς ἐκείνης εὐρέθημεν ἐψευσμένοι τῆς ἐλπίδος. Ἄντι τῶν ὀρθῶν καὶ σπουδαίων κρίσεων, τὰς ὁποίας προσεδοκῶμεν, ἐνεπέσομεν εἰς ἄκοσμον τινα καὶ ἄμους ὄχλον παρατηρήσεων, ἀλλοτριῶν—διὰ τὸ μὴ εἶπωμεν σκληρότερον τι ὄνομα—πάντη πρὸς τὴν ἐπιστήμην τῆς ἱστορίας εἰς τὰς ὁποίας ἂν ἐλάβομεν τὸν κόπον νὰ κάμωμεν ὀλίγας τινὰς αὐτοσχεδίου ἀντιπαρατηρήσεις, παρακαλοῦμεν τὸν ἀναγνώστην νὰ μὴ μᾶς κατακρίνῃ ὡς σχολαστικούς. Τὸ αὐτοσχεδίον τοῦτο ἄρθρον ἐγράψαμεν ἐξ οὐδενὸς ἀλλ' ἢ ἐκ τοῦ αἰσθήματος τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀγάπης ὀρωμένοι, καὶ ἐκ τῆς εὐλικρινοῦς ἐπιθυμίας, νὰ συντελέσωμεν τὸ ἐφ' ἡμῖν, εἰ δυνατόν, ἀρνητικῶς τοῦλάχιστον εἰς τὴν καὶ ἐν Ἑλλάδι τέλος πάντων διάπλασιν κριτικῆς σπουδαίας καὶ φιλοδικαίου.

Ἐν σελ. 3 τῆς ἱστορίας του λέγει ὁ Κ. Παππαρῆγοπούλου τὰ ἐξῆς. « Κατὰ τὸν Ἡσίοδον, ἕνα τῶν ἀρχαιοτέρων ποιητῶν, οἱ θεοὶ ἐποίησαν πρῶτον τὸ λεγόμενον χρυσοῦν γένος τῶν τελείων καὶ εὐτυχῶν ἀνθρώπων· ἔπειτα τὸ ἀργυροῦν γένος, τὸ ὅποιον ἦτο πολὺ ὑποδέεστον τοῦ πρώτου, ἀλλὰ μετεἶχε μέχρι τινος τῆς μακαριότητος αὐτοῦ· τρίτον δὲ τὸ τραχὺ καὶ ἄγριον χαλκοῦν γένος, μετὰ τοῦτο τὸ γένος τῶν ἡρώων ἢ ἡμιθέων, τὸ ὅποιον ἦτο πολὺ δικαιότερον καὶ ἀγαθότερον τοῦ προηγουμένου· καὶ ἐπὶ τέλους πέμπτον, τὸ σιδηροῦν γένος, ἦτοι τοὺς παρόντας ἀνθρώπους. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ δοξασία φαίνεται μᾶλλον προσωπικὴ τοῦ Ἡσίοδου γνώμη, διότι δὲν συνδέεται μετὰ τῶν γενεαλογικῶν, αἰτινὴς ἀποτελοῦσι τὴν βᾶσιν τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς ἱστορίας. » Ἡ περικοπὴ αὕτη ἀπήρσεν εἰς τὸν Κ. Μαυροφύδην, διότι νομίζει ὅτι « ἡ περὶ τῶν γενῶν τούτων κατ' αὐξοῦσαν τῆς ἀξίας ἐκπτώσιν ἀλλήλα διαδεχομένων, δόξα δὲν ἴδύνατο μόνον προσωπικὴ τοῦ Ἡσίοδου γνώμη νὰ ᾖναι, ἀλλὰ κοινὴ πᾶσι τοῖς Ἑλλήσιν· ἢ τοῦλάχιστον ταῖς πλείσταις φυλαῖς ταῖς σκεπτικώτεραις καὶ συνουστέραις, ὡς προσελθούσα παρὰ πᾶσι σχεδὸν τοῖς λαοῖς ἐν γένει μὲν ἐκ τοῦ πολλῆς ἐλλόγου θαυμασμοῦ πρὸς τὸ παρελθὸν κρείττον πάντοτε τοῦ παρόντος νομιζόμενον καὶ πολλῆς δὲν, (ὅθεν καὶ κοινοτάτη παροιμία κάθε πέρυσι καὶ καλλίτερον), ἰδίως δ' ἐκ τῆς συγκρίσεως τῆς μεταβατικῆς ἐκείνης περιόδου τοῦ τῶν ἐθνῶν βίου, καθ' ἣν νέαι ἠθικαὶ ἀρχαὶ ἀναφύονται, διαταράσσουσι τὴν καθεστῶσαν τάξιν τῶν πραγμάτων, ἕως οὗ ἀποτελεσθῇ ἡ νέα ζύμωσις καὶ ἰδρυθῇ ἡ καινὴ τάξις πρὸς τὴν μυθευμένην καὶ ἡμιθυμμένην ἀρετὴν καὶ εὐκοσμίαν τῶν παρελθουσῶν γενεῶν. » Δὲν θέλομεν καθόλου νὰ βασιλεύσωμεν τὴν παρατήρησιν τοῦ Κ. Μ. ὅτι παρὰ πᾶσι σχεδὸν τοῖς λαοῖς ἐν γένει συμβαίνει τοῦτο, διότι θὰ μᾶς ἀπομακρύνῃ πολὺ τοῦ προκειμένου ὁ λόγος. Εἰς οὕτως ὀρισμένον καὶ μερικὸν ζήτημα τὰς ἐν γένει παρατηρήσεις καὶ θεωρίας ἥκιστα ἀποδεχόμεθα, διότι ἀνήκουσιν εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας, ὅπου ἡ φαντασία, ἡμῶν μάλιστα τῶν ἀνεματίστων μὲ θετικῶς γνώσεις Ἑλλήνων, εὐρὺ καὶ ἐλεύθερον στάδιον εὐρίσκουσα δύναται νὰ τρέχῃ

Ἦς ὅτε τις στατὸς ἵππος, ἀκοστήσας ἐπὶ φάτῃ,
δεσμὸν ἀπορῆξας βεῖη πεδίοιο κροαίνων,
εἰωθὸς λούεσθαι ἑὐρρεῖος ποταμοῖο,
κυδιῶν ὑψοῦ δὲ κάρη ἔχει, ἀμφὶ δὲ χαίται
ἴμοις ἀίσσονται· ὁ δ' ἀγλαῆφι πεποιθὼς,
βίμφο εἰ γούνα φέρει μετὰ τ' ἤθεα καὶ νόμον ἵππων. »

Καὶ τοιοῦτος ἵππος εἶναι ἡ πρώτη παρατήρησις, ἂν δὲν θέλομεν νὰ σταματήσωμεν κροαίνοντα, διὰ τὸ μὴ τὸν πτερῶμεν τὴν ἐκ τῆς ἀγλαίας του ἡδονῆν. Ἡ δὲ δευτέρα παρατήρησις ἀνήκει εἰς τὴν ἐλληνικὴν γραμματολογίαν τοῦ Κυρίου Βερνάρδου (Τόμ. Α. §. 56, 2. Πρὸς Βόδε Τόμ. Α'. σελ. 4 38.) ἣν παρανοήσας ἐκθέτει ἐν τῇ ἐπικρίσει του ὁ Κ. Μ. νομίζων αὐτὴν σύμμαχον, ἐν ᾧ εἶναι ἐχθρὰ καὶ πολέμιος. Διὰ τὸ κατατοπίσωμεν (orienter) τὸν ἀναγνώστην εἰς τὸ ζήτημα, ἂς μᾶς συγχωρηθῇ νὰ εἰπωμεν τινα περὶ τοῦ πράγματος τούτου. Περὶ Ἡσίοδου καὶ τῆς ποιητικῆς του λαλῶν ὁ Κ. Βερνάρδου ἀναφέρει νέας ἠθικὰς καὶ θρησκευτικὰς ἀρχάς, ἀναφεύσας παρὰ τισι Δωριεῦσιν ἐκ τῆς συνεπιμιξίας αὐτῶν πρὸς τοὺς Ἰωνᾶς· ἀλλὰ μόνον καὶ μόνον διὰ τὸ ἐξηγήσῃ τὴν πρὸς τὴν δημόδιον θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν συνειδήσιν ἀντίφρασιν τοῦ χαρακτῆρος τῆς Ἡσιοδείου ποιητικῆς. Τοῦτο μάλιστα ἔχει σκοπὸν ὀλοκλήρως ἡ μνημονευθεῖσα αὕτη περὶ Ἡσίοδου παράγραφος καὶ ἡ ἐν τῷ Β. Μέρ. Α'. § 96· νὰ δείξῃ τὸ ὅπως προσωπικὸν καὶ ἀτομικὸν καὶ ταύτης τῆς περὶ ἐκπτώσεως τῶν γενῶν γνώμης τοῦ Ἡσίοδου, καὶ ἐν γένει ἀπάσης αὐτοῦ τῆς ποιητικῆς, ἣν θεωρεῖ ῥητῶς ὡς ἀντίθετον μὲν πρὸς τὴν ἐπικὴν ποίησιν, ἣτις βᾶσιν ἔχει τοὺς κοινούς καὶ δημώδεις μύθους, ὡς ἀπόρροιαν δὲ ὅχι τῆς κοινῆς καὶ δημώδους θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς συνειδήσεως τοῦ ἔθνους, ἀλλ' ὡς πρὸς μὲν τὴν θρησκείαν προσπαθοῦσαν νὰ συνάψῃ τεχνικῶς εἰς ἕν ἀντιμαχόμενα καὶ ἑτερογενῆ στοιχεῖα, ὡς πρὸς δὲ τὴν ἠθικὴν ἀπόρροιαν τῆς ἀτομικῆς σκέψεως τοῦ ποιητοῦ. Ὅλον τὸ περιεχόμενον τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος κεφαλαίων τῆς γραμματολογίας τοῦ Βερνάρδου νὰ μεταφέρωμεν ἐνταῦθα εἶναι δύσκολον διὰ τὴν ἑλλειψὴν τύπου. Περιοριζόμεθα διὰ τοῦτο μόνον εἰς τὴν ἀντιγραφὴν τῶν ἐξῆς χωρίων. « Τοιαύτη ποίησις δὲν ἐχρησμάμευσεν εἰμὴ ὡς σημεῖον μόνον τῆς ἠθικῆς μετατροπῆς τῆς ἐλληνικῆς ἀναπτύξεως, οὐδ' ἔσχε διάρκειάν τινα μόνιμον, πολὺ δ' ὀλιγώτερον ἐπεεργεῖται τινὰ εἰς τὸ ἔθνος. Ἡ ποίησις αὕτη, ἔργον σκέψεως, ἔλκει τὴν καταγωγὴν ἐκ τῶν λογίων τοῦ ἔθνους, ὅχι ἐκ τοῦ ἔθνους αὐτοῦ, πρὸς ὃ δὲν ἦτο προσιτὴ, ὡς μὴ σαφῆ τινα καὶ εὐληπτον ἔχουσα τὴν φράσιν, ἀλλ' ἀναποσπάστως προσδεδεμένη εἰς τὸ γράμμα (θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν δοξασιμάτων) ἀνήκεν εἰς περιωρισμένην τινα τάξιν λογίων ὁμοφρόνων, εἰς οὓς καὶ μόνους ἦτο καταληπτῆ. » (Bernhardy, geschichte der griech. Litteratur Τόμ. I, σελ. 288.) « Καὶ αὕτη δ' ἡ σοφιστικὴ καὶ τραχύτης τῆς λέξεως ἦτο ἐμπόδιον εἰς τὸ νὰ ἐξαπλωθῇ ἡ ποίησις αὕτη εἰς τὸ ἔθνος, » διὰ τοῦτο καὶ ὀνομάζει τὴν ποίησιν ταύτην gelesenes Buch, τουτέστι βιβλίον ἀναγνωστόν, ὅπερ περὶ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ βιβλίου λεγόμενον σημαίνει, ὅτι δὲν

ἦτο δημοτικόν, ἐθνικόν, διότι τὰ δημοφιλῆ ποιήματα ἦσαν κυρίως ἀπαγγελτὰ καὶ ἀκουστὰ, ὅχι ἀναγνωστὰ. Ἐν δὲ τῇ 2 σμ. τῆς 96 §, (σελ. 290) λέγει ῥητῶς ὅτι τὰ μὲν ἄλλα τὰ κατὰ τὸν Ἡσίοδον (ἂν ὁ ποιητὴς ὑπῆρξε πρὸ τοῦ Ὀμήρου ἢ μετ' αὐτὸν κτλ.) δυνατόν νὰ γίνωσιν ἀμφισβητήσιμα, βεβαίως ὅμως καὶ ἀσφαλῶς (sicher) ἢ ἐπὶ ἀπολαυτικῆς εὐδαιμονίας θλίψις, ἢ τῶν παραπτωμάτων ἐξάγνιτις χάριν ἀποκαταστάσεως τῆς πρὸς τὸν θεὸν κοινωνίας, ἢ ταλαίπωρος δεισιδαιμονία, καὶ ἡ μακρὰ σειρά ἰδεῶν εἰς ὁποίας μόνον ὁ συντετριμμένην ἔχων τὴν καρδίαν δύναται νὰ καταστήσῃ, ταῦτα πάντα δὲν εἶναι καρπὸς τῆς ἀμεσότητος (Unmittelbarkeit) τοῦ βίου καὶ τῆς φαιδρᾶς ἐκείνης περὶ τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων θεωρίας, ἣτις ἀποτελεῖ τὸ κυριώτατον γνώρισμα τοῦ ἐλληνικοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἰωνικῆς (τῆς καθ' αὐτὸ ἐλληνικῆς καὶ δημοτικῆς) ποιητικῆς μέχρι τῶν χρόνων τῆς μελαγχολικῆς ἐλεγείας. » Πολλαχού δὲ τοῦ συγγραμμάτος του ὁ Κ. Βερνάρδου ἐπαναλαμβάνει ὅτι τὸ κυριώτατον τοῦτο γνώρισμα τοῦ ἐλληνικοῦ χαρακτῆρος εἶναι ἅμα καὶ κυριώτατον γνώρισμα τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἐλληνικῆς φιλολογίας.

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Βερνάρδου. Ἰδόμεν δὲ τί λέγει καὶ ὁ Γρότης, ὁ τὴν ἀρίστην περὶ ἐλληνικῆς ἱστορίας ἐκδεδωκὴς συγγραφὴν, οὐτινος ὁ Κ. Παππαρῆγοπούλου ἀκολουθεῖ τὸ σύστημα καὶ τὰς ἀρχάς. Ὁ ἱστορικὸς οὗτος ἀρ' οὐ ἐκθέτει τὴν τῶν γενῶν διαίρεσιν ταύτην τοῦ Ἡσίοδου ἐπιλέγει. « Αὕτη εἶναι ἡ σειρά τῶν διαφόρων γενῶν, τὰ ὁποῖα ὁ Ἡσίοδος ἢ οἱ τρις δὴποτε εἶναι ὁ συγγραφεὺς τῶν « ἔργων καὶ ἡμερῶν » ἀπαριθμεῖ, ὅσα εἶχον ὑπάρξῃ μέχρι τῶν ἡμερῶν του. Τὰ ἐκθέτω δ' ἐνταῦθα ὅπως ἔχουσι ἐκεῖ, χωρὶς νὰ ἔχω πολλὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς ἐρμηνείας, ὅσας περὶ τούτων μᾶς παρέχουσιν οἱ κριτικοί. Κατὰ πολλοὺς λόγους διαφωνοῦσι πρὸς τὸν ἐν γένει τόνον καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν ἐλληνικῶν μύθων· ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ πρὸς τῶν γενεῶν τὴν σειράν δὲν εἶναι οὔτε φυσικὴ οὔτε ὁμογενὴς ἡ διαίρεσις αὕτη—διότι τὸ γένος τῶν ἡρώων οὔτε ὀνομασίαν τινὰ κατὰ τὰ μέταλλα ἔχει οὔτε νόμιμον τινα καὶ εὐλογον θέσιν καταλαμβάνει κατόπιν τοῦ χαλκοῦ γένους. Πλὴν δὲ τούτου καὶ ἡ περὶ τῶν δαιμόνων ἔννοια ἀπάδει καὶ πρὸς τὸν Ὀμηρον καὶ πρὸς τὴν Ἡσιοδειον θεογονίαν » καὶ ἐξηγεῖ κατωτέρω τὸ πρᾶγμα. Καὶ ὁ Γρότης λοιπὸν συμφωνεῖ πληρέστατα πρὸς τὸν Βερνάρδου.

Ὁ δὲ Βόδε (Geschichte der hellenischen Dichtkunst. Τόμ. Α'. σελ. 438) ὁμιλῶν περὶ τῶν ἔργων καὶ ἡμερῶν τοῦ Ἡσίοδου ἢ φαιδρᾶς, λέγει, περὶ τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων θεωρία, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ κυριώτατον γνώρισμα τοῦ ἐλληνικοῦ χαρακτῆρος, καὶ παρίσταται θαυμασιῶς ἐν τοῖς ὁμηρικοῖς ἔπεσιν, ἐν τῷ Ἡσιοδείῳ τούτῳ μύθῳ ἐξαφανίζεται σχεδὸν παντελῶς. Ἡ θλίψις διὰ ἀνεπιστρέψει ἀπολεσθεῖσαν εὐδαιμονίαν, ἣτις παρέχει εἰς τὴν ἔκθεσιν τόσον μέλανα χρώματα, δεικνύει συγχρόνως τὴν πνευματικῶς ἀσαφῆ μεταβατικὴν περίοδον, καθ' ἣν

ὁ ἄνθρωπος πολεμεῖ πρὸς ἑαυτὸν, οὐδ' ἀπέκτησεν ἐπὶ τὴν ἐκ τῆς βαθυτέρας εἰς τὸν βίον ἐμβλέψεως ἡσυχίαν τοῦ πνεύματος. Ἐὰν δὲ πολλά τινα ἐν τῇ ποιήσει ταύτῃ εἶναι ἀτομικὰ, καὶ ἀφορμὴν ἔχουσι τὰς προσωπικὰς τοῦ ποιητοῦ σχέσεις, θὰ ἦτο ὅμως ἀδύνατον τὸ νὰ ὑποδειχθῇ ἐν ποιήματι τοιαύτῃ ἐξ ὑποκειμένου διάθεσις ποιητοῦ, ἂν οὗτος ἔζη κατὰ τὴν ἀκμὴν τῆς ὁμηρικῆς ποιητικῆς, κτλ. » Ἄλλας μαρτυρίας εἶναι περιττόν, νομίζομεν, νὰ παραθέσωμεν, διότι ἐλπίζομεν ὅτι ὁ ἀναγνώστης θὰ ἐπέστη ἡδὴ ἀδιστακτικῶς ὅτι ἡ οὕτως εὐλαβῶς καὶ πεφυλαγμένως ἐκφρασθεῖσα γνώμη τοῦ Κ. Π. ὅτι « ἡ περὶ τῶν γενῶν δοξασία φαίνεται μᾶλλον προσωπικὴ τοῦ Ἡσίοδου γνώμη » δὲν ἔπρεπε νὰ παραξενύσῃ ποσῶς τὸν Κ. Μαυροφύδην, διότι εἴπερ τις καὶ ἄλλη ἢ Ἡσιοδείου ποίησις ἐν γένει περιέχει προσωπικὰς, ἀτομικὰς, ἐξ ὑποκειμένου γνώμης, καὶ αἰσθήματα, καὶ εἴ' ὅτι τὴν περὶ τῆς μεταβατικῆς ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς καταστάσεως, εἰς ἣν ὡς φαίνεται εὐρέθη ὁ Ἡσίοδος, ἰδέαν, μετεχειρίσθησαν ὁ Βερνάρδου καὶ οἱ λοιποὶ διὰ τὸ ἐξηγήσασιν ὅχι τὸ δημώδες καὶ ἐθνικὸν καὶ πανάρχαιον τῆς Ἡσιοδείου γνώμης, ἀλλὰ τὸ ὅπως ἐναντίον, τὸ ἐξ ὑποκειμένου, ἀτομικὸν καὶ προσωπικόν—τοῦτο δ' εἰκότως καὶ εὐλόγως, διότι τὸ δημώδες καὶ ἐθνικὸν πηγάζει ὅχι ἐκ μεταβατικῆς τούτέστι στιγμιαίας σχετικῆς ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς μεταβολῆς, ἀλλ' ἐκ μονίμου μακρᾶς καὶ σταθερᾶς ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς συνειδήσεως καὶ πεποιθήσεως. Ἀφίνω τὸν ἄλλον ἱστορικώτατον λόγον, ὃν ἀναφέρει ὁ Γρότης, ὃν παρατίθησι καὶ ὁ Κ. Παππαρῆγοπούλου, καὶ ὃν περιεφρόνησε ὁ Κ. Μ. ἐν ᾧ εἶναι σπουδαιότατος, ὅτι ἡ Ἡσιοδείου διαίρεσις αὕτη τῶν γενῶν « δὲν συνδέεται μετὰ τῶν γενεαλογικῶν αἰτινῶν ἀποτελοῦσι τὴν βᾶσιν τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς ἱστορίας », ἐὰν δηλονότι πρέπει νὰ θεωρήσῃ τις ὡς ἱστορικὴν τὰς περὶ τῶν μυθικῶν ἐκείνων προσώπων καὶ πραγμάτων εἰδήσεις.

Ὅτι δὲ κατωτέρω ὁ Κ. Μ. ἐπιφέρει ὅτι « ἡ περὶ τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος καὶ τῆς ἐν τῷ κήφῳ τῆς Ἐδέμ εὐζωίας καὶ μακαριότητος καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς κατ' ὀλίγον ἐκπτώσεως δόξα δὲν ἦτο μόνον τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀλλὰ καὶ ἄλλων πολλῶν Ἀσιανῶν τε καὶ Εὐρωπαίων λαῶν, δι' ἂς εἴπομεν αἰτίας ἀναφεύσας, » οὔτε ἀληθὲς εἶναι οὔτε σχέσιν τινὰ ἔχει πρὸς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ζήτημα· διότι οὔτε κατ' ὀλίγον ἐγένετο ἡ ἐκ τῆς ἐδεμείου μακαριότητος ἐκπτώσις οὔτε « διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας ἀνεφύη, » διότι ἡ τοιαύτη δοξασία εἶναι καρπὸς καὶ μονίμου καὶ γενικῆς ὀλοκλήρου ἔθνους θρησκευτικῆς συνειδήσεως, παρὰ πάντων ἡμιλογουμένην, καὶ πρὸς οὐδὲν ἀντιφάσκουσα· ἔπειτα ἐκεῖ μὲν εἶναι ἀπλῆ ἀντίθεσις τοῦ παρόντος πρὸς τὸ παρελθόν, παρὰ δὲ τῷ Ἡσίοδῳ ὑπάρχει βαθμιαία νῦν μὲν πρὸς τὸ χεῖρον ἅπαξ δὲ καὶ πρὸς τὸ βέλτιον σχετικῶς μεταβολή, ὅπερ ὅπως διάφορον. Διὰ τοὺς αὐτοὺς δὲ λόγους ἀποβαίνει ἀνίσχυρον καὶ τὸ ἐκ τοῦ Ὀμήρου παράδειγμα (Ἰλ. Α. 220, καὶ Ε. 303.) οὐδ' ἔχει τινὰ πρὸς τὸ προκειμένον σχέσιν.

Ἐν δὲ σελ. 104 τοῦ Φιλίστορος λέγει ὁ ἐπικριτικὸς

ἐν σελ. 38 καὶ ἀλλαγῆς περὶ τῶν μύθων τῶν Ἑλλήνων ὄντος τοῦ λόγου πυκνὴ χρῆσις γίνεται τῶν ὀνομάτων *σύμβολον, σύμβολα, ἀλληγορίαί, χωρὶς* νὰ δοθῇ πουθενὰ ἐρμηνεῖα τις αὐτῶν. Διὰ τὴν φειδωλείαν λόγου περὶ πράγματα τότε σκοτεινὰ καὶ δὴ καὶ ἀγνωστὰ παρ' ἡμῶν καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ φοιτῶντας; Πῶς θὰ ἐνοήσουν οἱ πολλοί, ὃν χάριν γράφεται ἡ παρούσα ἱστορία, τοὺς οὕτως ἀνεξηγήτους παρεμβαλλομένους τούτους ὄρους; Πρῶτον μὲν ὁ ἐπικριτὴς λαμβάνεται λέγων ὅτι οἱ ὄροι οὗτοι δὲν ἐξηγοῦνται ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἄν ἀναγίνωσκε μετὰ προσοχῆς τὸ βιβλίον, θὰ ἐβλεπεν ὅτι πρὸ δύο μόλις σελίδων αἱ λέξεις αὗται ἐξηγοῦνται. Ἰδοὺ τί λέγει ἐν σελ. 36 ὁ Κ. Π. «ἀν ἐπεχείρησαν ὅμως νὰ διαβιάσωσιν (οἱ ἐξ Ἀσίας καὶ Αἰγύπτου ἱερεῖς) τὰς γνώσεις ταύτας δι' ἀμέστου καὶ κυριολεκτικῆς ἐξηγήσεως, ἥτις δὲν ἤθελεν ἴσως ἀποβῆ καταληπτὴ ἢ δὲν ἤθελε προσεζήσει ἐντύπωσιν εἰς ἀκροατὰς ἀμαθεῖς· ἀλλὰ μετεχειρίσθησαν πρὸς τοῦτο σύμβολα καὶ ἀλληγορίας, δηλαδὴ εἰκόνας καὶ σημεῖα, ἐπιτήδεια νὰ παραστήσωσιν εἰς τὰ ὄμματα καὶ εἰς τὴν φαντασίαν μᾶλλον ἢ εἰς τὸν νοῦν τῶν ἀκροαμένων, τὰ πράγματα καὶ τὰ νοήματα ὅσα προέκειτο νὰ ἐξηγηθῶσιν εἰς αὐτούς. Διὰ τοῦ συμβολικοῦ λοιπὸν τούτου καὶ ἀλληγορικοῦ τρόπου, εἰσῆγαγον οἱ ἱερεῖς ἐκεῖνοι εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ δόγματα αὐτῶν περὶ τῆς θεότητος, περὶ τῆς φύσεως καὶ περὶ τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ αὕτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη τῶν μύθων ἀφορμὴ.» Βλέπει λοιπὸν ὁ ἀναγνώστης πόσον καθαρὰ ἐξήγησεν ὁ Κ. Π. τὴν σημασίαν τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ὄρων. Ἀλλὰ καὶ ἂν εἴλεπεν ἡ ἐξήγησις αὕτη, ἦτο τοῦτο σφάλμα τῆς ἱστορίας; Πᾶσα συγγραφή, μάλιστα δὲ ἡ ἱστορία, ὅσον δημώδης καὶ ἂν εἴναι, προϋποθέτει ἀναγκαιῶς εἰς τὸν ἀναγνώστην εἰ μὴ ἀκριβεστάτην καὶ εὐκρινεστάτην γνώσιν, ἀλλὰ γοῦν εἰδῆσιν ὀποιανδήποτε ἐνομιῶν τιμῶν, ἂν ἄνευ τοῦ βιβλίου μὲν εἰ ἀκατάληπτον. Ἄν ὁ ἱστορικὸς πρέπει νὰ ἐξηγήσῃ ὅλους τοὺς ὄρους καὶ τὰς λέξεις ὅσας μεταχειρίζεται, τότε ἀλλοίμονον! τὸ ἔργον του πρέπει νὰ γίνῃ *dictionnaire de conversation*· τότε διὰ τί τάχα νὰ ἐξηγήσῃ μόνον τὰς λέξεις σύμβολον καὶ ἀλληγορία; Διὰ τὴν ὅχι καὶ τὰς λέξεις μῦθος, θρησκεία, φιλοσοφία, ἐπιστήμη, γνώσις, δοξασίς, δόγμα, κτλ. κτλ.; ὅσον ἀναγκαῖαι εἶναι αἱ πρῶται ἄλλο τόσον ἀναγκαῖαι εἶναι καὶ αἱ λοιπαὶ λέξεις. Ἄς μᾶς συγγορήσῃ δὲ ὁ ἐπικριτὴς νὰ τῷ παρατηρήσωμεν ὅτι ἀδικεῖ πολὺ τοὺς φοιτητὰς τοῦ πανεπιστημίου, ὑποθέτων αὐτοὺς μὴ γινώσκοντας τὴν σημασίαν τῶν λέξεων ἀλληγορία καὶ σύμβολον. Ὅχι τοῦ πανεπιστημίου οἱ φοιτηταί, ἀλλὰ καὶ τοῦ Γυμνασίου, καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου καθόλου εἰπεῖν οἱ μαθηταί εὐλόγως; πρέπει νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι γινώσκουσι τὴν σημασίαν τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος λέξεων, ἐνοεῖται οἱ μὲν εὐκρινέστερον καὶ ἀκριβέστερον, οἱ δὲ ἀμυδρότερον καὶ σκοτεινότερον· ἀλλὰ τοῦτο συμβαίνει καὶ διὰ πάντα ἄλλον ὄρον. Εὐτυχῶς ἡ σήμερον σπουδάζουσα νεολαία οὔτε δύσους εἶναι οὔτε ὀψιμαθῆς· γινώσκει ἀριστα πράγματα, τὰ ὅποια ἄλλοι μάλιστ' ἀπὸ τῶν ἀπύτων ὄψ' ἤλιχίας μαθόντες, νομίζουσι διὰ τοῦτο καὶ εἰς τοὺς

ἄλλους δύσληπτα καὶ σκοτεινὰ καὶ ἀγνωστα. Ἄλλος λόγος, ἂν εἰς κατάληξιν τῶν λέξεων ἀλληγορία καὶ σύμβολον χρειάζεται ἡ σκανδαλικὴ γλῶσσα. Τότε κύπτωμεν τὴν κεφαλὴν.

Ἐν σελ. 140 ἀναφέρων τὰς ἐν σελ. 49—50, 52, 55 καὶ 56 περὶ τῶν μύθων περικοπὰς ὁ Κ. Μ. λέγει «ὁ θεοδότης ἠρόσθη τὰς ἀποράσεις ταύτας ὁ Κ. Π. εἶτε ἐκ τῆς περιουσίας τῶν ἰδίων γνώσεων, εἶτε ἐκ τοῦ Γρότη, δὲν δυνάμεθα νὰ τὰς παραδεχθῶμεν ἀπολύτως.» Περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐγράψεν ἰκανὰ καὶ πέραν τοῦ δέοντος ἴσως διεξοδικῶς ὁ Κ. Π. καὶ ἀπορούμεν πῶς κατώρθωσεν ὁ Κ. Μ. νὰ γράψῃ 3 περίπου σελίδας λέγων πράγματα, τὰ ὅποια οὔτε ἠρνήθη ὁ Κ. Π., εἰς ἐναντίαν ὁμολογεῖ καὶ διατρῆνοι πολλοῦ τοῦ συγγραμματοῦ του, οὔτε σπουδαίαν ἀντίβρῃσιν παρέχουσι πρὸς τὴν περὶ τῶν μύθων γνώμην του. Ὅτι οἱ μῦθοι εἶναι α τὰ πρωτόπλαστα ποιητικὰ δημιουργήματα τῶν ἐθνῶν παντοίας, φυσικῆς, ἠθικῆς, θεολογικῆς ἀληθείας φέροντα· ὅτι εἶνε ἡ πηγὴ καὶ ῥίζα τῆς ποιήσεως καὶ τῆς ἀλλῆς τέχνης, τῆς θρησκείας, καὶ τῆς ἐπιστήμης, ὅτι εἶναι ἡ πρώτη θεολογία καὶ φιλοσοφία τῶν οὔτε ὁ Κ. Γρότε οὔτε ὁ Κ. Π. ἀρνεῖται. Ἀλλ' ὁ Κ. Μ. λέγει ὅτι εἶπαν πολλοί, ὅτι οἱ μῦθοι οὗτοι περιέχουσι καὶ ἱστορικὰς ἀληθείας. Περὶ τούτου ὁ τε Γρότε καὶ ὁ Κ. Π. ἀπαντῶσι ῥητῶς πρὸς τοὺς ἐρμηνευτὰς τῶν μύθων ταῦτα· «Δεχόμεθα πρὸς στιγμὴν ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς μύθοις, ὅχι μόνον πράγματα ἀξία ν' ἀναγραφῶσιν εἰς τὴν ἱστορίαν, τούτεστι φυσιολογικαί, φιλοσοφικαί, θρησκευτικαί, ἠθικαὶ κλπ. εἰδήσεις, τὰς ὁποίας παραδεχόμεθα καὶ ἀναγράφωμεν εἰς τὴν ἱστορίαν, διότι περὶ τούτων οὔτε ἡμεῖς οὔτε σεῖς ἔχετε τινα ἀμφιβολίαν, ἀλλὰ καὶ πρόσωπα καὶ γεγονότα ἱστορικὰ. Ἀλλὰ πρῶτον συμφωνήσατε ἡμεῖς πρὸς ἀλλήλους, φθάσατε εἰς συμπέρασμα, ὅπερ νὰ φανῇ ἀναμφίβολον εἰς ὅλους ἡμᾶς, καὶ ἡμεῖς εἴμεθα πρόθυμοι νὰ τὸ παραδεχθῶμεν. Ἀλλ' ὅταν ὅμως δὲν ὑπάρχει *εἰς* καὶ μόνον πρόσωπον ἢ γεγονός περὶ τοῦ ὁποίου μηδαμῶς ἀμφιβάλλοντες νὰ συμφωνῆτε πρὸς ἀλλήλους ἡμεῖς, οἱ γράφοντες μυθολογίας, ἱστορίας τῆς θρησκείας, τῆς φιλοσοφίας, εἰ ὅπως ἄλλως κεν ὀνομάζονται τὰ συγγράμματα, ἐν οἷς ἐξεθέσατε τὰς γνώμας σας ταύτας, πῶς θέλετε νὰ παραδεχθῶμεν ὡς ἀναμφίβολα τὰ μυθικὰ πρόσωπα καὶ γεγονότα ἡμεῖς, οἱ γράφοντες τὴν ἱστορίαν, «τὴν ἀσφαλῆ, τὴν βεβαίαν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, ὅπως σήμερον ἐνοοῦσι τὴν ἱστορικὴν ἐπιστήμην (ἱστορ. τι ἑλλ. ἔθν. Α', ἀ, σελ. 56);» Δὲν βλέπομεν πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μὴ συμφωνῆσῃ τις πρὸς τὴν ἀκαταμάχητον λογικὴν τῶν λόγων τούτων τοῦ Γρότη καὶ τοῦ Κ. Π. ὅστις κάλλιστα ἐπραξεν ἀκολουθήσας τὰς ἀρχὰς καὶ τὸ σύστημα τοῦ ἀγγλοῦ ἱστορικοῦ. Ἀφ' οὗ δὲ ὑπάρχουσι, καὶ εὐλογώτατα, ἀμφιβολία περὶ τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας τῶν προσώπων καὶ γεγονότων τῶν ὀμηρικῶν ποιημάτων, ποῖαν ἱστορικὴν ἀλήθειαν ἀναμφισβήτητον ἔχει τις νὰ περιμένη ἐκ τῶν μύθων; Ἀλλ' ἄλλο εἶναι τὸ ζήτημα, λέγει ἐν τέλει ὁ Κ. Μ., ἂν ἡ περὶ τοὺς μύθους σπουδὴ καὶ αἱ διαφοροὶ πρὸς

ἐξήγησιν τῶν ἀπόπειραι πρέπει νὰ παρηληθῶσιν εἰς τὴν ἱστορίαν, τὴν παντὸς συμβολικοῦ περικαλύμματος γυμνὴν ἀλήθειαν ἐρευνῶσαν, καθὼς σήμερον στενῶς περιορίζεται, μάλιστα εἰς σύνοψιν ἱστορικὴν χάριν τῶν πολλῶν γραφομένων. «Ἄλλο εἶναι τὸ ζήτημα!» Ἀλλὰ τὸ ἄλλο ἴσα ἴσα ζήτημα τοῦτο, ἂ εὐλογημένε! ἐβράχυνασε συζητῶν καὶ ἐκθέτων εἰς ὀλοκλήρους σελίδας ὁ Κ. Π. Ἀφ' οὗ δὲ τέλος πάντων εἶδες τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, πρὸς τί ὅλος αὐτὸς ὁ ὀρθὸς τῆς ἀντιλογίας;

Ἐν σελ. 144 τῆς ἱστορίας λέγει ὁ Κ. Π. τὰ ἐξῆς «Περὶ δὲ τῶν καλῶν τεχνῶν δὲν ἔχομεν, κατὰ δυστυχίαν, ἐξαιρέσει τῆς ποιήσεως, εἰμὴ ἀσφαφέστατος εἰδήσεις· ἀλλὰ τῶν τεχνῶν ἡ καλλίστη ἐκεῖνη καὶ ὑψίστη ἤμασεν ἔκτοτε θαυμασίως παρὰ τοῖς Ἕλλησι. Τὸ ἀρχαιότατον αὐτῆς εἶδος ὑπῆρξε, καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας, τὸ ἐπικόν, καὶ ἰδίως τὸ ἠρωϊκὸν ἔπος, δηλαδὴ ἡ διήγησις τῶν ἠρωϊκῶν κατορθωμάτων, τῆς ὁποίας λαμπρότατα δείγματα περιεσώθησαν, αἱ πολλαὶς μνημονεῦσαι Ἰλιάς καὶ Ὀδύσεια, διότι ὅχι μόνον τὸ γενεαλογικὸν ἔπος καὶ ἡ διδακτικὴ τοῦ Ἡσίοδου· ποιήσις (ἔργα καὶ ἡμέραι), ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ ἱερατικὴ, ἡ ἀποδομένη εἰς Ὀρφέα καὶ Μουσαῖον, ἐτι δὲ ἡ Ἡσιοδικὴ Θεογονία, φαίνονται μεταγενέστερα τῆς ὀμηρικῆς ποιήσεως. Τὸ δ' ἔπος ὑπῆρξε τὸ ἀρχαιότατον εἶδος τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως, διότι ἐθεράπευσε τὴν πρωτίστην τοῦ ἠρωϊκοῦ τούτου ἐθνικοῦ ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν χρείαν. Ἀλλὰ ἔθνη ὕμνησαν πρὸ πάντων τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ· διότι ἅμα μὲν εἶχον ὑγιεστέρως περὶ Θεοῦ δοξασίαν, ἅμα δὲ τοσαῦτα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἔπαθον ἀπὸ τῆς τυραννίας ἰδίων ἢ ξένων δεσποτῶν, ὥστε, ταπεινωθέντα καὶ ἐξευτελισθέντα καὶ μηδεμίαν ἐπιγῆς εὐρίσκοντα παραμυθίαν, ἔστρεφον τὰς ἐλπίδας καὶ εὐχὰς αὐτῶν πρὸς τὸν οὐρανόν· ἐξ ἐναντίας δ' οἱ Ἕλληνες ἐπέσβευσαν ὅλως νηπιώδεις περὶ θεότητος δοξασίαν· πρὸς δὲ τούτοις διάγοντες βίον μάχιμον καὶ ἀνεξάρτητον καὶ ὄντως ἠρωϊκόν, ἐπὶ τοσοῦτον συνέειδον τῆς ὑπεροχῆς καὶ ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε καὶ εἰς τοὺς θεοὺς ἀπέδωκαν τὸ σχῆμα, καὶ τὰ πάθη καὶ τὸν βίον αὐτῶν. Φυσικὸν λοιπὸν ἦτο νὰ ὑμνήσωσι πρὸ πάντων τὰς μεγάλας τῆς ἠρωϊκῆς αὐτῶν γενεᾶς πράξεις. Διὰ δὲ τοῦτο ἡ θρησκευτικὴ ποιήσις ὅχι μόνον ὑπῆρξε μεταγενέστερα παρ' αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ πολὺ ὑποδεστέρα τῆς ἐπικῆς, εἰς ἣν ἐκ πρώτης ἀρετηρίας ἀπέδωκαν ἀπαράμιλλοι.» Ἐρωτῶμεν πάντα νοήμονα ἀναγνώστην. Ταῦτα πάντα εἶναι ὀρθά, λογικὰ, καθάρα, θεοπρόνερα πράγματα ἢ ὅχι; Καὶ ὅμως ταῦτα ὁ Κ. Μ. λέγει «συγκεχυμένα», καὶ ἐκτείνεται εἰς ἄλλ' ἀντ' ἄλλων περὶ τῆς ποιήσεως καὶ τῶν εἰδῶν αὐτῆς διαιρέματα καὶ ὑποδιαίρεματα, ζητήματα καὶ παραζήτηματα, ἄσχετα ὅλως πρὸς τὸ προκείμενον. Τὸ δὲ καὶ ἀστειῶν εἶναι ὅτι ὅχι μόνον τὰ

λον εἶδος. Ἀλλὰ, νομίζω, οὐχ' οὕτως ἔχει. «Καὶ συγκροτεῖται λοιπὸν τετρασέλιδος (!) περὶ ποιήσεως καὶ εἰδῶν τῆς ποιήσεως ὀρθός!» Ἀλλὰ πρὸς Θεοῦ ἀντιδιέστειλεν ἡ ἀντέταξέ ποσως ὁ Κ. Π. πρὸς τὴν ἐπικὴν τὴν θρησκευτικὴν ποιήσιν ὡς ἕτερον παράλληλον εἶδος; Οὐδαμῶς! Ἡ μόνη ἀντιδιαστολὴ καὶ ἀντίταξις τὴν ὁποῖαν κατώρθωσε νὰ μὴ ἐνοήσῃ ὁ Κ. Μ. εἶναι αὕτη καὶ μόνη, ὅτι εἰς ἄλλων μὲν ἐθνῶν (καθὼς τὸ ἑβραϊκόν) τοὺς παναρχαίους χρόνους ἀνεπτύχθη ἡ θρησκευτικὴ ἢ ἱερατικὴ (!) (ὡς ἐκ τοῦ ἐπικρατοῦντος ἐν αὐταῖς στοιχείου, ὅχι ὡς ἐκ τοῦ τεχνικοῦ εἶδους, ἐπικοῦ, λυρικοῦ, δραματικοῦ) ποιήσις, εἰς δὲ τοὺς παναρχαίους χρόνους τῆς Ἑλλάδος παρήχθη ἡ ἐπικὴ ποιήσις, ἰδίως τὸ ἠρωϊκὸν ἔπος. Ἡ ἀντίθεσις λοιπὸν ἀναφέρεται ὅχι εἰς τὸ γραμματολογικὸν εἶδος τῶν ἀντιτασσομένων τούτων ποιήσεων, ἀλλ' εἰς τὸν ἐπικρατοῦντα τῆς ἕλης αὐτῶν χαρακτήρα, ἐκεῖνης μὲν τὸν θρησκευτικόν, ταύτης δὲ τὸν ἠρωϊκόν. Ταύτην δὲ τὴν ἀντίθεσιν ἐξηγεῖ ὁ Κ. Π. ἐκ τῆς διπλῆς αὐτῆς αἰτίας, ὅτι ἐκεῖνα μὲν τὰ ἔθνη ἅμα μὲν εἶχον ὑγιεστέρως τῶν Ἑλλήνων περὶ Θεοῦ δοξασίαν, ἅμα δὲ τοσαῦτα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἔπαθον ἀπὸ τῆς τυραννίας ἰδίων ἢ ξένων δεσποτῶν, ὥστε ταπεινωθέντα καὶ ἐξευτελισθέντα καὶ μηδεμίαν ἐπιγῆς εὐρίσκοντα παραμυθίαν, ἔστρεφον τὰς ἐλπίδας καὶ εὐχὰς αὐτῶν πρὸς τὸν οὐρανόν· ἐξ ἐναντίας δ' οἱ Ἕλληνες ἐπέσβευσαν ὅλως νηπιώδεις περὶ θεότητος δοξασίαν· πρὸς δὲ τούτοις διάγοντες βίον μάχιμον καὶ ἀνεξάρτητον καὶ ὄντως ἠρωϊκόν, ἐπὶ τοσοῦτον συνέειδον τῆς ὑπεροχῆς καὶ ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε καὶ εἰς τοὺς θεοὺς ἀπέδωκαν τὸ σχῆμα καὶ τὰ πάθη καὶ τὸν βίον αὐτῶν. Φυσικὸν λοιπὸν ἦτο νὰ ὑμνήσωσι πρὸ πάντων τὰς μεγάλας τῆς ἠρωϊκῆς αὐτῶν γενεᾶς πράξεις. Διὰ δὲ τοῦτο ἡ θρησκευτικὴ ποιήσις ὅχι μόνον ὑπῆρξε μεταγενέστερα παρ' αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ πολὺ ὑποδεστέρα τῆς ἐπικῆς, εἰς ἣν ἐκ πρώτης ἀρετηρίας ἀπέδωκαν ἀπαράμιλλοι.» Ἐρωτῶμεν πάντα νοήμονα ἀναγνώστην. Ταῦτα πάντα εἶναι ὀρθά, λογικὰ, καθάρα, θεοπρόνερα πράγματα ἢ ὅχι; Καὶ ὅμως ταῦτα ὁ Κ. Μ. λέγει «συγκεχυμένα», καὶ ἐκτείνεται εἰς ἄλλ' ἀντ' ἄλλων περὶ τῆς ποιήσεως καὶ τῶν εἰδῶν αὐτῆς διαιρέματα καὶ ὑποδιαίρεματα, ζητήματα καὶ παραζήτηματα, ἄσχετα ὅλως πρὸς τὸ προκείμενον. Τὸ δὲ καὶ ἀστειῶν εἶναι ὅτι ὅχι μόνον τὰ

(α) Ἐνοεῖται ὅτι τὰ δύο ταῦτα ἐπιθετα μεταχειρίζεται ὡς συνώνυμα ὁ Κ. Π. ἐκ προθέσεως ὅλον ὅτι, ἐν ᾧ ἀκριβῶς εἰπεῖν δι' αὐτῶν σημαίνονται διάφοροι χαρακτῆρες ποιήσεως. Ἀλλὰ τοῦτο γίνεται ἐξ ἀνάγκης ἐν παροδικῇ τῆς ποιήσεως νεισθῶσαν ποιεῖται συνήθως ὁ γράφων τὴν ἱστορίαν ἐθνικοῦ εἶδους, ἐν ᾧ ἀκριβῶς μόνον καὶ κατὰ τὴν γενικὴν αὐτῶν μορφήν, ὅχι καὶ κατὰ τοὺς εἶδος καὶ οὐκ χαρακτῆρας καὶ ὑποδιαίρεσεις, ἀναφέρονται καὶ πρέπει ν' ἀναφέρονται πάντα τὰ ἐξωθεν τοῦ καθ' αὐτὸ κύκλου τῆς ἱστορίας προσλαμβανόμενα πράγματα. Καθ' ὅλου εἰπεῖν, τὰ τρία ταῦτα πράγματα, ποιήσις, ἱστορία καὶ φιλοσοφία ἔμειναν καὶ θὰ μένωσι πάντοτε πράγματα ἀκατάληπτα εἰς τοὺς σχολαστικούς καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῶν τετραλίων. Εὐτυχῶς ὁ Κ. Μ. δὲν παρετήρησεν, ὡς φαίνεται, τὴν συνωνυμίαν ταύτην, καὶ ἀπῆλλάγημεν οὕτω τεσσάρων τού- λίστον ἀκόμη ἐπικριτικῶν σελίδων.

λεγόμενα ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος σελίδι, δὲν ἐνόησαν ἢ τοῦλάχιστον πολὺ ἐπιπολαίως ἀνέγνω ὁ Κ. Μ., ἀλλὰ καὶ μαντεύει ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος Παπαρρηγόπουλος ἐν τῇ προκειμένῃ σελίδι ἤθελεν ἴσως νὰ εἴπῃ τι περὶ τοῦ πρότερον μὲν σφοδρῶς ἀμφισβητουμένου, νῦν δὲ σαφῶς λελυμένου ζητήματος, πότερον τὸ ἔπος ἢ τὸ μέλος πρότερον ἀνεπτύχθη παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ ἢ ἀποφανθῆ ὑπὲρ τῆς ὑγιειντέρας γνώμης, ὅτι τὸ ἐντεχνον ἔπος εἶναι κτλ. κτλ. κτλ. ὅχι, Κύριε Μαυροφρύδι, δὲν ἤθελε νὰ εἴπῃ τίποτε τοιοῦτον ὁ Κ. Π. ὅχι δι' ὄνομα τοῦ θεοῦ, ὅχι μὰ τοὺς Μαραθῶνι προκινδυνεύσαντας τῶν προγόνων, καὶ τοὺς ἐν Πλαταιαῖς παραταξαμένους, καὶ τοὺς ἐν Σιλαμῖνι ναυμαχήσαντας, καὶ τοὺς—τοὺς γνωρίζεις ὅλους μὲ τὸ νῦν καὶ μὲ τὸ σίγμα. Ἀλλὰ φῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ ἀνθρώπου φιλολόγου, Κύριε!

(Ἀκολουθεῖ.)

B.

ΜΑΡΘΑ Η ΑΕΙΚΙΝΗΤΟΣ.

—οοο—

Α'.

Δίς τοῦ ἔτους, τὸ ἔαρ καὶ τὸ φθινόπωρον, ἡ Κ. Νελίς, καταλείπουσα καθ' ἑξῆς μᾶλλον τοὺς Παρισίους, ἤρχετο εἰς Ῥαμβουλιέ, εἰς τῆς Κ. Ὀρβινιῦ. Καὶ εὐθὺς τότε ἀπὸ τὴν ἀπέραντον καὶ ζοφεράν ἐκείνην οἰκίαν ἐξωρίζετο ἡ σιωπή, ὥστε ἄλλο δὲν ἤκουε παρὰ φθασματὰ, καγχασιμούς καὶ ἀτελεῦτητον πολυλογίαν. Εἰς τὸ πρῶτον πάτωμα ἀντήχει ἐπωδή, εἰς τὸ δεύτερον στρόβιλος, καὶ εἰς τὸ τρίτον δύο ἢ τρεῖς νέαι καὶ φιλομειδεῖς κεφαλαὶ ἐφαίνοντο εἰς τὰ παράθυρα. Πληθὸς ὠραίων κυναρίων ἐχόντων τὰς τρίχας ἀτάκτους καὶ ὠρθωμένους ὡς ἀκάνθας ἐγαυγίζον παρὰ τὰς κλίμακας, καὶ οἱ πετεινοὶ τῆς αὐλῆς, ἐκστατικοὶ καὶ χαίροντες, ἀνεμίγνυον τὰς ὀξείας φωνὰς τῶν μὲ τὴν συμφωνίαν ἐκείνην.

Πόθεν δὲ ὁ τόσος θόρυβος; αἴτιος αὐτῶν ἦτο ἡ νεῆς Μάρθα Νελίς, ἧτις ἤθελε νὰ ἀρχεταῖ ὁ θόρυβος τὰ χαράγματα καὶ νὰ τελειώῃ μετὰ τὰ μεσάνυκτα. Ποτὲ δὲν ἐγεννήθη ὅν φιλοταραχότερον αὐτῆς ἢ ἀδελφὴ τῆς Μαρίας ἔλεγε ὅτι μόνον βλέπουσα τὴν Μάρθαν νὰ τρέχῃ ἀδιακόπως ἤσθάνετο τοὺς πόδας τῆς κεκμηκότας. Βέβαιον δὲ εἶναι ὅτι ἐνῶ τὴν ἐβλεπε εἰς τὸν κῆπον τὴν ἐβλεπε καὶ εἰς τὸν ἐξώστην ἐνῶ τὴν ἤκουε παίζουσαν κύμβαλον εἰς τὴν αἴθουσαν, τὴν εὐρισκὰς καὶ μεταξὺ δένδρων κρατοῦσαν βιβλίον ἢ καλὴ αὐτὴ κόρη ἐδόξαζεν ὅτι ἡ ἀεικίνησις εἶναι ὅρος ἀπαραίτητος τῆς εὐδαιμονίας. Εἰδέποτε ἔμμεν ἀκίνητος καὶ σιωπηλὴ, ἔμμεν διὰ νὰ θαυμάσῃ τὴν σιωπὴν καὶ τὴν ἀκίνησιαν τῆς ἀδελφῆς τῆς.—Θεέ μου! ἔλεγε ὠθοῦσα τοὺς ὤμους τῆς Μαρίας, τί κάμνεις καὶ δὲν κινεῖσαι; Ἄν μὲ κατεδίκαζαν νὰ σὲ μιμηθῶ ὅ ἀπέθνησκα.—Ἀλλὰ κατὰ τοῦτο ἡ Μάρθα ἦτο ἀληθινὴ κόρη τῆς μητρός τῆς. Ἐλεγον ἄλλοτε διὰ τὴν Κ. Νελίς ὅτι ἦτο ἀκατάσχετος.

Τοῦτο ἐλέγετο καὶ διὰ τὴν Μάρθαν, τὴν ὁποῖαν διὰ τὸ φιλοτάραχον καὶ ζωηρὸν αὐτῆς ἐπώνομασαν Ἀεικίνητον.

Ἀδύνατον ἦτο νὰ εὐρεθῶσι δύο ἀδελφαί, ὡς ἡ Μάρθα καὶ ἡ Μαρία, τοσαύτην ἔχουσαι ἀνομοιότητα ἢ μὲν Μάρθα δὲν ἐνόει πῶς ἠμπορεῖ τις νὰ ζῆσθαι χωρὶς νὰ ὑπάγῃ τρεῖς μὲν τῆς ἐβδομάδος εἰς χοροὺς, τὰς δὲ λοιπὰς ἡμέρας εἰς τὰ θέατρα, τὰς μουσικὰς συμφωνίας καὶ τοὺς περιπάτους ἠγάπα τὴν μουσικὴν, ἐτραλλιῶντο διὰ τὸν χορὸν καὶ ἵππευον ὡς ἄλλη ἀμάζων. Σκοπὸν τῆς ζωῆς ἐθεώρει τὰς διασκεδάσεις, καὶ διέβαινε διὰ τοῦ κόσμου πτερυγίζουσα ὡς πτηνὸν κελανοῦν ὑπὸ κυανῶν οὐρανῶν ἢ Κ. Ὀρβινιῦ, ἧτις τὴν ἐλάτρευεν, ἐσφιγγεν ἐνίοτε τὰς δύο τῆς χεῖρας διὰ νὰ τὴν ἀναγκάσῃ νὰ μείνῃ ἀκίνητος.—Ἐάν δὲν ὑπῆρξες ποτὲ σου σκίουρος, ἔλεγε πρὸς αὐτὴν, βεβαίως θὰ ἔχῃς αἶμα χελιδόνος εἰς τὰς φλέβας σου.—Ἀλλ' ἡ Μάρθα τὴν ἠσπάζετο καὶ ἀπῆρχετο. Ἡ δὲ Μαρία ὑπερηγάπα ἐξ ἐναντίας τὴν ἡσυχίαν, τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν μοναξίαν. Καὶ συνήθως μὲν ἤνοιγε τὸ στόμα διὰ νὰ προφέρῃ μόνος τὰς ἀναγκαίας λέξεις ἐάν ὅμως, μετὰ τὴν οὐσα οἰκειῶν, λόγος ἐγένετο περὶ βιβλίου, περὶ ἰδέας, ἢ περὶ αἰσθημάτων ἀνταποκρινόμενος εἰς λογισμούς τῆς, εὐθὺς ἐξωγοῦντο ὁ λόγος τῆς ἀνεπτέρουτο, καὶ ἀπεκαλύπτετο ἡ ἀξιόλογος καρδιά καὶ ὁ νοῦς τῆς εἰδὲ παρετήρει ὅτι δὲν τὴν ἤκουαν, ἠρυθρία καὶ ἐφρευεν. Ἐνίοτε ἐγένετο ὁμιλητικώτερα μετὰ τῆς ἀδελφῆς τῆς, ἀλλὰ καὶ τότε ἔπρεπε νὰ παρακινήθῃ ἀπὸ ἐκτακτῶν τινα ἀνάγκη ἢ κρεῖν νὰ ἰδῇ τις τὰ τετράδια τῆς μουσικῆς ἐκάστης αὐτῶν διὰ νὰ ἐνοήσῃ τὴν διαφορὰν τῶν χαρακτήρων τῶν. Ἡ μὲν Μάρθα εἶχε μουσικὴν ζωηράν καὶ φαιδρὰν, ἡ δὲ Μαρία ἐμυθιστὴν καὶ βαθεῖαν, πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ φωνὴν ὠραιότατην καὶ συμπαθητικὴν. Καὶ μετὰ τὴν μὲν ἄλλων οὐσα ἐτραγῶδει μὲ συστολήν, ὅτε ὅμως ἦτο μόνη ἐνθουσία, καὶ πολλάκις τὴν εἶδαν κλαίουσαν.

Ἀλλὰ καὶ τοσαύτην ἀνομοιότητα κλίσεων ἔχουσαι αἱ δύο ἀδελφαί, ἀντηγαπῶντο ὅμως εἰς ἄκρον, συνεννοῦντο θαυμασίως, καὶ ἡ ἀπουσία δὲν ἰσχυρὸς ποτε νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ἀγάπην τῶν. Ἡ Μαρία φεύγουσα τὸν θόρυβον, διέτριβε παρὰ τῆς θεῆς καὶ ἀναδόχῳ τῆς κυρίᾳ Ὀρβινιῦ τόσον καιρὸν κατ' ἔτος, ὅσον καὶ ἡ Μάρθα, ἧτις ἔμμεν πάντοτε μετὰ τῆς μητρός τῆς, διέτριβεν εἰς Ῥαμβουλιέ. Χαίρουσαι λοιπὸν ἐβλεπον ἀλλήλας τὸ ἔαρ καὶ τὸ φθινόπωρον.

Ἰσως φανῆ παραδόξον ὅτι ἡ Κ. Νελίς ἔζη μακρὰν τῆς πρωτοκόκου θυγατρὸς τῆς ἄλλ' ἐδόξαζεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐναντιώνεται τις εἰς τὰς ἐπιθυμίας τῶν ἄλλων τοῦτο δὲ συνέφερεν εἰς τὴν ἀγαθότητα, ἢ μᾶλλον τὴν ἀπάθειαν τῆς. Ἡ Μαρία νεώτερα ἔτι οὐσα εἶπεν ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ ζῆσθαι εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ τὴν μοναξίαν ἢ δὲ μὴτῆρ τῆς μετὰ τινος θεωπευτικῆς παρατηρήσεως τὴν ἔφερε μόνη εἰς Ῥαμβουλιέ. Οἱ οἰκειότεροι φίλοι τῆς Κ. Νελίς ἐθεώρησαν τὸ μικρὸν τοῦτο ταξίδιον ὡς μεγίστην ἀπόδειξιν στοργῆς μητρικῆς, διότι ἐπεχείρησεν αὐτὸ τὴν προτεραίαν λαμπρὰς συναναστροφῆς κατὰ τὴν καρδίαν τοῦ χειμῶνος.

Ἡ Κ. Νελίς εἶχε ὑπανδρευθῆ δεκακοκταετῆς ἔτι μὲ ὀνομαστὸν ἰατρὸν σχεδὸν τεσσαρακοντούτη. Μετὰ δώδεκα δὲ ἔτη ἐφαίνετο ὅτι ἡ ἡλικία δὲν μετέβαλε διόλου οὔτε τὸν χαρακτῆρα οὔτε τὸ πρόσωπόν τῆς ὅποια ἦτο παιδίον ἔτι εἰς θολώσῃν, τοιαῦτα καὶ εἰς Παρισίους καὶ ἀφοῦ ἐγένετο μήτηρ. Ὁ σύζυγός τῆς τὴν ἐλάτρευεν. Ἀφισρωθεὶς εἰς τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην ἐκ κωπότης του, πρῶτην καὶ μόνην γυναῖκα ἠγάπησε τὴν σύζυγόν του. Τοιαύτην δὲ ἰσχὺν εἶχε αὐτὴ ἐπ' αὐτοῦ ὥστε θὰ ἐλεγέ τις ὅτι τὸν ἐμάγευσεν. Ἐζῆσαν δὲ οὕτω πως δεκαπέντε ἔτη, χωρὶς οὔτε ὁ πλέον φιλόποπος ὀφθαλμὸς ἢ τὸ πλέον φιλοκατήγορον στόμα νὰ ἀνακαλύψῃ σκιὰν κἄν δυσαρσεκείας μετὰ τὴν αὐτῶν. Ἐκεῖνος ὅστις ἠγάπα περισσότερον ὑπέβαλε τὰς ὀρέξεις του εἰς τὰς τοῦ ἄλλου χωρὶς διόλου νὰ παραπονεθῆ. Ἡ παρυσία τῆς γυναικὸς ἐρρίπτεν ἀκτίνας φωτὸς περὶ τοῦ ἰατροῦ, καὶ ἐβλεπεν ὡς ἀνθηρὰ ἐκεῖνα τὰ ὅποια ὁ νοῦς του ἐδεικνυε ζοφερώτατα. Διὰ νὰ ἐπαρκέσῃ δὲ εἰς τὰς δαπάνας τοῦ πολυταράχου βίου εἰς τὸν ὅποιον ἐσφύεν αὐτὸν ἡ Νοεμὴ ἄμα μετὰ τὸν γάμον, ἠναγκάσθη νὰ διπλασιάσῃ τοὺς κόπους τοῦ ἀμείρου δὲ τὸν καιρὸν του εἰς δύο, εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ εἰς τοὺς ἀσθενεῖς οὗτοι μάλιστα ἐπεκράτησαν. Καὶ ἐπεθύμει μὲν ἄλλον τρόπον ζωῆς, ἀλλὰ δὲν ἦτο αὐτὸς κύριος. Καὶ διὰ τὴν θυσίαν αὐτὴν οὐ μόνον δὲν ἀπῆτει εὐγνωμοσύνην παρὰ τῆς συζύγου του, ἀλλὰ καὶ τὰς παραμικροτέρας ἐπιθυμίας του παρεβλεπε, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ καταστήσῃ αὐτὴν εὐτυχῆ.

Ἐκ τοῦ γάμου τούτου ἐγεννήθησαν δύο θυγατέρες, ἰδοῦσαι τὸ φῶς δεκαπέντε μῆνας ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην, ἀλλ' οὐδέμια ἄλλη μεταβολὴ ἐγένετο εἰς τὰς εἴεις τῶν αἱ θυγατέρες ἐκοιμῶντο εἰς τὴν κοιτίδα, ἡ μήτηρ ἐσύγαζεν εἰς τοὺς χοροὺς, καὶ ὁ πατὴρ εἰργάζετο συντονώτερον. Ὅτε ἐγένετο πενήτηκοντα καὶ πέντε ἐτῶν καταπονηθεὶς ὑπὸ τῆς ἀδιακόπου ἐργασίας, ἤσθάνθη τὰς πρώτας προσβολὰς ὑπερτροφίας τῆς καρδίας ἐνόησε λοιπὸν τὸ τέλος του. Χωρὶς δὲ νὰ λησμονήσῃ τὴν σύζυγον ἐνθυμήθη τὰ τέκνα του. Κατὰ τὰς τελευταίας ὥρας τοῦ θανάτου πρῶτον τότε ἔλαβε τὸ θάρρος νὰ δώσῃ συμβουλήν εἰς τὴν Νοεμὴν ἧτις ἠσπάζετο αὐτὸν κλαίουσα.—Δὲν εἴμεθα, εἶπεν, ἀρκετὰ πλούσιοι κάμε οἰκονομίαν.—Καὶ ὡς νὰ ἐροῦντο μὴ τὴν λυπήσῃ διότι δὲν εἶχε προῖκα,—ὀλίγην οἰκονομίαν, πολλὰ ὀλίγην, ἐπρόσθεσε φιλήσας τὰς χεῖρας τῆς. Καὶ ὑπεσχέθη μὲν ἡ Νοεμὴ, ἀλλὰ μετὰ δεκαπέντε ἡμέρας ἀπέδειξεν, ὅτι ἐάν ἡ καρδιά τῆς ἐπεπόθει σφοδρῶς τὸν σύζυγόν τῆς, τὴν ὑπόσχασιν τῆς ὅμως δὲν ἐνθυμεῖτο πλέον.

Εἶδομεν ὅτι δις τοῦ ἔτους, τὸν Μάϊον καὶ τὸν Σεπτέμβριον, ἡ Κ. Νελίς μὲ τὴν Μαρίαν μετέβαιναν εἰς Ῥαμβουλιέ, διὰ νὰ ἰδῇ τὴν κόρην τῆς Μάρθαν. Ἄλλ' ὅσον ἐνθέρμως καὶ ἂν ἠγάπα αὐτὴν, δὲν ἐδύνατο ν' ἀποραίσῃ νὰ ζῆσθαι χωρὶς θόρυβον καὶ χωρὶς κίνησιν, ἔστω καὶ ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας ἔφερε λοιπὸν πάντοτε μετ' ἑαυτῆς καὶ τρεῖς ἢ τέσσαρας φίλας τῆς ἐκ τῶν ζωηρότερων. Ἡ ἀδελφὴ τῆς, ἡ Κ. Ὀρβινιῦ, γυνὴ ἀγαθὴ καὶ εὐπροσήγορος, εἶχεν εἰπεῖ ἄλλοτε

πρὸς αὐτὴν νὰ θεωρῆ τὴν οἰκίαν τῆς ὡς ἰδίαν ἑαυτῆς ἢ δὲ Κ. Νελίς, κατὰ γράμμα ἐπαρμολόγουσα τὴν προσφορὰν, ἐπεδίδοτο εἰς πᾶν εἶδος εὐθυμίας, γεύματα, περιπάτους, χοροὺς, συμφωνίας καὶ τὰ τοιαῦτα. Δὲν ἀπῆντα δὲ τὴν ἐλαχίστην δυσκολίαν παρὰ τῆς Κ. Ὀρβινιῦ διότι οὐσα χήρα, ὡς χωρισθεῖσα πολλὰ νέει ἀπὸ τὸν ἄνδρα τῆς, εἶχε τοσοῦτω ἥπιον χαρακτῆρα, ὥστε ἐφαίνετο ὅτι ἐστερεῖτο καὶ ὀρέξεων καὶ γνώμης. Ὅθ ὠμοιάζε κάτοπτρον ἀντανακλῶν καὶ φαιδρὰ καὶ ζοφερὰ χρώματα, ἐάν ἡ καρδιά τῆς δὲν ἦτο ἀληθῆς ἐστὶν ἀγάπης καὶ ἀπροσώσεως. Ἐζῆ δὲ εἰς τὴν ἐξοχὴν πρὸ δεκαπέντε ἐτῶν, καὶ ἦτο τριακονταπενταετής.

Τὴν ὥραν ἐκείνην τοῦ χρόνου ἡ Κ. Ὀρβινιῦ, ἧτις ἐθεωρεῖτο, ὡς καὶ ἦτο, ἐκ τῶν πλουσιωτέρων τῆς περιφερείας, κατέβαλλε πᾶσαν φροντίδα διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν ἀδελφὴν καὶ τὴν ἀνεψιᾶν τῆς Μάρθαν. Ἐπεσκέπτοντο ἐπὶ λαμπρῶν ὀχημάτων τὰ ὑποστατικά τῆς καὶ τοὺς πέριξ γείτονας. Ἐμμεναν μάλιστα τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ ὥρας εἰς Γριζὸλ πλησίον τοῦ δάσους τῶν Ὑβελίνων, ὅπου ἐχόρευαν καὶ ἐπήδων. Ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλον λόγον, τὸν ὅποιον ὑπεστήριξε σήμερον καὶ ἡ Μαρία, ἦλθεν ἐνταῦθα ἡ Μάρθα. ἦλθε νὰ ἀνανεώσῃ τὴν φιλίαν τὴν ὁποῖαν ἐκ νεπιότητος εἶχον καὶ αἱ δύο ἀδελφαί μὲ τινὰ νέον. Ὅταν ἦσαν εἰς Γριζὸλ οὔτε κεράσια ἔτρωγαν ἐάν δὲν ἐβλεπαν πρῶτον τὸν Βαλαντίνον. Οὗτος δὲ ἤρχετο πάντοτε, στρέφων μὲν μὲ τὰ δάκτυλα τὸν γῦρον τοῦ πύλου τοῦ καὶ ἐρυθρῶν, ἀλλὰ κατευχαιριστημένος.

Ὀλόκληρος ἡμέρα ἐχρειάζετο διὰ νὰ συνέλθῃ εἰς ἑαυτὸν, καὶ πάλιν ἔπρεπε νὰ μείνῃ μόνος μὲ τὰς δύο ἀδελφάς. Μόλις ἐφαίνετο τις ξένος καὶ ἀμέσως ἀνεχώρει. Βρέφος ἔτι ὦν ἐπαθε δεινοτάτην ὀφθαλμίαν, ἧτις τὸν ἠνάγκασε νὰ φέρῃ ἐπὶ τινὰ χρόνον διόπτρας γαλανὰς δι' ὅ καὶ ἐγένετο ἀντικείμενον τῶν ἀδιακόπων χλευασμῶν ὄλων τῶν μαθητῶν τοῦ χωρίου. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοὶ ὑψηλὸν ἔχων τὸ ἀνάστημα ἦτο ὅμως ἀδύνατος καὶ ἰσχνός, ὁσάκις δὲ ἀντεστάθη ἐπέισθη ὅτι δὲν ἦτο ὁ ἰσχυρότερος, ἀπεφάσιεν ὅπλον μόνον ν' ἀντιτάσῃ τὴν ὑπομονήν. Μίαν τῶν ἡμερῶν ὁ προστάτης τοῦ Παπα-Λουκάς, διδάσκαλος τοῦ δήμου, τὸν ἔστειλε πρὸς τὴν Κ. Νελίς διὰ μικρὰν τινα ὑπόθεσιν ἔκτοτε λοιπὸν ἐγνωρίσθη μὲ τὴν οἰκονομίαν αὐτῆς. Αἱ νέαι ἀδελφαί ἐδῶκαν αὐτῷ ζαχαρωτά, ὅθεν ἐνθαρρυνθεὶς ἐπρόσφερε πρὸς αὐτὰς μικρὰ ξύλινα ἀλλ' ὠραιότατα εἰδώλια τὰ ὅποια κατεσκευάζε μόνος μὲ τὴν μάχαιράν του. Αἱ δύο ἀδελφαί ἐλεοῦσαι τὸν ταλαιπωρὸν ὄρφανόν τὸν ἐπροστάτευον, διὸ τὰ παιδιὰ τοῦ χωρίου ὠνόμασαν εἰρωνικῶς αὐτὸν κυρίαν Βαλαντίνην ἔβαιον δὲ εἶναι ὅτι εἶχεν ἀγαθότητα γυναικός. Ὁ καιρὸς δὲν ἠλλοίωσε ποτὲ τὴν φιλίαν τῆς Μάρθας καὶ τῆς Μαρίας πρὸς τὸν ὄρφανόν. Ὅτε δὲ ἐφθασεν ἡ ὥρα τῆς στρατολογίας ὁ Παπα-Λουκάς, φοβούμενος μὴ πέσῃ ὁ κληρὸς εἰς τὸν Βαλαντίνον τὸν ὅποιον ἠγάπα διὰ τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὴν μόνωσίν του, εὐρέθη εἰς μεγίστην ἀμηχανίαν. Ἡ Μαρία καὶ ἡ Μάρθα ὠμίλησαν περὶ τούτου τὴν μητέρα τῶν, καὶ αὐτὴ χωρὶς δισταγμῶν καὶ μὲ πολλὴν γενναϊότητα ἐδῶκε τὰ χρήματα, τὰ ὅποια ἔμελλε νὰ σώσῃ τὸν

Βιζαντινόν. Ἡ εὐεργεσία αὕτη ἠύξησε μὲν τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ νέου, ἀλλὰ δὲν ὠλιγόστευσε καὶ τὴν συστολήν του.

Φίλος τις τῆς οἰκογενείας τῆς Κ. Νελίς κατοικῶν εἰς Ραμβουλιᾶ, ὅπου κατεστάθη ἕνεκα τῆς Κ. Ὀρβινιῦ ὑπὲρ ἧς ἔτρεφεν, εἰ καὶ ἐξηκονταετής, ἀνωφελῆ αἰσθήματα, ἐπέπληττε πολλάκις τὴν Κ. Νελίς ὡς πολυδάπανον. Ὁ γέρον οὗτος δικηγόρος ἦτο καλὸς λογιστής, καὶ ὁ πλατωνικὸς ἔρωσ του πρὸς τὴν ἑτέραν των ἀδελφῶν, δὲν τὸν ἐτύφλωττεν ὥστε νὰ μὴ βλέπῃ τὴν ἀκαταστασίαν τῆς ἄλλης.

— Ἡξεύρω, ἔλεγεν ὁ δικηγόρος, μέχρι λεπτοῦ τί ἔχετε, καὶ ὅτι δὲν σὰς μένουν πολλά.

— Δὲν ἠξεύρετε τίποτε, ἀπεκρίνετο ἡ χήρα, ἔχω ἀρκετά.

— Καὶ ποῦ τὰ ἔχετε;

— Εἰς χεῖρας ἀνθρώπων οἱ ὅποιοι ἠξεύρουσι πῶς νὰ τὰ μεταχειρισθῶν.

— Καὶ τί ἀπολαμβάνετε;

— Δέκα καὶ δεκαπέντε τὰ ἑκατόν. Λαμπρὸν εἰσόδημα! . . . Εὐχαριστεῖσθε, κύριε;

— Διόλου . . . Αὐτοὶ θὰ σὰς δίδουν ἕως οὗ νὰ τὰ φάγουν ὅλα.

Ἡ δὲ Κ. Νελίς ἀνύψωνε τοὺς ὤμους καὶ ἄφινε τὸν δικηγόρον τερετίζουσα. Οὗτος δὲ ἀγανακτῶν καὶ ἀπελιζόμενος: — Ἄ! ἔλεγε, κτυπῶν μὲ τὸν πόδα τὸ ἔδαφος, ἔχει αἰωνίαν ἀνοιξίν, πάντοτε ἄνη, ἀλλὰ ποτὲ καρπὸν! Καὶ ὅμως, ἐὰν δὲν ἠγάπων τὴν ἀδελφὴν θὰ ἐλάτρευα τὴν τρελὴν αὐτήν.

Ἄλλ' ὅσα δὲν ἐπρόφθανε νὰ εἴπῃ πρὸς τὴν μητέρα, τὰ ἔλεγε πρὸς τὴν κόρην τῆς Μάρθαν. Αὕτη ὅμως μετὰ τινὰ συζήτησιν, ἔφερε τὰς χεῖρας καὶ πρὸς τὰ δύο μέρη τῆς ἐσθῆτός της, διέστειλεν ὀλίγον αὐτὴν καὶ χαιρετοῦσα τὸν δικηγόρον ἐδείκνυε τὴν βράχιν της.

Μίαν τῶν ἡμερῶν ἐνθ' ὃ γέρον φίλος ἐδίδασκε, ζητῶν ἡ ἀποδείξῃ ὅτι ἔπρεπε νέοι εἶναι νὰ συνειθίζωμεν εἰς ὅλα καὶ νὰ προβλέπωμεν τὰς μεγαλητέρας δυστυχίας διὰ νὰ προετοιμαζώμεθα ὥστε νὰ τὰς ὑπομένωμεν, ἡ Μάρθα πλησίασασα αὐτόν: — Ἀκούσατε, κύριε, εἶπεν ὑπάρχουν πολλοὶ σοφοὶ συγγραφεῖς χονδρῶν βιβλίων τὰ ὅποια κατὰ περίστασιν ἐφυλλολόγησα· ὅλη των δὲ ἡ εὐγλωττία συνίσταται εἰς τὸ ν' ἀποδείξουν ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι ἄλλο ξενοδοχεῖον εἰς τὸ ὅποιον καταλύει πρὸς ὄραν ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὅτι πρέπει νὰ μάθωμεν πῶς ν' ἀποθάνωμεν. Ἄλλ' ἐγὼ νομίζω ὅτι ἐὰν ἡ ζωὴ εἶναι ξενοδοχεῖον, δὲν εἶναι ὅμως καὶ συνθήκη νὰ πηγαίνωμεν εἰς αὐτὸ διὰ νὰ νηστεύωμεν καὶ νὰ ἀπειδιάζωμεν. Ὅσον δὲ διὰ τὸν θάνατον, αὐτὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην, διὰ νὰ γείνη γνωστός, διδασκαλιῶν καὶ ῥητορικῶν λόγων. Πλήθος μωρῶν οἱ ὅποιοι δὲν ἐγνώριζαν τίποτε περὶ αὐτοῦ, τὸν ἔμαθαν εἰς ὀλίγα λεπτά, καὶ ἀπέθαναν ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι· εὐρέθησαν μάλιστα καὶ κερδεμένοι, διότι δὲν ἐξώδευσαν τὸν καιρὸν των εἰς ματαιὰς σκέψεις.

— Καὶ τὸ συμπέρασμα σου;

— Τὸ συμπέρασμα μου, φίλε μου, εἶναι, μὲ ὄλον τὸ πρὸς ὑμᾶς σέβας μου, ὅτι δὲν ἐσπουδάτατε ἀρκε-

τὰ τὴν δύναμιν τῶν τριῶν τούτων λέξεων· ὅτι πρέπει πρέπει.

Ὁ δὲ δικηγόρος δὲν ἀπεκρίθη. Ἐνόμισεν ὅτι τὴν ὄραν ἐκείνην εἶχεν ἐμπροσθέν του τὸν Κ. Νελίς, νέον ἔτι καὶ ὠραῖον, διότι ἡ Μάρθα εἶχε τοὺς ὀφθαλμοὺς, τὰ κινήματα, τὴν θέλησιν καὶ τὴν φωνὴν τοῦ πατρός της. — Παράδοξος νέα! εἶπε μετὰ τὴν ἀναχώρησίν της· ζῆ με τραγούδια καὶ με ζαχαρωτά· καὶ ὅμως δὲν στερεῖται νοός. (Ἀκολουθεῖ.)

ΔΙΑΦΟΡΑ.

— 000 —

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ. Ὀλίγον μακρὰν τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν πρὸς τὸν Πάρνην κείται χαριεσσαί τις ἑπαυλις τῆς βασιλίσσης, καὶ παρ' αὐτὴν χωρίον ἐκ τριάκοντα χωρικῶν οἰκογενειῶν κατοικούμενον, τὸ ὅποιον καθίσταται ὁσημέραι θερπνότερον, χάρις κυρίως εἰς τὴν σύντονον μέριμναν τῆς σεβαστῆς αὐτοῦ γείτονος. Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο τὸ κοινῶς *Λιόσσα* καλούμενον, καὶ τινες ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ὑποδομήσαν ἑαρινὰς κατοικίας καὶ ναὸς εὐπρεπῆς καλεῖ τοὺς πιστοὺς εἰς προσευχὴν, καὶ δημοτικὸν σχολεῖον ἀνηγέρθη πρὸ μικροῦ. Τὸ ἡβητῆριον τοῦτο ἀντικρὺ τῆς ἐκκλησίας κείμενον, εὐρύθμως μὲν ὑποδομημένον, ἐσωτερικῶς δὲ ἀξιολόγως κατηρτισμένον, φέρει κατὰ μέτωπον ἐγκεχαραγμένα ταῦτα· «*Δημοτικὴ σχολή*» καὶ «*Α. Μανάνης Ἡπειρώτης ἀνήγειρε*». Μακάριοι οἱ πλοῦσιοι οἱ δαπανώμενοι εἰς ἔργα φιλόφρονος καὶ κοινωφελῆ, ὅπως ὁ φιλότιμος καὶ φιλογενὴς Κ. Μανάνης!

ΠΡΟΣΦΟΡΑΙ ΧΡΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΩΝ. Εἰς τὴν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους τούτου γενομένην ἐκθεσιν τοῦ γραμματέως τῆς Φιλεκαπαιδευτικῆς Ἐταιρίας ἀναγινώσκωμεν ὅτι ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Κ. Κύριλλος, ὁ διακρινόμενος μεταξὺ τοῦ κλήρου τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας διὰ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ καὶ ἰδίως διὰ τὴν παιδείαν, πρὸς διάδοσιν τῆς ὁποίας δαπανᾷ πολλά, συστήσας καὶ σχολεῖα καὶ τυπογραφεῖον λαμπρὸν ἐν Ἱεροσολύμοις, προσέφερεν εἰς τὴν Φιλεκπ. Ἐταιρίαν διάφορα βιβλία θεολογικὰ ἐκτυπωθέντα ἐν τῷ τυπογραφεῖῳ τούτῳ. Προσέφερε δὲ καὶ ὁ Κ. Α. Μελάς εἰκοσι καὶ δύο ἀντίτυπα τοῦ ἡθικοῦ συγγράμματος αὐτοῦ ὁ *Γεροστάθης*· ὁ δὲ ἐν Ἰκσίῳ ἀρχιμανδρίτης καὶ ἐξαρχὸς τοῦ Ἁγίου Τάφου Κ. Ἀνθίμος Καμπάνης, γνωστός ἐπὶ τῇ φιλογενείᾳ αὐτοῦ, ὁ ἐν Λιθόρῳ Κ. Ἡλ. Πανᾶς, ὁ ἐν Λονδίῳ Κ. Σ. Ξένος, ὁ ἐν Σύρῳ Κ. Παντολέων Μάσκας, ὁ ἐν Κερκύρᾳ Κ. Κουρκουμέλης, οἱ ἐν Χίῳ ἀδελφοὶ Κοκκάλη, ἡ Κ. Μαριγῶ Κωνσταντουλάκη καὶ ἄλλοι, προσέφεραν εἰς τὴν αὐτὴν Ἐταιρίαν χρηματικὰς ποσότητας. Διεκρίθησαν δὲ πρὸ πάντων οἱ ἐν Κερκύρᾳ διὰ τὴν πρόθυμον αὐτῶν συνδρομήν, δι' ὃ καὶ ὀφείλεται ἰδίᾳ χάρις πρὸς τὸν δραστηρικῶς ἐνεργήσαντα ἐπὶ τούτου Αἰδεσιμώτατον Κ. Σπ. Καλογεράν.